

**ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ
ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ**

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ

Π Τ Υ Χ Ι Α Κ Η Ε Ρ Γ Α Σ Ι Α

«Φοροδιαφυγή και Παραοικονομία»

ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ Α. ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ

ΜΑΚΕΔΟΝΑ ΣΠΥΡΙΔΟΥΛΑ

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ 2013

**ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ
ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ**

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ

Π Τ Υ Χ Ι Α Κ Η Ε Ρ Γ Α Σ Ι Α

«Φοροδιαφυγή και Παραοικονομία»

ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ Α. ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ (13950)

athanagge@logistiki.teimes.gr

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ

ΜΑΚΕΔΟΝΑ ΣΠΥΡΙΔΟΥΛΑ

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ 2013

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
Τ.Ε.Ι. ΜΕΣΣΟΛΟΓΓΙΟΥ ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ

ΕΙΣΗΓΗΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Υποβάλλεται ενσωματωμένη σε κάθε αντίτυπο της πτ. εργασίας

ΤΙΤΛΟΣ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

καταχώρηση θέματος όπως στον πίνακα θεμάτων

ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΦΟΙΤΗΤΕΣ

ΕΠΩΝΥΜΟ	ΟΝΟΜΑ	ΑΡ. ΜΗΤΡ.	E-mail
ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ	ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	13950	athanagge@logistiki.teimes.gr

ΕΚΘΕΣΗ ΕΓΚΡΙΣΗΣ ΕΙΣΗΓΗΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

καταχώρηση από τον εισηγητή

Η παρούσα πτυχιακή εργασία ελέγχθηκε στο μέτρο του δυνατού από την εισηγητή του τμήματος Λογιστικής του ΤΕΙ /Σ. Μακεδόνα και κρίθηκε επαρκής για να υποβληθεί σε παρουσίαση - εξέταση ενώπιον της αρμόδιας επιτροπής .

(Σε περίπτωση ηλεκτρονικής υποβολής δεν χρειάζεται υπογραφή)

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η ανάγκη ικανοποίησης των κριτηρίων ονομαστικής σύγκλισης της Ελληνικής οικονομίας σύμφωνα με την συνθήκη του Μάαστριχ έγινε η αιτία να συνειδητοποιηθεί από τους φορείς της οικονομικής πολιτικής η σημασία του φαινομένου της παραοικονομίας, ώστε με την περιστολή της παραοικονομίας να καταστεί δυνατή η μείωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και του δημοσίου χρέους. Η καθυστέρηση του ενδιαφέροντος για την μελέτη του φαινομένου της παραοικονομίας στην Ελληνική οικονομία οφείλεται αφ' ενός στο γεγονός ότι και διεθνώς, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, μόλις από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 άρχισε να εκδηλώνεται ενδιαφέρον για την παραοικονομία και την φοροδιαφυγή, και αφ' ετέρου λόγω των δομών της Ελληνικής οικονομίας οι ασκούντες την οικονομική πολιτική αντιμετωπίζουν με ανοχή το φαινόμενο της παραοικονομίας προκειμένου να αποφευχθούν τα προβλήματα ιδιαίτερα των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων (Ι. Βαβούρας και Ν. Καραβίτης, 1997).

Φοροδιαφυγή θεωρείται κάθε παράνομη πράξη ή παράλειψη του φορολογουμένου, με την οποία επιδιώκει τη μείωση της φορολογικής του επιβάρυνσης ή αποφυγή καταβολής του φόρου που του έχει βεβαιωθεί.

Η φοροδιαφυγή, συνεπώς, ταυτίζεται με την καταστρατήγηση των διατάξεων των ισχυόντων φορολογικών νόμων, όπως π.χ. παράλειψη υποβολής φορολογικής δήλωσης ή υποβολή ανακριβών δηλώσεων ή εικονικών φορολογικών παραστατικών.

Μπορούμε να πούμε ότι η φοροδιαφυγή και η συμμόρφωση στους φόρους είναι σαν δύο υποκατάστατα αγαθά [substitutive goods]. Αν η τιμή της συμμόρφωσης αυξηθεί εξαιτίας των υψηλών φορολογικών συντελεστών οι φορολογούμενοι πιθανότατα θα επιλέξουν φοροδιαφυγή και σ' αυτήν την περίπτωση το αποτέλεσμα της υποκατάστασης [η απώλεια των χρημάτων για το κράτος λόγω αλλαγής συμπεριφοράς των φορολογουμένων] μπορεί να είναι μεγαλύτερο από την αύξηση στα έσοδα του κράτους συνεπεία της αύξησης των συντελεστών. Στην περίπτωση αυτή η ελαστικότητα της ζήτησης για συμμόρφωση με το φορολογικό σύστημα θα είναι πολύ μεγάλη και οι φορολογούμενοι θα ανταποκριθούν άμεσα σε μια αύξηση της τιμής της συμμόρφωσης [υψηλότεροι συντελεστές] με μείωση της ζήτησής τους γι' αυτήν, δηλ. θα προτιμήσουν τη φοροδιαφυγή.

Η ύπαρξη της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας έχει τεράστιες αρνητικές κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις. Δημιουργεί άνιση κατανομή των φορολογικών βαρών και στερεί το δημόσιο από σημαντικούς πόρους, τους οποίους, προκείμενου να τους εξασφαλίσει, επιβάλλει νέες φορολογικές επιβαρύνσεις σ' εκείνους που δεν μπορούν να αποφύγουν τη φορολόγηση.

Η αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής δεν μπορεί να επιτευχθεί με ευκαιριακά μέτρα, χρειάζεται μια συστηματική μεθόδευση και προγραμματισμός ενεργειών γιατί είναι ένα πολύπλοκο φαινόμενο.

Η μεθόδευση αυτή είναι απαραίτητη γιατί η φοροδιαφυγή δεν εξαρτάται μόνον από φορολογικούς ή οικονομικούς παράγοντες, αλλά από το συνδυασμό πολλών άλλων παραγόντων, όπως π.χ. το ήθος εκείνων που εκάστοτε ασκούν την οικονομική πολιτική.

Εάν, συνεπώς, η εκάστοτε κυβέρνηση έπαιρνε στα σοβαρά την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής και εφάρμοζε μια ορθολογική οικονομική και ειδικότερα δημοσιονομική πολιτική, ο περιορισμός έστω ενός μέρους της φοροδιαφυγής θα ήταν αρκετός για να μηδενιστεί το δημοσιονομικό έλλειμμα και να αποφευχθεί οποιαδήποτε αύξηση των φόρων.

Οι φοροφυγάδες δρουν με ολοένα διαφορετικούς τρόπους, ακολουθώντας την εξέλιξη της οικονομίας αλλά και τις εκάστοτε νομοθετικές διατάξεις. Παράλληλα η πολυνομία και η αναποτελεσματική διάρθρωση των ελεγκτικών μηχανισμών συμβάλλουν στη φοροδιαφυγή και αποτελούν βασικό στόχο της παρέμβασης για την καταπολέμησή της. Η απόκρυψη εισοδήματος τείνει να εμφανίζεται υπό τη δικαιολογία της κοινωνικής «αδικίας» απέναντι σε μεγάλους φοροφυγάδες ή δικαιούχους φοροαπαλλαγών. Συνεπώς βασικός σκοπός καταπολέμησης της φοροδιαφυγής είναι η αύξηση των φορολογικών εσόδων μέσω της δίκαιης κατανομής των φορολογικών βαρών και η δημιουργία φορολογικής συνείδησης μεταξύ των φορολογουμένων.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι σύγχρονες οικονομίες βρίσκονται αντιμέτωπες με την οικονομική κρίση που τα τελευταία χρόνια μαστίζει τις χώρες της Ευρώπης ενώ η αρχή έγινε στις Η.Π.Α. το 2006. Σαν βασική αιτία θεωρείται η πτώση της αγοράς στεγαστικών δάνειων υψηλού κινδύνου καθώς επίσης και τα ομόλογα που εκδόθηκαν προς κάλυψη αυτών τα οποία κατέρρευσαν και χαρακτηρίστηκαν τοξικά. Η κρίση πλέον ως ένα παγκόσμιο φαινόμενο χρήζει άμεσης αντιμετώπισης και λήψης όλων εκείνων των απαραίτητων μέτρων ώστε να επιτευχθεί ανάπτυξη της οικονομίας.

Στη χώρα μας οι λόγοι οι οποίοι μας οδήγησαν σε αυτή τη δύσκολη θέση σχετίζονται κυρίως με τη δημοσιονομική πολιτική και τη φοροδιαφυγή. Η φοροδιαφυγή είναι μία έννοια που το τελευταίο διάστημα κατακλύζει τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και στην παρούσα εργασία θα προσπαθήσουμε να μελετήσουμε βαθύτερα και πιο εμπειριστατωμένα τη συσχέτιση της με την οικονομική κρίση. Το κράτος κάθε χρόνο χάνει εκατοντάδες εκατομμύρια από τους φόρους επί των εισοδημάτων που δεν δηλώνονται. Το έλλειμμα που παρουσιάζεται παίρνει τεράστιες διαστάσεις και το κράτος ουσιαστικά για την κάλυψή του επιβαρύνει τις ασθενέστερες κοινωνικές και οικονομικές τάξεις με τη λήψη επιπρόσθετης φορολόγησης και περικοπών. Το αποτέλεσμα όμως που παρουσιάζεται είναι αυτό της περεταίρω αποδυνάμωσης της αγοραστικής δύναμης των καταναλωτών, ενώ ουσιαστικά η φοροδιαφυγή δεν πατάσσεται.

Η κοινωνική αδικία που διαπράττεται θα έπρεπε άμεσα να παύσει και τα μέτρα κατά της φοροδιαφυγής να γίνουν εντονότερα. Ο τακτικός, αποτελεσματικός και αποδοτικός έλεγχος είναι μόνο ένα από τα μέτρα που πρέπει να λαμβάνονται για την αντιμετώπιση του φαινομένου και πρέπει να κινηθεί κάθε κράτος ώστε να αποδώσει κοινωνική και οικονομική δικαιοσύνη.

Σήμερα, η φοροδιαφυγή αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας σύμφωνα με δηλώσεις του Υπουργείου Οικονομικών. Στόχος της κυβέρνησης αποτελεί η αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής και η άμεση ενίσχυση των δημοσίων εσόδων. (<http://news.ert.gr/el/oikonomia/eidiseis/36844-entatikoielegxoi-gia-forodiafygi>)

Δεδομένης της παρούσας οικονομικής κατάστασης, στην οποία βρίσκεται η Ελλάδα και τις συνεχώς αυξανόμενες διαστάσεις που παίρνει το θέμα της φοροδιαφυγής, τόσο στην χώρα μας όσο και στα υπόλοιπα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εξετάζεται και αναλύεται μία από τις συχνότερες μεθόδους φοροδιαφυγής, αυτής της έκδοσης και λήψης πλαστών και εικονικών φορολογικών στοιχείων.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.....	7
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 «Ο ΦΟΡΟΣ – ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ»	11
1.1. Η έννοια του φόρου	11
1.2. Κατηγορίες φόρων.....	12
1.2.1. Η σχέση ανάμεσα σε άμεσους και έμμεσους φόρους	14
1.2.2. Πλεονεκτήματα έμμεσων και άμεσων φόρων.....	14
1.2.3. Μειονεκτήματα έμμεσων και άμεσων φόρων.....	15
1.3. Αρχές της φορολογίας	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο « ΜΕΛΕΤΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ»	18
2.1. Η έννοια του φαινομένου	18
2.2. Ιστορική αναδρομή της φοροδιαφυγής	21
2.3. Μέθοδοι της φοροδιαφυγής	23
2.4. Αίτια της φοροδιαφυγής.....	26
2.5. Παράγοντες της φοροδιαφυγής.....	28
2.6. Συνέπειες της φοροδιαφυγής.....	30
2.7. Φοροδιαφυγή και μακροοικονομικά μεγέθη	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο «ΑΝΑΛΥΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ»	35

3.1. Εισαγωγή.....	35
3.2. Ορισμός της παραοικονομίας.....	36
3.3. Αιτίες ύπαρξης παραοικονομίας.....	41
3.4. Εντοπισμός της παραοικονομίας.....	45
3.4.1. Το μέγεθος της παραοικονομίας στον κόσμο	47
3.4.2. Το μέγεθος της παραοικονομίας στην Ελλάδα	49
3.5. Οι μέθοδοι μέτρησης ή εκτίμησης του μεγέθους της παραοικονομίας.....	51
3.6. Παραοικονομία και διαφθορά.....	55
3.7. Συνέπειες της παραοικονομίας.....	57
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο «ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΙ ΕΛΕΓΧΟΙ».....	61
4.1. Η έννοια του φορολογικού ελέγχου	61
4.2. Ο σκοπός του φορολογικού ελέγχου	62
4.3. Είδη φορολογικού ελέγχου.....	63
4.4. Μορφή φορολογικού ελέγχου στις επιχειρήσεις.....	66
4.4.1. Έλεγχος Επιχειρήσεων Α' Κατηγορίας Βιβλίων.....	66
4.4.2. Έλεγχος Επιχειρήσεων Β' Κατηγορίας Βιβλίων	67
4.4.3. Έλεγχος Επιχειρήσεων Γ' Κατηγορίας Βιβλίων.....	68
4.5. Έλεγχος αποκάλυψης πλαστών και εικονικών φορολογικών στοιχείων	70
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ^ο «Η ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΕ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Ε.Ε.»	72
5.1. Φορολογική πολιτική της Ελλάδας	72
5.2. Φορολογική πολιτική στην Ε.Ε.....	74

5.3. Πολιτικές της Ε.Ε. για την ομαλή λειτουργία του φορολογικού συστήματος.....	76
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ^ο «ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ ΠΑΡΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ».....	80
6.1. Αντιμετώπιση του φαινομένου της φοροδιαφυγής.....	80
6.2. Αντιμετώπιση του φαινομένου της παραοικονομίας.....	87
6.3. Το πρόβλημα στην Ελλάδα σε σύγκριση με άλλες χώρες.....	88
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	91
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	93
ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	93
ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	94
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ	94

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία μελετά το φαινόμενο της φοροδιαφυγής το οποίο είναι αρκετά έντονο στις σύγχρονες οικονομίες και αποτελεί ένα αναπόσπαστο κομμάτι για τη δεινή οικονομική κατάσταση στην οποία έχει επέλθει η χώρα μας τα τελευταία χρόνια.

Η εργασία διαρθρώνεται σε έξι κεφάλαια καθένα από τα οποία αναλύει και μια σημαντική έννοια για την ολοκληρωμένη τεκμηρίωση του θέματος. Αναλυτικότερα, στο πρώτο κεφάλαιο αναλύεται η έννοια του φόρου, τα είδη αυτού καθώς και τα θετικά και αρνητικά του στοιχεία.

Στη συνέχεια, στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύεται η έννοια της φοροδιαφυγής όπως αυτή πρωτοεμφανίστηκε και έπειτα εξελίχθηκε, οι αιτίες αλλά και οι συνέπειες αυτής είναι επιπλέον θέματα που αναλύονται στο εν λόγω κεφάλαιο. Αντίστοιχη διάρθρωση έχει και το τρίτο κεφάλαιο όπου αναλύεται η έννοια της παραοικονομίας, το πώς εντοπίζεται, που οφείλεται και ποιες οι συνέπειες της.

Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύεται και πάλι η έννοια του φόρου, αυτή τη φορά από την πλευρά του ελέγχου. Περιγράφονται διάφορες μορφές ελέγχου καθώς και ο σκοπός αυτών, ενώ το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την παρουσίαση του φορολογικού ελέγχου σε επιχειρήσεις με διαφορετική κατηγορία βιβλίου.

Στο πέμπτο κεφάλαιο γίνεται μια συγκεντρωτική αναφορά στη φορολογική πολιτική που ακολουθείται στην Ελλάδα και την αντίστοιχη πολιτική των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το έκτο κεφάλαιο παρουσιάζει τους τρόπους αντιμετώπισης του φαινομένου της φοροδιαφυγής και αυτού της παραοικονομίας.

Τέλος η εργασία ολοκληρώνεται με την εξαγωγή συμπερασμάτων αλλά και την παράθεση της βιβλιογραφίας από όπου αντλήθηκαν τα βασικότερα στοιχεία για τη συγγραφή του παρόντος πονήματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 «Ο ΦΟΡΟΣ – ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ»

Στο παρόν πρώτο κεφάλαιο αναλύεται η έννοια του φόρου όπως αυτός ισχύει στην Ελλάδα. Οι κατηγορίες αυτού, τα μειονεκτήματα και τα πλεονεκτήματά του είναι θέματα τα οποία αναλύονται στις ενότητες που ακολουθούν. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με τις αρχές της φορολογίας που ισχύουν στη χώρα μας.

1.1. Η έννοια του φόρου

Η έννοια του φόρου είναι απόλυτα συνδεδεμένη με την ύπαρξη του Κράτους, το οποίο έχει πολλές ανάγκες και για να τις καλύψει, επιβάλλει στους πολίτες του είτε σε Φυσικά πρόσωπα, είτε και στις εταιρικές επιχειρήσεις και οργανισμούς που αποτελούν τα Νομικά πρόσωπα διάφορους φόρους και τέλη. Όλα τα Φυσικά και Νομικά πρόσωπα είναι υποχρεωμένα ανάλογα με τις οικονομικές τους δυνατότητες, να καταβάλλουν φόρους. Η καταβολή αυτή έχει ταμειυτικό χαρακτήρα με την έννοια ότι αναφέρεται μόνο σε χρηματική εισφορά και όχι σε παροχή υπηρεσιών και ειδών όπως πραγματοποιούταν σε προγενέστερες εποχές. Σε αυτό το σημείο παρατηρούμε το στοιχείο της υποχρεωτικής παροχής των πολιτών με τη μέθοδο της Φορολογίας.

Φυσικά και υπάρχει από την πλευρά του Κράτους κάποιο αντάλλαγμα αλλά δεν έχει ειδικό και συγκεκριμένο χαρακτήρα αλλά γενικό. Όλοι οι πολίτες έχουν το δικαίωμα στις υπηρεσίες που παρέχονται από το Κράτος για να καλύπτουν άμεσα ή έμμεσα τις ανάγκες τους. Επιπλέον η συνεισφορά στο Κοινωνικό σύνολο δεν περιορίζεται μόνο στη παροχή υπηρεσιών προς τους πολίτες αλλά ειδικότερα κάποιες ομάδες ανθρώπων που έχουν αποδεδειγμένα μεγαλύτερες ανάγκες η συνεισφορά της Πολιτείας είναι σαφώς σημαντικότερη έτσι ώστε να επιτυγχάνεται η κοινωνική ευημερία. Με αυτό τον τρόπο οι πολίτες αντιλαμβάνονται τον κοινωνικό σκοπό της Φορολογίας από την οποία διέπονται με την έννοια ότι η παροχή σε φόρους μεταφράζεται από το Κράτος σε κοινωνικές κινήσεις ωφέλιμες για τη ζωή και την οικονομία των πολιτών. Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε για παράδειγμα το χτίσιμο και η λειτουργία ενός σχολείου, ενός

δρόμου κ.λπ. Όλα τα παραπάνω οδηγούν στη βελτίωση των οικονομικών και όχι μόνο συνθηκών για κάθε πολίτη. (Φλώρος Α., 2010).

Ο ΦΟΡΟΣ είναι ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗ ΕΙΣΦΟΡΑ που καταβάλλεται από τον πολίτη, χωρίς ειδική αντιπαροχή και την εισπράττει το κράτος για να αντιμετωπίσει τις δημόσιες δαπάνες. Επιβάλλεται με τυπικό νόμο από την Βουλή των Ελλήνων. Κανείς άλλος δεν μπορεί να επιβάλλει φόρο ούτε ο Δήμαρχος ούτε ο Νομάρχης με πλειοψηφίες και αποφάσεις των Νομαρχιακών και Δημοτικών Συμβουλίων.

Οι Δημόσιες Δαπάνες διακρίνονται σε:

- Δαπάνες Κατανάλωσης του Δημοσίου
- Δαπάνες Δημοσίων Επενδύσεων
- Μεταβιβαστικές Πληρωμές προς τα Νοικοκυριά
- Μεταβιβαστικές Πληρωμές προς τις Επιχειρήσεις

Οι δαπάνες του Δημοσίου διακρίνονται στη Χώρα μας σε επτά κατηγορίες

- Δαπάνες για Διοίκηση
- Δαπάνες για Άμυνα
- Δαπάνες για Δικαιοσύνη
- Δαπάνες για Υγεία
- Δαπάνες για Πρόνοια
- Δαπάνες για Εκπαίδευση
- Δαπάνες για Λοιπές Δράσεις

Για να καλύψει όλες αυτές τις ανάγκες του το κράτος επιβάλλει λοιπόν με τυπικό νόμο όπως είπαμε τους φόρους για τον λόγο αυτό έχουμε συγκεκριμένες ημερομηνίες υποβολής των φορολογικών δηλώσεων, τόσο ατομικά όσο και για τις επιχειρήσεις, έχουμε συγκεκριμένες ημερομηνίες απόδοσης του ΦΠΑ και επιβολή προστίμων αν δεν τηρήσουμε τις ημερομηνίες επειδή ορίζονται από νόμο.

1.2. Κατηγορίες φόρων

Το εισόδημα που αποκτά κάθε πολίτης, φορολογείται με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους από την εκάστοτε Δημόσια υπηρεσία. Για αυτό το λόγο καθιερώθηκε από τη

πολιτεία εάν Φορολογικό σύστημα για την δικαιότερη κατανομή των φόρων. Η φορολόγηση των εισοδημάτων αλλά και συγκεκριμένων οικονομικών συναλλαγών και πράξεων(γονικές παροχές, δωρεές) των φυσικών και νομικών προσώπων ανήκουν στην κατηγορία των άμεσων φόρων ενώ η άλλη μεγάλη κατηγορία φόρων είναι η έμμεση. Οι φορολογικές υποχρεώσεις ενός πολίτη βρίσκονται και στις δύο κατηγορίες φόρων. Η άμεση φορολόγηση είναι η καταβολή των εισφορών άμεσα από τους πολίτες προς το κράτος. Η φορολόγηση αυτή θεωρείται 'αξιοκρατική', γιατί μπορεί να γίνει διάκριση των προσώπων σε εισοδηματικές τάξεις και να καθοριστεί ανάλογα το ύψος του φορολογικού βάρους. Η έμμεση φορολόγηση είναι η καταβολή των εισφορών και γίνεται με μη άμεσο τρόπο. Στηρίζεται στη λογική της άντλησης εσόδων σε περιπτώσεις που δεν είναι αυτό εφικτό ή εύκολο μέσω των κλιμάκων της άμεσης.

Ουσιαστικά οι φόροι διακρίνονται σε άμεσους και έμμεσους. Άμεσοι είναι ο Φόρος Εισοδήματος, Φόρος Κληρονομιών Γονικών Παροχών, Δωρεών. Έμμεσοι ή φόροι Κατανάλωσης όπως αναφέρονται είναι: Ο ΦΠΑ ο κυριότερος, δασμοί, τέλη χαρτοσήμου όπου υπάρχει ακόμη, λοιποί φόροι κατανάλωσης.

Με βάση το αντικείμενο της φορολογίας διακρίνουμε τα εξής:

- **Φορολογία εισοδήματος**

Η φορολογία εισοδήματος επαναλαμβάνεται κατά σταθερή χρονική στιγμή, σε ετήσια πάντα βάση, στο πρόσωπο του ίδιου φορολογούμενου και επιβάλλεται επί της απόκτησης εισοδήματος.

- **Φόροι επί δαπανών**

Οι φόροι αυτοί είναι έμμεσοι και επιβάλλονται με την ευκαιρία της χρησιμοποίησης του εισοδήματος ή του κεφαλαίου.

- **Φόροι περιουσίας**

Συσχετίζονται άμεσα με την περιουσία του φορολογούμενου και συνήθως επιβάλλεται κατά τη μεταβολή της κυριότητας, λόγω μεταβίβασης, κληρονομιάς κ.λπ. (Φλώρος Α., 2010).

1.2.1. Η σχέση ανάμεσα σε άμεσους και έμμεσους φόρους

Αποτελεί δε μεγάλο πρόβλημα για κάθε κυβέρνηση η σχέση ανάμεσα στους άμεσους και έμμεσους φόρους επειδή συνήθως μεγαλύτεροι άμεσοι φόροι δείχνουν μεγαλύτερο επίπεδο ανάπτυξης, ενώ το αντίθετο συμβαίνει για μεγαλύτερους έμμεσους φόρους που δείχνουν αναπτυσσόμενα ή και υποανάπτυκτα κράτη. Στη χώρα μας δυστυχώς η σχέση είναι υπέρ των έμμεσων φόρων.

Οι ισχύουσες διατάξεις στη χώρα μας είναι οι εξής: Κώδικας Φορολογίας Εισοδήματος (ν. 2238/94), Κώδικας Φόρου Προστιθέμενης Αξίας (ν. 1642/86 όπως τροποποιήθηκε και ισχύει με το ν.2859/2000) και ΚΒΣ (ΠΔ 186/92 όπως τροποποιείται μέχρι σήμερα, βλ. Παράρτημα). Πρόσφατα οι ισχύουσες διατάξεις τροποποιήθηκαν με το νέο φορολογικό νομοσχέδιο (3842/2010). Παρά την πληθώρα νόμων που ισχύουν σήμερα είναι εντυπωσιακή η διάσταση που λαμβάνει το φαινόμενο της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα.

1.2.2. Πλεονεκτήματα έμμεσων και άμεσων φόρων

Τα κυριότερα Πλεονεκτήματα Άμεσων Φόρων μπορούν να συνοψισθούν στα εξής:

- Δικαιότεροι
- Σταθερότητα Απόδοσης
- Μικρό Κόστος Είσπραξης
- Ακριβής Γνώση Ποσών από τους Φορολογούμενους

Τα κυριότερα Πλεονεκτήματα Έμμεσων Φόρων μπορούν να συνοψισθούν στα εξής:

- Εύκολη Είσπραξη
- Ευκολότερη Καταβολή
- Δυσκολότερη Φοροδιαφυγή
- Μεγαλύτερη Απόδοση
- Εισπράττονται και από τους ξένους τουρίστες.

1.2.3. Μειονεκτήματα έμμεσων και άμεσων φόρων

Τα κυριότερα Μειονεκτήματα Άμεσων Φόρων μπορούν να συνοψισθούν στα εξής:

- Δεν έχουν άμεση απόδοση όπως οι έμμεσοι
- Ευνοούν την φοροδιαφυγή(είναι για τους τίμιους)
- Γίνονται αντικείμενο πολιτικής εκμετάλλευσης (αλλαγή βάσης κλπ)
- Δυσκολότερη διαδικασία είσπραξης.

Το βασικότερο μειονέκτημα των έμμεσων φόρων είναι η αβέβαιη είσπραξη σε περιόδους οικονομικών κρίσεων.

1.3. Αρχες της φορολογίας

Η πολιτεία θεσπίζει κάποιες αρχές και κανόνες για την ομαλότερη λειτουργία του Κρατικού μηχανισμού και η φορολογία δεν ήταν δυνατόν να μην διέπεται από τα παραπάνω. Έτσι οι αρχές της φορολογίας μπορούν να θεωρηθούν οι εξής:

Κανόνας καθολικότητας φόρου με την έννοια ότι ο φόρος επιβάλλεται σε όλους τους πολίτες χωρίς εξαιρέσεις ακόμη δε και στους αλλοδαπούς που ζουν στην Ελλάδα. Η απαλλαγή από τη φορολογία των μικρών εισοδημάτων δεν έρχεται σε αντίθεση με τον κανόνα της καθολικότητας, επειδή η διαφορά των εσόδων από τη φορολόγηση των μικρών εισοδημάτων σε σχέση με τα έξοδα βεβαίωσης και είσπραξης του φόρου είναι πολύ μικρή και επιπλέον το ίδιο Κράτος μεταγενέστερα , ίσως, χρειαζόταν να ενισχύσει οικονομικά τους μικροεισοδηματίες.

Κανόνας παραγωγικότητας φόρου ο οποίος συσχετίζεται άμεσα με τον ταμειευτικό σκοπό της φορολογίας. Για να είναι παραγωγικός ένας φόρος θα πρέπει αρχικά να μην είναι πολύ μεγάλος σε συντελεστή έτσι ώστε να μην οδηγούν τους πολίτες στη φοροδιαφυγή. Στη συνέχεια θα πρέπει ο φόρος να μην καθιερώνει απαλλαγές καθώς επίσης σημαντικό στοιχείο για τη φορολόγηση είναι να μπορεί να βεβαιωθεί και να εισπραχθεί άμεσα χωρίς να υπάρχει μεγάλο κόστος. Και τέλος ένα σημαντικό στοιχείο στον κανόνα της παραγωγικότητας είναι οι νόμοι και ότι πρέπει να μένουν σταθεροί και σαφείς ώστε να μην υπάρχουν σύγχυση.

Κανόνας Απλότητας φόρου με την έννοια ότι το σύστημα φορολόγησης πρέπει να είναι λιτό και κατανοητό και όχι περίπλοκο και δυσνόητο από τους χρήστες του συστήματος. Όταν ένα σύστημα είναι εύκολο σε κατανόηση τότε δεν δημιουργούνται ιδιαίτερα προβλήματα και οι διαδικασίες επιταχύνουν και αυτό είναι ένα όφελος προς τους πολίτες αλλά και τις Δημόσιες υπηρεσίες.

Κανόνας βεβαιότητας και σταθερότητας φόρου ο οποίος δίνει τη δυνατότητα στο φορολογούμενο να γνωρίζει καλύτερα τις υποχρεώσεις του προς το Δημόσιο χωρίς το κίνδυνο παρερμηνειών.

Κανόνας καταλληλότητας φόρου που σχετίζεται με τον τόπο, χρόνο και τρόπο πληρωμής του φόρου ώστε ο φορολογούμενος να διευκολύνεται από κάθε άποψη. Σχετικά με τον τόπο πληρωμής πρέπει να ορίζεται η κατοικία ή η επαγγελματική στέγη του πολίτη, ενώ από την πλευρά του χρόνου θα πρέπει να είναι εκείνος που διευκολύνει το φορολογούμενο και είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικό όταν η πληρωμή του φόρου συμπίπτει με την πραγματοποίηση του εισοδήματος.

Κανόνας ελαχίστου ορίου συντήρησης που αναφέρεται στο τμήμα εισοδήματος του φορολογουμένου με το οποίο καλύπτει τις βασικές του ανάγκες και το οποίο δεν πρέπει να υπάγεται σε φορολόγηση.

Κανόνας διαχωρισμού των εισοδημάτων που διαπραγματεύεται τη διάκριση του φορολογικού βάρους που θα πρέπει να επωμίζεται ο φορολογούμενος ανάλογα με την προέλευση του εισοδήματος.

Κανόνας αποφυγής διπλής φορολογίας ο οποίος αναφέρεται στο γεγονός ότι ένα πρόσωπο μπορεί να πληρώνει τον ίδιο φόρο 2 φορές και αυτό έχει επιπτώσεις στο εισόδημα του αλλά και στα έσοδα του κράτους. Η αποφυγή επιτυγχάνεται με τη μέθοδο έκπτωσης φόρου, εξαίρεσης ή απαλλαγής και διαίρεσης ή κατανομής. Στην πρώτη μέθοδο η φορολόγηση ενός πολίτη στο εξωτερικό για παράδειγμα αφαιρείται από το φόρο που προκύπτει στην Ελλάδα υπό την νομοθεσία (ν. 2238/94). Στη μέθοδο εξαίρεσης ή απαλλαγής στα κράτη στα οποία κατοικούν πολίτες από άλλα κράτη το εισόδημα είτε απαλλάσσεται από φορολόγηση είτε φορολογούν το εισόδημα που αποκτήθηκε στην επικράτεια τους. Στη τελευταία μέθοδο το εισόδημα χωρίζεται σε 2

μέρη στα οποία το ένα μέρος φορολογείται από τη χώρα που κατοικεί ο πολίτης και το άλλο από τη χώρα που αποκτήθηκε το εισόδημα. (Καούνης Μ., 2009).

Τα φορολογικά συστήματα διακρίνονται σε δυο κατηγορίες με βάση τον τρόπο υπολογισμού του φόρου. Το αναλογικό με τον οποίο ο φορολογικός συντελεστής παραμένει σταθερός ανεξάρτητα του ύψους της φορολογητέας ύλης και στο προοδευτικό με το οποίο τα υψηλότερα εισοδήματα συνεισφέρουν περισσότερο στη φορολογία του Κράτους και οι ανισότητες εισοδημάτων ελαχιστοποιούνται. Στη χώρα μας το προοδευτικό σύστημα εφαρμόζεται από το 1955. Η φορολογητέα ύλη χωρίζεται σε επιμέρους τμήματα τα οποία ονομάζονται κλιμάκια Υπάρχει το αφορολόγητο κλιμάκιο και από εκεί και πέρα υπάρχουν σε αύξουσα σειρά συντελεστές φορολόγησης.

Οι συντελεστές και τα κλιμάκια τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας τροποποιούνται συνεχώς και εισέρχονται και διάφορα οικονομικά κριτήρια (π.χ. αντικειμενικές δαπάνες, συλλογή αποδείξεων) που καθορίζουν το φόρο που καλείται να πληρώσει τελικά ο πολίτης. (Καούνης Μ., 2009).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο « ΜΕΛΕΤΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ»

Σε συνέχεια της προηγούμενης ανάλυσης που αφορά την έννοια του φόρου, στο παρόν κεφάλαιο περιγράφεται η έννοια της φοροδιαφυγής. Οι αιτίες αλλά και οι συνέπειες του φαινομένου αποτελούν κύριο θέμα των ακόλουθων ενοτήτων. Επιπρόσθετα πραγματοποιείται ιστορική αναδρομή του όρου καθώς και συσχέτιση αυτού με διάφορα μακροοικονομικά μεγέθη.

2.1. Η έννοια του φαινομένου

Οι δημόσιες δαπάνες καλύπτονται από τους φόρους, δηλαδή τις εισπράξεις του δημόσιου τομέα από τα εισοδήματα του ιδιωτικού τομέα της οικονομίας. Οι φόροι μπορούν από οικονομική άποψη να θεωρηθούν είτε ως αμοιβή του δημόσιου τομέα για τα δημόσια αγαθά που προσφέρει στην οικονομία, όπως π.χ. υπηρεσίες παιδείας, υγείας κ.λ.π. είτε ως αναγκαστική αποταμίευση της οικονομίας που χρησιμοποιείται για την κάλυψη των παραγωγικών δαπανών του δημοσίου.

Η φοροδιαφυγή (tax evasion) σχετίζεται με τη διαφορά μεταξύ του συνολικού ποσού του φόρου, που προκύπτει από τα εκουσίως δηλούμενα μεγέθη και καταβάλλεται στο δημόσιο ταμείο εντός ενός φορολογικού έτους, και του επακριβούς ποσού του φόρου το οποίο θα οφειλόταν να καταβληθεί για την ίδια περίοδο λαμβάνοντας υπόψη τα πραγματικά μεγέθη και την ισχύουσα νομοθεσία. Η έννοια της λέξης εκουσίως χρησιμοποιείται για να δείξει ότι γίνεται μόνο με τις φορολογικές δηλώσεις χωρίς να έχει προηγηθεί οποιοσδήποτε φορολογικός ή άλλος έλεγχος. Η φοροδιαφυγή μπορεί να περιοριστεί είτε στο φόρο εισοδήματος είτε να επεκταθεί και σε άλλους φόρους, όπως είναι ο φόρος προστιθέμενης αξίας, ειδικοί φόροι κατανάλωσης, καθώς και στη μη απόδοση στο δημόσιο ταμείο παρακρατηθέντων φόρων εισοδήματος. (Κανελλόπουλος, 2002)

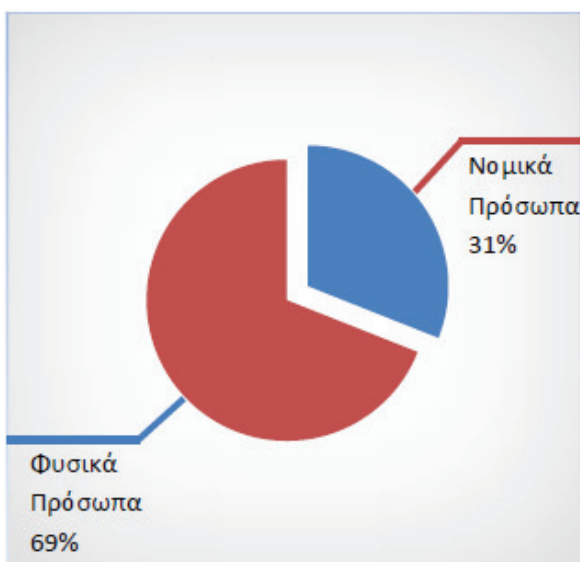
Τη φοροδιαφυγή την περικλείουν τόσο φυσικά πρόσωπα, τα οποία είτε δεν δηλώνουν στις αρμόδιες φορολογικές αρχές τα ακριβή μεγέθη για να προκύψει το ποσό του

οφειλόμενου φόρου, είτε δεν υποβάλλουν καθόλου φορολογική δήλωση, όσο και νομικά πρόσωπα (βλ. Διαγράμματα 2.1 και 2.2 πληροφοριακά). Τα τελευταία είναι κυρίως ανώνυμες εταιρίες, οι οποίες επίσης μπορεί να επιδείξουν παρόμοια με τα φυσικά πρόσωπα συμπεριφορά. (Κανελλόπουλος, 2002)

Συνεπώς, η φοροδιαφυγή μπορεί να οριστεί ως το ποσό του φόρου εισοδήματος, το οποίο ενώ θα έπρεπε να δηλώνεται οικειοθελώς, για διάφορους λόγους δεν δηλώνεται, καθώς και το ποσό των άλλων φόρων που ενώ θα έπρεπε να εισπράττονται και να αποδίδονται στο δημόσιο ταμείο αυτό δεν γίνεται. (Κανελλόπουλος, 2002)

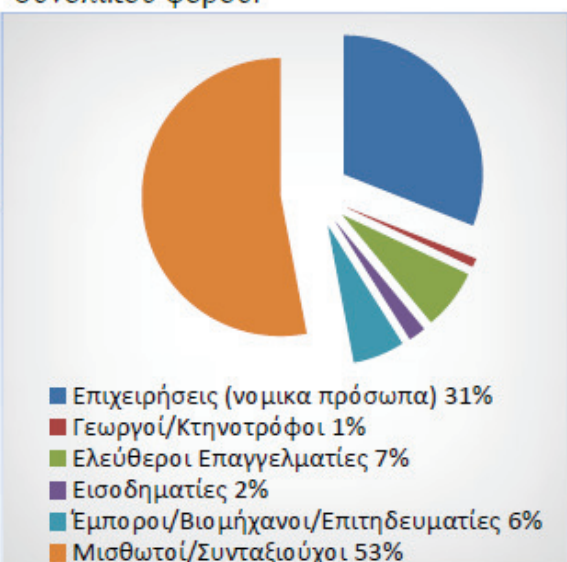
Σύμφωνα με την Τράπεζα της Ελλάδος, το σύνολο των φόρων που αναλογούσε σε φυσικά και νομικά πρόσωπα το 2009 ανήλθε σε 13,1 δις ευρώ, εκ των οποίων τα 9,1 δις ευρώ (ή 69%) αφορούσαν επί του εισοδήματος φυσικών προσώπων και τα υπόλοιπα 4 δις ευρώ (ή 31%) φόρο επί των κερδών νομικών προσώπων (βλ. Διάγραμμα 2.1). Στο διάγραμμα 2.2 παρουσιάζεται η ποσοστιαία κατανομή του συνολικού φόρου, όπου οι δυο μεγάλες κατηγορίες είναι οι μισθωτοί/συνταξιούχοι και τα νομικά πρόσωπα.

Διάγραμμα 2.1 Συνολικός φόρος.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Οικονομικό Δελτίο (2011).

Διάγραμμα 2.2 Ποσοστιαία κατανομή του συνολικού φόρου.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Οικονομικό Δελτίο (2011)

Η φοροδιαφυγή διακρίνεται συνήθως από την φοροαποφυγή (tax avoidance) και φοροκλοπή. Στη φοροαποφυγή γίνεται χρήση και εκμετάλλευση τυχόν ασαφειών ή ειδικών ρυθμίσεων και παραθυράκια που υπάρχουν στην ισχύουσα νομοθεσία, με στόχο τη μη καταβολή φόρου στο δημόσιο ταμείο. Συνεπώς αυτός που δρα με τη μέθοδο της φοροαποφυγής δεν υπόκειται σε κίνδυνο να υποστεί κυρώσεις για τις πράξεις του. (Κανελλόπουλος, 2002) Εφόσον η φοροαποφυγή είναι μια πράξη η οποία δεν παραβιάζει την ισχύουσα νομοθεσία, κατ' επέκταση δεν πρέπει να συγχέεται με τη φοροδιαφυγή.

Όσον αφορά τη φοροκλοπή, η οποία αναφέρεται στη μη απόδοση στο κράτος των εισπραχθέντων ή παρακρατηθέντων φόρων, είναι δύσκολο να διακριθεί από τη φοροδιαφυγή, ιδιαίτερα στους έμμεσους φόρους, όπου δεν αποκαλύπτεται με ευκολία εάν έχει εισπραχθεί και δεν έχει αποδοθεί ο φόρος ή εάν το προϊόν πουλήθηκε χωρίς ΦΠΑ. (Γεωργακόπουλος, 1997)

Από οικονομικής άποψης - φοροδιαφυγή είναι η εκ μέρους των φορολογουμένων παράνομη στέρηση εσόδων του κράτους μέσω της απόκρυψης του πραγματικού εισοδήματος και κατά συνέπεια την αποφυγή πληρωμής του πραγματικού φόρου.

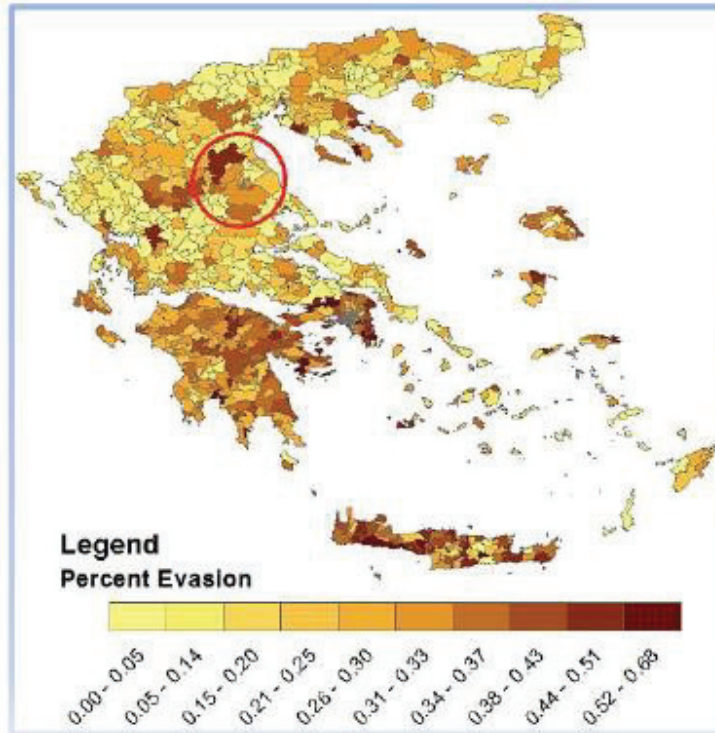
Η αποφυγή πληρωμής του φόρου με παράνομα μέσα μπορεί να γίνεται απ'όλους. Είναι όμως πεποίθησή μας ότι η φοροδιαφυγή γίνεται σε μεγάλο βαθμό από τους εργοδότες, οι οποίοι έχουν μεγαλύτερη ευχέρεια παραποίησης στοιχείων και σε μικρότερο βαθμό από μερικές κατηγορίες αυτοεργοδοτουμένων.

Από κοινωνικής άποψης, το πρόβλημα της φοροδιαφυγής θα πρέπει να αντικρουστεί και σαν θέμα κοινωνικής δικαιοσύνης. Πρέπει να γίνει κατανοητό ότι η φοροδιαφυγή δεν αποτελεί επίδειξη ευφυΐας, αλλά υπεξαίρεση δημόσιου χρήματος και επομένως είναι βαρύ αδίκημα κατά του κοινωνικού συνόλου. Γιατί σε τελευταία ανάλυση είναι το κοινωνικό σύνολο που θα κληθεί να πληρώσει το τίμημα της φοροδιαφυγής.

Τέλος, πρέπει να επισημανθεί ότι η εσφαλμένη ταύτιση που επιχειρείται από πολλούς, ιδίως από πολιτικά πρόσωπα (τα οποία υποχρεούνται να καταστείλουν και να πατάξουν την έκνομη συμπεριφορά των πολιτών), της έννοιας της φοροδιαφυγής με αυτήν της παραοικονομίας (underground/black economy), έχει ως αποτέλεσμα την λανθασμένη προσέγγιση του προβλήματος που οδηγεί σε εσφαλμένες αποφάσεις και λύσεις, ενώ το πρόβλημα της φοροδιαφυγής παραμένει χρονίζον και άλυτο. Η έννοια της

παραοικονομίας, η οποία ορίζεται ως το μη καταγραφόμενο τμήμα του εθνικού προϊόντος και εισοδήματος, θα αναλυθεί εκτενέστερα στην επόμενη ενότητα.

Εικόνα 2.1 Η εκτιμώμενη φοροδιαφυγή ανά περιοχή.

Πηγή: Αρταβάνης, Ν., Morse, Α. & Τσούτσουρα, Μ., 2012.

Στην εικόνα 2.1 αποτυπώνεται πάνω στο χάρτη η εκτιμώμενη φοροδιαφυγή ως ποσοστό του εισοδήματος ανά περιοχή και σύμφωνα με μία δημοσίευση των Financial Times το 2011, η σκιασμένη περιοχή στο κέντρο του κύκλου είναι η Λάρισα η οποία έχει τις περισσότερες Porsche Cayenne ανά κάτοικο πανευρωπαϊκά.

2.2. Ιστορική αναδρομή της φοροδιαφυγής

‘‘Η διαφθορά - έννοια στενά συνδεδεμένη με την παραοικονομία και τη φοροδιαφυγή-απασχολεί τους αρχαίους Έλληνες περισσότερο από 3.000 χρόνια, χωρίς, ωστόσο να καταφέρουν να την πατάξουν. Ίσως, διότι χρησιμοποιούν τα ίδια «όπλα». Για

παράδειγμα, ο Επιθεωρητής Δημόσιας Διοίκησης που θεσμοθέτησε η παρούσα κυβέρνηση, είχε απασχολήσει τον Αριστοτέλη. Ενώ οι έφοροι της Σπάρτης αποτελούσαν μια σημαντική εξουσία ελέγχου της λειτουργίας του κράτους, που όμως χρηματιζόταν, ένα τέτοιο παρόμοιο πρότυπο σύστημα είχαν εισηγηθεί ο Καλβίνος και ο Φίχτε. Ο θεσμός του Γενικού Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης, ο οποίος εισήχθη πρόσφατα και στη χώρα μας για τον καλύτερο έλεγχο της λειτουργίας του κράτους, είχαν εισηγηθεί πλήθος στοχαστών, όπως είναι ο Καλβίνος και ο Φίχτε, με τη μορφή Ανωτάτου Συμβουλίου ή Ανωτάτου Δικαστηρίου. Αλλά, παρόμοιο πρότυπο σύστημα εφαρμοζόταν στην αρχαία Σπάρτη, με τη λειτουργία του θεσμού της Εφορίας ή των εφόρων. Ωστόσο, ο Αριστοτέλης ("Πολιτικά» Β', 1270b) δεν «βλέπει» ευνοϊκά τον θεσμό αυτόν, διότι, όπως επισημαίνει, ενισχύει ακόμη περισσότερο τη διαφθορά.

Παρ' όλα αυτά, η παραοικονομία στην Ελλάδα υπολογίζεται σήμερα στα 55 δισ. ευρώ, καθώς αντιστοιχεί σχεδόν στο 29% του ΑΕΠ. Ο τζίρος της ετήσιας μίζας ανέρχεται σε 400 εκατ. ευρώ, ενώ ο κύκλος εργασιών που δεν δηλώνεται από τις επιχειρήσεις σε περίπου 15 δισ. ευρώ το χρόνο. Αυτό τουλάχιστον εκτιμούν διεθνείς οργανισμοί, όπως είναι η Παγκόσμια Τράπεζα." (<http://portal.kathimerini.gr/>, Λ.Στεργίου, 2007)

Επίσης, μπορούμε να δούμε με τη βοήθεια του παρακάτω πίνακα, την πορεία της Ελλάδας στο ευρώ από το 2000 έως το 2007. Σύμφωνα με την Eurostat, η συνολική φορολογική επιβάρυνση αυξήθηκε με γρήγορους ρυθμούς από το 1995 έως το 2000, όταν έφθασε στο υψηλότερο σημείο το 34,6% του ΑΕΠ, γεγονός που αντικατοπτρίζει την προσπάθεια καταπολέμησης της φοροδιαφυγής και μείωσης του δημοσιονομικού ελλείμματος για την επιτυχή πορεία της Ελλάδας προς το ευρώ. Οι μεγαλύτερες αυξήσεις την περίοδο εκείνη καταγράφηκαν στη φορολογία εισοδήματος νομικών και φυσικών προσώπων. Ακόμα μπορούμε να διακρίνουμε ότι ο φόρος της Ελλάδας ως προς το ΑΕΠ (συμπεριλαμβανομένων των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης) το 2007, διαμορφώθηκε στο 32,1% του ΑΕΠ κατά μέσο όρο, τιμή η οποία σύμφωνα με την Eurostat είναι εμφανώς κατώτερη σε σύγκριση με την Ε.Ε. των 27 (EU-27). Πρόκειται για το χαμηλότερο φόρο ως ποσοστό του ΑΕΠ μεταξύ των χωρών της Ευρωζώνης. (Eurostat, 2009) Είναι ενδείξεις οι οποίες μας δείχνουν ότι ο κύριος παράγοντας, που προκαλεί αυτές τις μεγάλες διαφορές, σε σύγκριση με τα υπόλοιπα κράτη μέλη τις Ε.Ε., και γενικά

τη μείωση της αποτελεσματικότητας της οικονομίας, είναι το άλτο πρόβλημα της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας.

2.3. Μέθοδοι της φοροδιαφυγής

Η φοροδιαφυγή εντοπίζεται τόσο στους άμεσους φόρους όσο και στους έμμεσους φόρους. Τα μεγαλύτερα ποσοστά φοροδιαφυγής βρίσκονται κυρίως στους άμεσους φόρους και συγκεκριμένα στο φόρο εισοδήματος. Σε αυτή την ενότητα θα αναφερθούμε περιληπτικά στις συνηθέστερες περιπτώσεις απόκρυψης εισοδήματος στις εμπορικές επιχειρήσεις.

Οι περιπτώσεις μη έκδοσης ή ανακριβούς έκδοσης αποδείξεων και τιμολογίων ή έκδοση πλαστών και εικονικών τιμολογίων παραμένουν από τις βασικές πρακτικές των φοροφυγάδων. Αυτές οι τακτικές αποσκοπούν στην αποφυγή καταβολής άμεσων φόρων και την αποφυγή καταβολής ή του συμψηφισμού των έμμεσων φόρων, κυρίως στο Φ.Π.Α. Οι περιπτώσεις των πλαστών και εικονικών τιμολόγιων αποσκοπούν στη μείωση των κερδών και κατ' επέκταση στη μείωση του φόρου. (Στεργίου Λ., 2011)

Οι περιπτώσεις παραεμπορίου είναι μια άλλη τακτική που χρησιμοποιείται, η οποία εκδηλώνεται με τη διάθεση παράνομων ειδών, τα οποία προέρχονται από τρίτες χώρες και διακινούνται εντός της Ελλάδας (και γενικά στην Ε.Ε.), ή προέρχονται από επιχειρήσεις που δεν έχουν εκδώσει τα προβλεπόμενα νόμιμα παραστατικά. (Στεργίου Λ., 2011)

Ακόμα υπάρχουν οι «offshore» επιχειρήσεις που στόχο έχουν την απόκρυψη εσόδων και κερδών από παράνομες δραστηριότητες, για όσον το δυνατόν μικρότερη φορολογική επιβάρυνση. (Στεργίου Λ., 2011)

Οι μέθοδοι προσέγγισης της φοροδιαφυγής και παραοικονομίας έτσι όπως τις διατυπώνουν ο Frey και ο Schneider (2000) είναι οι Άμεσες Προσεγγίσεις, οι Έμμεσες Προσεγγίσεις και η Προσέγγιση του Μοντέλου.

Συγκεκριμένα στις Άμεσες προσεγγίσεις οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται είναι οι δυο παρακάτω:

Η πρώτη μέθοδος είναι η έρευνα μεταξύ των εμπλεκόμενων προσώπων που χρησιμοποιούν τέτοιου είδους υπηρεσίες. Το πλεονέκτημα της προσέγγισης αυτής είναι ότι μπορεί να δημιουργηθεί μια λεπτομερής εικόνα του τομέα αυτού. Ενώ το μειονέκτημά της είναι ότι, επειδή ένα σημαντικό μέρος των δραστηριοτήτων αυτών είναι παράνομο, οι ερωτηθέντες μπορεί να μην αποκαλύψουν τη συμμετοχή τους σ' αυτές.

Η δεύτερη μέθοδος είναι ο έλεγχος των φορολογικών δηλώσεων που πραγματοποιούν από τις αρμόδιες οικονομικές υπηρεσίες. Συγκεκριμένα, ένα δείγμα φορολογούμενων εξετάζεται σε βάθος και υπό τον φόβο κυρώσεων που προβλέπονται από την κείμενη νομοθεσία σε περίπτωση μη συμμόρφωσης. Τα θετικά της προσέγγισης αυτής είναι, ότι παρέχει λεπτομερείς πληροφορίες σχετικά μ' αυτούς που αποκρύπτουν εισοδήματα. Ενώ το μειονέκτημά της είναι ότι δεν μπορεί να καλύψει όλο το φάσμα της φοροδιαφυγής και περιορίζεται μόνο στις φορολογικές δραστηριότητες. Δεδομένου ότι ένα μεγάλο μέρος της φοροδιαφυγής είναι αναδιανεμητικό και έχει στενή σχέση με τον ορισμό της παραοικονομίας.

Στις Έμμεσες Προσεγγίσεις μπορούν να σημειωθούν διαφορές στα Έσοδα και τις Δαπάνες, στην Αγορά Εργασίας και τέλος στη Νομισματική αγορά. Παρακάτω αναφερόμαστε με λίγα λόγια σ' αυτές τις τρεις προσεγγίσεις.

Στην προσέγγιση των Εσόδων και Δαπανών, σε περίπτωση μη συμφωνίας τους μπορεί να οφείλεται σε λόγους που δεν σχετίζονται με την παραοικονομία (π.χ. να οφείλεται σε σφάλματα μέτρησης), γι' αυτό η μέθοδος αυτή είναι αμφισβητήσιμη.

Στη μέθοδο προσέγγισης στην Αγορά Εργασίας, δεν είναι δυνατόν να απομονωθούν εκείνα τα πρόσωπα που είναι ταυτόχρονα στην Επίσημη και Ανεπίσημη Οικονομία.

Τέλος, η προσέγγιση που γίνεται στη Νομισματική Αγορά, ξεκινά με την παραδοχή ότι οι παράνομες συναλλαγές με μετρητά καθιστούν πιο δύσκολη την ανίχνευσή τους. Εδώ το μέγεθος της παραοικονομίας αντανακλάται στο ποσό των μετρητών, πέραν αυτών που χρησιμοποιούνται για τις επίσημες (νόμιμες) συναλλαγές. Αυτή η μέθοδος προσέγγισης είναι εύκολα εφαρμόσιμη, επειδή η ποσότητα του χρήματος είναι καλά τεκμηριωμένη.

Η Προσέγγιση του Μοντέλου εστιάζει στις αιτίες και επιπτώσεις της παραοικονομίας. Ένα κίνητρο για να συμμετάσχει κάποιος στην παραοικονομία είναι η επιβάρυνση της φορολογίας καθώς και η κείμενη νομοθεσία. Ένα αντικίνητρο θεωρείται η πιθανότητα

σύλληψης και η ποινή. Ακόμα ένα αντικίνητρο αποτελεί το ηθικό κόστος που συνεπάγεται από τις δραστηριότητες (παράνομες) αυτές. Δηλαδή, ένας έντιμος πολίτης έχει ηθικό ενδιαφέρον να προβεί σε παράνομη δραστηριότητα.

Ένα κοινό μειονέκτημα των προσεγγίσεων αυτών είναι ότι πρέπει να χρησιμοποιηθεί ένα έτος βάσης χωρίς παραοικονομία, πράγμα το οποίο είναι πολύ δύσκολο. (Frey & Schneider, 2000)

Μία έρευνα του Αρταβάνη Ν. από το Virginia Polytechnic Institute and State University και των Adair Morse και Τσούτσουρα Μ. από το University of Chicago, έδειξε πως οι τράπεζες χορηγούσαν δάνεια στα οποία η δόση έφτανε έως και το 82% του εισοδήματος του δανειολήπτη. Αυτό την στιγμή όπου οι τράπεζες, κατά μέσο όρο, χορηγούν δάνεια έτσι ώστε η δόση να αντιστοιχεί μόλις στο 30% του εισοδήματος. Συνεπώς η μελέτη κατέληξε στο ότι, εφόσον τα Ελληνικά πιστωτικά ιδρύματα, που έδιναν δάνεια ακόμα και όταν γνώριζαν πως οι δόσεις φτάνουν το 80% ή το 100% του δηλωθέντος εισοδήματος ενός ελεύθερου επαγγελματία, ήξεραν ότι υπήρχαν κρυφά έσοδα τα οποία έφταναν για την κάλυψη των υποχρεώσεών τους. Οι ερευνητές επισήμαναν ακόμα ότι 28δισ δεν δηλώθηκαν το 2009. Εάν αυτά φορολογούνταν με συντελεστή 40%, τότε θα κάλυπταν σχεδόν το ένα τρίτο του ελλείμματος του 2009 (ή το 48% του ελλείμματος του 2008). (<http://www.euro2day.gr>, 2012)

Συνοψίζοντας να αναφέρουμε πως οι κυριότερες μορφές φοροδιαφυγής έχουν να κάνουν με:

- Φοροδιαφυγή στη φορολογία του εισοδήματος.
- Φοροδιαφυγή και αφορολόγητο με αποδείξεις.
- Φοροδιαφυγή στις εμπορικές συναλλαγές με τη χρήση εικονικών, πλαστών ή νοθευμένων φορολογικών στοιχείων.
- Φοροδιαφυγή στον Φ.Π.Α.

2.4. Αίτια της φοροδιαφυγής

Σύμφωνα με τον Κανελλόπουλο (2002), μία από τις σημαντικότερες αιτίες φοροδιαφυγής είναι η ίδια η φύση του φόρου, που για τον φορολογούμενο είναι υποχρεωτική μονομερής μεταβίβαση πόρων προς το κράτος χωρίς άμεσο αντάλλαγμα ή αντίκρισμα.

Τον Ιανουάριο του 2010 είχε εκπονηθεί μια μελέτη για τη φοροδιαφυγή από το Οικονομικό Επιμελητήριο της Ελλάδος σε συνεργασία με το τμήμα Στατιστικής του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών, με δείγμα 747 ατόμων άνω των 18 σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη. Έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον να παρουσιάσουμε μερικά από τα αποτελέσματα και συμπεράσματα της έρευνας αυτής:

-Οι οκτώ στους δέκα συμμετέχοντες (ποσοστό 80,2%) εκτιμούν ότι οι φορολογούμενοι που φοροδιαφεύγουν το επιχειρούν, επειδή «υπάρχει μικρή πιθανότητα εντοπισμού τους» από τις φοροελεγκτικές αρχές, που είναι αρμόδιες για την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής.

- Περισσότεροι από τους 8 στους 10 ερωτηθέντες απάντησαν πως θεωρούν ότι έχουν ηθική υποχρέωση να δηλώνουν όλα τους τα εισοδήματα και να πληρώνουν όλους τους φόρους τους.

-Οι νέοι και το δυναμικό ηλικιακά τμήμα του ενεργού πληθυσμού δηλώνουν περισσότερο πρόθυμοι να αποκρύπτουν τα εισοδήματά τους.

- Όσο χαμηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης έχουν οι ερωτηθέντες, τόσο πιθανότερο είναι να δήλωσαν ότι δε θα μπορούσαν να αποκρύψουν τα εισοδήματά τους από την Εφορία.

-Ένας στους δύο πολίτες θεωρούν ότι σε ένα διεφθαρμένο κράτος η φοροδιαφυγή αποτελεί μια λογική αντίδραση.

-Οι ερωτηθέντες σε πολύ άνετη και πολύ δύσκολη οικονομική κατάσταση συμφωνούν περισσότερο από τους υπόλοιπους ότι η κρατική διαφθορά μπορεί να δικαιολογήσει τη φοροδιαφυγή.

-Το 53% θεωρεί ότι η φοροδιαφυγή είναι ηθική πράξη, εφόσον η Πολιτεία σπαταλά άσκοπα το μεγαλύτερο μέρος των φόρων.

-Σε όσο χειρότερη οικονομική κατάσταση δήλωσαν ότι βρίσκονται οι ερωτηθέντες, τόσο πιθανότερο είναι να συμφωνούν ότι τους αρέσει η ιδέα της απόκρυψης εισοδημάτων από την εφορία (<http://www.voria.gr/>, 2010).

Όπως δήλωσε και η Π. Καλλίρη σε άρθρο της, οι Έλληνες πολίτες δεν εμπιστεύονται την Κυβέρνηση αφού οι ίδιοι δεν βλέπουν να πίνουν τόπο τα χρήματά τους από τη φορολογία. Από έρευνα του Ευρω-βαρόμετρου 8-10 Έλληνες πιστεύουν ότι τα χρήματα από τους φόρους που θα πληρώσουν δεν θα χρησιμοποιηθούν για το καλό του κοινωνικού συνόλου. Επομένως από τη στιγμή που η εμπιστοσύνη του Έλληνα πολίτη έχει κλονιστεί, είναι δύσκολο να λέμε ότι το φορολογικό σύστημα θα είναι αποτελεσματικό και θα μπορέσει να καταφέρει να περιορίσει τη φοροδιαφυγή. Αν δεν αλλάξει η πολιτική της κυβέρνησης έτσι ώστε να κερδίσει την εμπιστοσύνη του Έλληνα πολίτη, πολύ δύσκολα θα καταφέρει να μειώσει την φοροδιαφυγή. (<http://www.oe-e.gr> της Καλλίρη Π., 2011).

Παρατηρούμε ότι μερικές από τις αιτίες της φοροδιαφυγής είναι οι ποιοτικοί και ποσοτικοί έλεγχοι που γίνονται. Δηλαδή, η έλλειψη τακτικών ελέγχων των φορολογούμενων φυσικών και νομικών προσώπων καθώς και η κακή ποιότητα αυτών των ελέγχων συντελούν στην αύξηση του φαινομένου της φοροδιαφυγής. Επίσης, καθοριστικό ρόλο παίζει ο συνδυασμός της ύπαρξης διαφάνειας και η τήρηση και επιβολή των νόμων, ώστε να δημιουργηθεί ένα αίσθημα δικαιοσύνης και να καλλιεργηθεί ισχυρή φορολογική συνείδηση στους πολίτες. Κατ'επέκταση, αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα το κράτος να κερδίσει την εμπιστοσύνη των φορολογουμένων και να αποτρέψει σε μεγάλο βαθμό τη φοροδιαφυγή. Ακόμα το μορφωτικό επίπεδο αποτελεί άλλη μια αιτία, που επηρεάζει στον τρόπο σκέψης των πολιτών και εν συνεχεία τον τρόπο αντιμετώπισης των φορολογικών τους υποχρεώσεων. Μια άλλη αιτία είναι η οικονομική κατάσταση που βρίσκεται το κράτος, όπου σε περίοδο κρίσης τα μέτρα και οι αποφάσεις που παίρνονται μπορεί να είναι ακατάλληλα, με αποτέλεσμα την αύξηση της φοροδιαφυγής. Σε τέτοιες περιόδους είναι ύψιστης σημασίας η εκάστοτε πολιτική ηγεσία να φερθεί με την ανάλογη σοβαρότητα και να πάρει τις σωστές αποφάσεις και μέτρα τα οποία θα φέρουν την ευημερία και την ανάπτυξη στην οικονομία, ελαχιστοποιώντας, όσο γίνεται, τις αιτίες που προκαλούν φοροδιαφυγή και παραοικονομία.

Διάφοροι υποστηρίζουν ότι η βασικότερη αιτία της φοροδιαφυγής εστιάζεται κυρίως στη συμμετοχή των οργάνων της πολιτείας στη διαφθορά (όπως η απόκτηση πλούτου ο οποίος δεν δηλώνεται), αναφέροντας ως παράδειγμα την αμφισβήτηση από τον Αριστοτέλη του θεσμού των «εφόρων» στην Σπάρτη κατά την αρχαιότητα. Η αμφισβήτησή του αυτή έλεγε ότι η συγκέντρωση της όποιας εξουσίας στα χέρια των λίγων ενισχύει ακόμα περισσότερο τη διαφθορά. Μια ακόμα βασική αιτία είναι τα νομοτεχνικά και το υφιστάμενο φορολογικό σύστημα, το οποίο δεν είναι κοινωνικά δίκαιο, αφήνοντας παραθυράκια που εύκολα μπορούν να χρησιμοποιήσουν οι οικονομικά ισχυρότεροι με το πρόσχημα «ό,τι είναι νόμιμο είναι και ηθικό», με αποτέλεσμα να έχουμε την αύξηση της φοροδιαφυγής και να αδικούνται οι νομοταγείς πολίτες. (<http://www.imerisia.gr/> του Κορομηλά Γ., 2009)

Τέλος, η ακαδημαϊκή μελέτη του Αρταβάνη Ν. κ.α. υποστηρίζει ότι η φοροδιαφυγή μένει άλυτη και ακμάζουσα στην Ελλάδα, επειδή η αδυναμία και η αδιαφορία του κρατικού μηχανισμού στον εντοπισμό των μη δηλωμένων εισοδημάτων συνδέεται άμεσα με το γεγονός ότι η πλειονότητα των βουλευτών ανήκει στα πέντε επαγγέλματα που είναι πρώτα στη φοροδιαφυγή. (<http://www.euro2day.gr>, 2012)

2.5. Παράγοντες της φοροδιαφυγής

Η φοροδιαφυγή υπάρχει παντού σε όλο τον Κόσμο και σε όλες τις χώρες, η έκταση της όμως εξαρτάται από διάφορους παράγοντες.

Οι παράγοντες αυτοί ενδεικτικά είναι:

1^{ος} παράγοντας. Το μέσο μορφωτικό και πολιτιστικό επίπεδο των πολιτών της χώρας και ιδιαίτερα των φορολογούμενων. Όταν το μορφωτικό και πολιτιστικό επίπεδο του πληθυσμού είναι χαμηλό, οι φορολογούμενοι δε έχουν συνείδηση του γεγονότος ότι τα έσοδα από τους φόρους διατίθενται για τη χρηματοδότηση του κόστους παραγωγής των δημόσιων αγαθών (παιδεία, υγεία, ασφάλεια κ.λ.π.), τα οποία ικανοποιούν συλλογικές ανάγκες.

2^{ος} παράγοντας. Το μορφωτικό επίπεδο των φοροτεχνικών οργάνων. Όταν τα στελέχη των φοροτεχνικών υπηρεσιών (εφορία, Σ.+.Ο.Ε., κ.λ.π.) είναι μορφωμένα και ικανά,

μπορούν να διαμορφώσουν ένα φορολογικό σύστημα, που να περιορίζει τον κίνδυνο φοροδιαφυγής, και να οργανώσουν ορθολογικά τις υπηρεσίες αυτές, χρησιμοποιώντας τον κατάλληλο μηχανολογικό εξοπλισμό και ειδικευμένο προσωπικό (καταλαβαίνετε τώρα γιατί στην Ελλάδα έχουμε εκτεταμένη φοροδιαφυγή).

3^{ος} παράγοντας. Το επίπεδο της φορολογικής επιβάρυνσης του ατόμου σε σχέση με το εισόδημα του. Όσο υψηλότερο είναι το επίπεδο της μέσης φορολογικής επιβάρυνσης του φορολογούμενου (π.χ. επιχείρησης), τόσο μεγαλύτερη είναι η τάση του για φοροδιαφυγή, γιατί ο περιορισμός της ικανοποίησης των ατομικών του αναγκών (διατροφή, ένδυση, διασκέδαση, κ.λ.π.) είναι περισσότερο αισθητός και το όφελος από το ποσό του φόρου, που ενδέχεται να εξοικονομήσει, αντισταθμίζει τον κίνδυνο που συνεπάγεται η τυχόν αποκάλυψη της φοροδιαφυγής.

4^{ος} παράγοντας. Ο τρόπος κατανομής των φορολογικών βαρών. Όσο περισσότερο η κατανομή των φορολογικών βαρών ανταποκρίνεται στην κρατούσα αντίληψη περί κοινωνικής δικαιοσύνης, τόσο μικρότερη είναι η τάση για φοροδιαφυγή και αντίστροφα. Πράγματι όταν παραβιάζεται η αρχή της δίκαιης κατανομής των φορολογικών βαρών, με τη χορήγηση αδικαιολόγητων φορολογικών απαλλαγών και εξαιρέσεων σε ορισμένες κατηγορίες ιδιωτικών φορέων, τότε:

- Καλλιεργείται το αίσθημα της αδικίας μεταξύ των φορολογούμενων και ενισχύεται η επιθυμία τους να εξομοιωθούν φορολογικά και με οποιοδήποτε τρόπο με τους απαλλασσόμενους από το φόρο.
- Αυξάνει το επίπεδο της συνολικής φορολογικής επιβάρυνσης των φορολογούμενων, εφόσον, με δεδομένα τα φορολογικά έσοδα, τα ποσά που θα κατέβαλαν όσοι απαλλάσσονται από τη φορολογία θα πρέπει να καταβληθούν από τους υπόλοιπους ιδιωτικούς φορείς.
- δημιουργούνται άνισοι όροι ανταγωνισμού μεταξύ ευνοούμενων και μη επιχειρήσεων, εφόσον οι φόροι γενικά επηρεάζουν τα σχέδια παραγωγής και επενδύσεων όλων των ιδιωτικών παραγωγικών μονάδων.

5^{ος} παράγοντας. Η διάρθρωση του φορολογικού συστήματος. Το είδος και η ταμειυτική σπουδαιότητα των φόρων, που απαρτίζουν το φορολογικό σύστημα μιας χώρας, προσδιορίζουν επίσης την έκταση της φοροδιαφυγής. Έτσι, αν το φορολογικό σύστημα

κυριαρχείται από άμεσους φόρους (πχ φόρος εισοδήματος), τότε η τάση για φοροδιαφυγή είναι, μεγαλύτερη γιατί οι ιδιωτικοί φορείς έχουν περισσότερες ευκαιρίες για να αποκρύψουν τη φορολογητέα ύλη: τα μεν νοικοκυριά (ελεύθεροι επαγγελματίες κλπ.) δηλώνοντας εισόδημα μικρότερο από το πραγματοποιηθέν, οι δε επιχειρήσεις μεταφέροντας ένα μέρος από τα κέρδη τους σε λογαριασμούς αποσβέσεων, εξόδων παραστάσεως, έρευνας κ.ο.κ.

Αντίθετα, αν το φορολογικό σύστημα κυριαρχείται από έμμεσους φόρους, η τάση να φοροδιαφυγή είναι μικρότερη, διότι ο έλεγχος των φορολογικών οργάνων είναι αποτελεσματικότερος γιατί οι φορολογούμενες μονάδες είναι λιγότερες (μόνο οι ιδιωτικές επιχειρήσεις) και επιπλέον είναι υποχρεωμένες να τηρούν λογιστικά βιβλία, από τα οποία προκύπτει η φορολογητέα ύλη (π.χ. Φ.Π.Α.).

6^ο παράγοντας. Ο τρόπος διαχείρισης του δημόσιου χρήματος. Όσο συνετότερη είναι η διαχείριση των φορολογικών εσόδων από το κράτος, τόσο ασθενέστερη είναι η τάση των φορολογούμενων για φοροδιαφυγή, γιατί τόσο μεγαλύτερη είναι η εμπιστοσύνη των ιδιωτικών φορέων στη θέληση και την ικανότητα του κράτους να ικανοποιεί συλλογικές ανάγκες. Αντίθετα, η σπατάλη του δημόσιου χρήματος διαβρώνει τη φορολογική συνείδηση των ιδιωτικών φορέων, δεδομένου ότι η φορολογική τους θυσία δεν εκτιμάται ανάλογα από το κράτος.

7^ο παράγοντας. Ο βαθμός οργάνωσης της αγοράς και των επιχειρήσεων. Όταν η οικονομία είναι οργανωμένη κατά τέτοιο τρόπο, ώστε ένα σημαντικό μέρος των συναλλαγών να γίνεται σε είδος (π.χ. δίνεις λάδι παίρνεις σιτάρι), η δυνατότητα φοροδιαφυγής είναι μεγαλύτερη από ότι σε μία οικονομία όπου όλες οι συναλλαγές γίνονται με χρήματα. Επίσης όταν έχουμε πολλές μικρές επιχειρήσεις που κυρίως δεν είναι οργανωμένες λογιστικά όσο μία μεγάλη επιχείρηση, τότε η τάση για φοροδιαφυγή είναι μεγαλύτερη.

2.6. Συνέπειες της φοροδιαφυγής

Η φοροδιαφυγή συμβάλλει στη μείωση της αποτελεσματικότητας της οικονομίας και τη διεύρυνση της κοινωνικής ανισότητας. Ο λόγος που συμβαίνει αυτό είναι ότι στρεβλώνει

την κατανομή και αναδιανομή των οικονομικών πόρων βραχυχρόνια και μακροχρόνια. Συγκεκριμένα η φορολογία, και κατ'επέκταση η φοροδιαφυγή, επηρεάζει το διαθέσιμο εισόδημα των πολιτών και εν συνεχεία με την πάροδο του χρόνου, τη δομή της οικονομίας, τις αποφάσεις σχετικά με την προσφορά και ζήτηση εργασίας κατά κλάδο ή επάγγελμα, τη διαχρονική κατανομή του εισοδήματος μεταξύ κατανάλωσης και αποταμίευσης, τις τιμές, το ύψος και το ρυθμό αύξησης των εισαγωγών, τη ροή εισοδήματος στην αλλοδαπή κ.λπ. (Τράπεζα της Ελλάδος, 2011)

Η κοινωνική αυτή ανισότητα σημειώνεται για παράδειγμα με το να μπορούν κάποια επαγγέλματα να φοροδιαφεύγουν ενώ κάποια άλλα όχι, με αποτέλεσμα οι φόροι να αυξάνονται λόγω υστέρησης δημοσίων εσόδων και κατ'επέκταση οι συνεπείς φορολογούμενοι να αδικούνται και να πληρώνουν διπλάσιο φόρο.

Η φοροδιαφυγή λοιπόν, περιορίζει την αναδιανεμητική λειτουργία της προοδευτικής φορολογίας από το πλουσιότερο προς στο φτωχότερο άτομο, αυξάνει τα φορολογικά βάρη των νομοταγών πολιτών και υπονομεύει τη δίκαιη και ίση μεταχείριση πολιτών με παρόμοιο εισόδημα. (Τράπεζα της Ελλάδος, 2011)

Πλήγμα δημιουργείται και στον τομέα του ανταγωνισμού ο οποίος νοθεύεται, όπου κάποιες επιχειρήσεις, που αδυνατούν να αυξήσουν την κερδοφορία τους, χρησιμοποιούν ως στρατηγική τη φοροδιαφυγή. Ως αποτέλεσμα αυτής της εύκολης κερδοφορίας με χαμηλό ρίσκο (λόγω της μειωμένης πιθανότητας να εντοπιστούν από τις αρμόδιες αρχές) είναι η αποθάρρυνση των επιχειρήσεων να κάνουν νέες επενδύσεις.

Τέλος, αποτρέπει και εμποδίζει το Δημόσιο να χρησιμοποιήσει τους πόρους αυτούς που θα εισέπραττε από την φορολογία, για τη χρηματοδότηση κρατικών δαπανών. Αποτέλεσμα, το κράτος να στρέφεται στη λύση των δανείων, να έχει περιορισμένη δυνατότητα δημόσιων επενδύσεων, χαμηλότερη ποιότητα και ποσότητα παρεχόμενων δημόσιων αγαθών και δυσκολίες στην εφαρμογή του κοινωνικού κράτους. Ακόμα η ύπαρξη της φοροδιαφυγής σημαίνει υψηλά κόστη συναλλαγών και διοικήσεως (transaction and administrative costs) για την κυβέρνηση, αφού πρέπει να διατηρήσει αποτελεσματικό όλον εκείνο τον ελεγκτικό μηχανισμό που είναι απαραίτητος, για να εμποδιστεί η φοροδιαφυγή. (Τράπεζα της Ελλάδος, 2011; Γκουμπανισάς Γ.)

2.7. Φοροδιαφυγή και μακροοικονομικά μεγέθη

Η φοροδιαφυγή δεν ενδιαφέρει σήμερα μόνον τους απασχολούμενους με αυτήν ερευνητές. Αρχισε ήδη να ενδιαφέρει ολόένα και περισσότερο τόσο το ευρύ κοινό όσο και τους φορείς της κρατικής πολιτικής, εξαιτίας των σημαντικών επιπτώσεων με τις οποίες γίνεται ευρύτερα αποδεκτό ότι συνδέεται. Οι οικονομικού χαρακτήρα επιπτώσεις της μπορεί να υποστηριχθεί ότι αναφέρονται κυρίως στο σχεδιασμό και την αποτελεσματικότητα της δημοσιονομικής πολιτικής, της νομισματοπιστωτικής πολιτικής, της πολιτικής απασχόλησης, της πολιτικής διανομής του εισοδήματος και της κλαδικής πολιτικής. Αυτό συμβαίνει, γιατί η λειτουργία της φοροδιαφυγής σημαίνει ότι τα 'επίσημα' στατιστικά στοιχεία και οι επίσημοι οικονομικοί δείκτες, όπου στηρίζεται ο σχεδιασμός της οικονομικής πολιτικής, παραποιούν την οικονομική πραγματικότητα. Δεν παρέχουν δηλαδή μια σωστή απεικόνιση των σημαντικότερων τουλάχιστον μακροοικονομικών προβλημάτων. Σημειώνεται ότι αυτό ακριβώς το ενδιαφέρον για τη σωστή αντίληψη των οικονομικών προβλημάτων ήταν το σημαντικότερο κίνητρο για τις πρώτες έρευνες σχετικά με τη σημασία της φοροδιαφυγής.

Το γενικότερο ενδιαφέρον για την παραοικονομία και τη φοροδιαφυγή έχει καταστεί πρόσφατα εντονότερο, εξαιτίας της άποψης η οποία έχει διαμορφωθεί από τους περισσότερους ερευνητές που απασχολούνται με την ανάλυση του φαινομένου ότι η φοροδιαφυγή αποτελεί ένα σημαντικό τμήμα της συνολικής οικονομικής δραστηριότητας, τα οποία μάλιστα αυξάνεται με υψηλότερους ρυθμούς από ό,τι η επίσημη οικονομία πράγμα που συμβάλλει στην αύξηση της σοβαρότητας των επιπτώσεων της, δεδομένου ότι, όπως κατά κανόνα συμβαίνει με τα οικονομικά μεγέθη, ο ρυθμός της μεταβολής τους είναι μεγάλης σημασίας στην άσκηση της οικονομικής πολιτικής,) ίσως μάλιστα μεγαλύτερης από ό,τι το απόλυτο τους μέγεθος.

Εξαιτίας της φοροδιαφυγής, σημαντικά οικονομικά μακροοικονομικά μεγέθη όπως το πραγματικό ακαθάριστο εθνικό προϊόν, η πραγματική κατανάλωση, η πραγματική αποταμίευση, οι πραγματικές επενδύσεις και η πραγματική απασχόληση είναι κατά κανόνα υψηλότερα από τα επίσημα εκτιμώμενα, αν και συχνά ένα τμήμα του συνόλου

της προστιθέμενης αξίας στον τομέα της παραοικονομίας δεν διαφεύγει τελικά την εθνικολογιστική στατιστική σύλληψη, εξαιτίας των προσαρμογών των πρωτογενών σχετικών στατιστικών στοιχείων, θα πρέπει εδώ να σημειωθεί ότι εφόσον η σχέση μεταξύ μετρούμενου και αποκρυπτόμενου μέρους των μεγεθών αυτών παραμένει διαχρονικά σταθερή, η φοροδιαφυγή παραποιεί μεν το μέγεθος, δεν παραποιεί όμως το ρυθμό μεταβολής των μακροοικονομικών αυτών μεγεθών, όπως, για παράδειγμα, το ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης ή το ποσοστό ανεργίας. Στο μέτρο όμως που η σχέση μεταξύ μετρούμενου και αποκρυπτόμενου μέρους των μεγεθών αυτών αυξάνει υπέρ του αποκρυπτόμενου μέρους, ήτοι αν η παραοικονομία αυξάνει ταχύτερα από την επίσημη οικονομία, όχι μόνον οι εκτιμήσεις του μεγέθους αλλά και του ρυθμού μεταβολής των οικονομικών μεγεθών θα είναι μη αξιόπιστες. Στην περίπτωση, λοιπόν, αυτή, ο πραγματικός ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης θα είναι υψηλότερος από τον επίσημο και το πραγματικό ποσοστό ανεργίας χαμηλότερο από το επίσημο. Έτσι, αν τυχόν, σε περιόδους οικονομικής ύφεσης, υπερεκτιμούνται η μείωση του παραγόμενου προϊόντος και η αύξηση της ανεργίας, η επεκτατική πολιτική που υπαγορεύεται από τα επίσημα στοιχεία ίσως είναι πληθωριστική. Αλλά και το επίπεδο των τιμών στον τομέα της φοροδιαφυγής είναι γενικά χαμηλότερο από το αντίστοιχο του τομέα της επίσημης οικονομίας, εξαιτίας του ότι η μη καταβολή φόρων και εισφορών κοινωνικής ασφάλισης παρέχουν τη δυνατότητα στους παραγωγούς που δρουν στα πλαίσια της παραοικονομίας να προσφέρουν τα προϊόντα τους σε χαμηλότερες τιμές. Αυτό όμως δε σημαίνει ότι κατ' ανάγκην τα επίσημα στατιστικά στοιχεία υπερεκτιμούν πάντοτε το ρυθμό μεταβολής του πραγματικού γενικού επιπέδου των τιμών, ήτοι τον πραγματικό ρυθμό πληθωρισμού.

Γενικά, τα ανακριβή επίσημα στατιστικά στοιχεία που αναφέρονται στα βασικά οικονομικά μεγέθη περιορίζουν την αξιοπιστία και των δεικτών παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας που εκτιμούνται από αυτά και οι οποίοι, όπως και τα μακροοικονομικά μεγέθη, είναι μεγάλης σημασίας στην οικονομική ανάλυση και το σχεδιασμό της οικονομικής πολιτικής. Όπως είναι γνωστό, τα επίσημα στατιστικά στοιχεία χρησιμεύουν για την αξιολόγηση της υφιστάμενης οικονομικής κατάστασης. Κυρίως όμως χρησιμεύουν στον οικονομικό προγραμματισμό, ο οποίος αποτελεί το όργανο εφαρμογής τόσο της ποσοτικής όσο και της ποιοτικής οικονομικής πολιτικής, και

ο οποίος προϋποθέτει ότι οι φορείς της οικονομικής πολιτικής, πρώτον, έχουν ρητά εκφρασμένους στόχους με καθορισμένες τις μεταξύ τους προτεραιότητες, και δεύτερον, ότι στηρίζουν την άσκηση της σε εκτιμήσεις της μελλοντικής κατάστασης της οικονομίας. Τα μη αξιόπιστα στατιστικά στοιχεία ασκούν αρνητικές επιδράσεις στη διαδικασία του οικονομικού προγραμματισμού, κυρίως γιατί δεν επιτρέπουν τόσο την ορθή σύλληψη της υφιστάμενης κατάστασης της οικονομίας όσο και τις ορθές εκτιμήσεις ως προς τη μελλοντική της εξέλιξη, καθώς και τις ορθές εκτιμήσεις ως προς τις δυνατότητες του οικονομικού συστήματος, οδηγώντας έτσι τους οικονομολόγους σε εσφαλμένα συμπεράσματα και εσφαλμένες προτάσεις πολιτικής και τους φορείς της οικονομικής πολιτικής στην επιλογή διαφορετικών μέσων από ό,τι υπαγορεύει η πραγματική κατάσταση της οικονομίας.

Υποστηρίζεται μάλιστα από πολλούς ότι αρκετές από τις αποτυχίες ή ανακρίβειες της σύγχρονης μακροοικονομικής ανάλυσης οφείλονται κυρίως σε σφάλματα μέτρησης των οικονομικών μεγεθών, εξαιτίας της επίδρασης της παραοικονομίας, παρά στις αδυναμίες ή ατέλειες της οικονομικής θεωρίας. Ίσως, λοιπόν, η παραοικονομία και η φοροδιαφυγή να αποτελούν δυο βασικούς ερμηνευτικούς παράγοντες στη διερεύνηση πολλών μακροοικονομικών προβλημάτων. Πιθανόν μάλιστα η παραοικονομία να συμβάλλει και προς την αντίθετη κατεύθυνση. Δηλαδή στη μη εμφάνιση των οικονομικών προβλημάτων που υποδηλώνουν τα επίσημα στατιστικά στοιχεία. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της Ιταλίας, όπου η παραοικονομία ανθεί, γεγονός που εν μέρει εξηγεί γιατί στη χώρα αυτή το βιοτικό επίπεδο είναι υψηλό, παρά το ό,τι τα επίσημα στατιστικά στοιχεία δεν είναι ικανοποιητικά. Οι δυσμενείς επιπτώσεις της παραοικονομίας και της φοροδιαφυγής στην αποτελεσματικότητα της οικονομικής πολιτικής είναι σημαντικότερες στην περίπτωση της περιοριστικής οικονομικής πολιτικής, οπότε η λειτουργία ενός τομέα της οικονομίας, του οποίου το μέγεθος δεν είναι γνωστό και ο οποίος δεν ελέγχεται άμεσα από το κράτος, περιορίζει σοβαρά την αποτελεσματικότητα μιας τέτοιας πολιτικής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο «ΑΝΑΛΥΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ»

Με την ολοκλήρωση του προηγούμενου κεφαλαίου έγινε λόγος για την έννοια της παραοικονομίας και την άμεση σχέση αυτής με την φοροδιαφυγή. Στις ενότητες του παρόντος κεφαλαίου αναλύεται εκτενώς η έννοια αυτή. Ο ορισμός, οι αιτίες αλλά και οι συνέπειες της παραοικονομίας είναι μερικά μόνο στοιχεία που αναλύονται ακολούθως. Η παραοικονομία στην Ελλάδα αλλά και στον κόσμο είναι επιπλέον θέματα που πραγματεύεται το παρόν κεφάλαιο.

3.1. Εισαγωγή

Η Παγκόσμια Κοινότητα σήμερα είναι αντιμέτωπη με έντονα οικονομικά προβλήματα. Οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ταλανίζονται από την οικονομική κρίση που ξεκίνησε από τις αγορές των ΗΠΑ και στην συνέχεια επηρέασε όλη την υφήλιο. Όσο πέρασε ο καιρός βγήκε στην επιφάνεια η σοβαρότητα της κρίσης και το πρόβλημα πήρε διαφορετικές διαστάσεις. Η κρίση αν και πρωτοπαρουσιάστηκε στις αγορές των ΗΠΑ σε σύντομο χρονικό διάστημα άρχισε να επηρεάζει όλες τις παγκόσμιες αγορές δείχνοντας το πόσο στενά συνδεδεμένες είναι. Η κρίση σήμερα από περιφερειακό πρόβλημα έγινε παγκόσμιο. Αν και οι χώρες που επηρεάστηκαν έλαβαν μέτρα σε σύντομο χρονικό διάστημα έγινε φανερό ότι όλες οι χώρες πρέπει να ενεργήσουν από κοινού.

Η κρίση στην Ελλάδα αν και άργησε να φανεί στην αρχή, ο αντίκτυπος της στη συνέχεια ήταν τεράστιος. Συσσωρευμένα προβλήματα κακοδιαχείρισης του ελληνικού δημοσίου χρήματος, φοροδιαφυγή, απάτες μεγέθυναν τις αρνητικές επιδράσεις στην οικονομία της χώρας.

Το Μάιο του 2010 ο πρωθυπουργός της Ελλάδας, ανακοίνωσε ότι επιτεύχθηκε συμφωνία με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) και την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) για το πακέτο σωτηρίας της χώρας. Το πλαίσιο της συμφωνίας προέβλεπε χορήγηση δάνειου ύψους 159 δις. ευρώ από το ΔΝΤ και την ΕΕ. Ταυτόχρονα, η ελληνική κυβέρνηση ετοιμάζεται να

κάνει μεγάλες περικοπές στις δημόσιες δαπάνες και είναι αποφασισμένη να αντιμετωπίσει το οξύτατο πρόβλημα της φοροδιαφυγής.

Η ψήφιση του νόμου 3842/2010 («Αποκατάσταση φορολογικής δικαιοσύνης, αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής και άλλες διατάξεις») αποτελεί έκφραση της επιλεγμένης και αναγκαίας στρατηγικής για την έξοδο της χώρας από την κρίση. Μία από τις σημαντικές προβλέψεις του νέου νόμου είναι η αλλαγή του τρόπου επιβολής των προστίμων από το Σ.Δ.Ο.Ε. Ο νόμος αποτελεί ένα από τα πολλά μέτρα με τα οποία προχωρά το Υπουργείο Οικονομικών σε ένα ακόμη βήμα για την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής, την ενίσχυση των μηχανισμών επιβολής της φορολογικής νομοθεσίας και τον περιορισμό του χρόνου που μεσολαβεί μεταξύ παράβασης και επιβολής κυρώσεων, που έχει αναγνωριστεί ως ένας καθοριστικός παράγοντας διευκόλυνσης και επέκτασης του φαινομένου της φοροδιαφυγής στη χώρα μας.

3.2. Ορισμός της παραοικονομίας

Πολλοί κάνουν λόγο για «παραοικονομία» σήμερα, μα ελάχιστοι είναι αυτοί που μπορούν με σαφήνεια και ακρίβεια να δώσουν έναν ορισμό του φαινομένου. Η παραοικονομία αποτελεί φαινόμενο το οποίο έχει διχάσει την διεθνή βιβλιογραφία στην προσπάθεια της να δοθεί ο πληρέστερος δυνατός ορισμός. Όπως κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα στα πλαίσια της εκάστοτε κοινωνίας χαρακτηρίζεται από δυο όψεις: την ορατή και τη μη ορατή, έτσι και η οικονομική δραστηριότητα στο σύνολό της, αποτελείται από δύο όψεις την επίσημη και την «κρυφή» ή αλλιώς την παραοικονομία, η οποία και θα μας απασχολήσει στο παρόν κεφάλαιο.

Η συνειδητοποίηση της ύπαρξης της παραοικονομίας διεθνώς χρονολογείται στα τέλη της δεκαετίας του '70 όταν ο Peter Gutmann σε μια σημαντική του δημοσίευση «Subterranean Economy¹», τόνιζε την ανεξήγητη αύξηση της ζήτησης τραπεζογραμματίων. Από τότε μέχρι σήμερα εκτεταμένη αρθρογραφία και βιβλιογραφία έκανε την εμφάνιση της διεθνώς. Αρκετοί οικονομολόγοι υποστηρίζουν ότι όσο αυξάνει

---

¹ Gutmann, Peter, M. (1977), "The Subterranean Economy", Financial Analysts Journal, 34/1, pp. 24-27.

η συγγραφική δραστηριότητα για την παραοικονομία τόσο πιο πολύπλοκο καθίσταται το εν λόγω ζήτημα.

Στην Ελλάδα, παρότι τη δεκαετία του '80 υπήρχαν ίχνη παραοικονομίας, μόλις τη δεκαετία του '90 άρχισαν προσπάθειες εκτιμήσεώς της. Ο λόγος ενασχόλησης αρκετών ερευνητών και οικονομολόγων με την παραοικονομία στην Ελλάδα ήταν η ανάδειξη της ανάγκης διαρθρωτικών αλλαγών για την εκπλήρωση των κριτηρίων του Maastricht.

Η παραοικονομία² όπως συχνά τη συναντούμε στην ελληνική βιβλιογραφία είναι μια πολύπλευρη έννοια. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται από την πληθώρα των ονομάτων που χρησιμοποιούνται για να περιγράψουν το ίδιο αντικείμενο³. Όσον αφορά τον ορισμό της παραοικονομίας η έλλειψη σαφούς και συγκεκριμένου ορισμού περιπλέκει ακόμη περισσότερο την κατανόηση του φαινομένου. Σύμφωνα με αρκετούς οικονομολόγους η παραοικονομία, υπό ευρεία έννοια, αποτελείται από:

- i. ένα μείγμα δραστηριοτήτων εκτός μηχανισμού της αγοράς (όπως η παραγωγή των νοικοκυριών)
- ii. από παράνομες δραστηριότητες εντός των πλαισίων της αγοράς (όπως η απαγορευμένη παραγωγή και διάθεση ουσιών) και
- iii. νόμιμες δραστηριότητες της αγοράς οι οποίες δεν καταγράφονται για διάφορους λόγους (όπως η φοροδιαφυγή ή και φοροκλοπή).

Και οι τρεις κατηγορίες οικονομικών δραστηριοτήτων λαμβάνουν χώρα σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο π.χ. οικονομικό έτος. Από την άλλη πλευρά εξέχοντες οικονομολόγοι όπως ο Vito Tanzi (1980) διατύπωσαν έναν πιο αυστηρό ορισμό που έχει να κάνει με το μέρος του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος το οποίο δεν μετριέται και συνεπώς δεν καταγράφεται. Πάντως, οποιαδήποτε ερμηνεία κι αν υιοθετήσουμε, το πρόβλημα της κατανόησης της παραοικονομίας παραμένει, δεδομένου ότι ψυχολογικοί, κοινωνικοί, πολιτικοί και άλλου είδους λόγοι αλληλεπιδρούν με τους οικονομικούς, δημιουργώντας ένα πανδαιμόνιο για το τι ακριβώς είναι η παραοικονομία και πως μπορούμε να την εντοπίσουμε.

---

²Hidden Economy, στην αγγλόφωνη βιβλιογραφία

³Ανεπίσημη, άτυπη, ακανόνιστη, δευτερεύουσα, δυαδική, κρυφή, μαύρη, μυστική, μη καταγραφόμενη, υπόγεια, υποδόρια κλπ.

Είναι γεγονός ότι όσον αφορά την παραοικονομία (αλλά και την φοροδιαφυγή η οποία στενά συνδέεται με την παραοικονομία) υπάρχει μεγάλη σύγχυση στον εννοιολογικό της προσδιορισμό με αποτέλεσμα ο κάθε ερευνητής να αποδίδει και διαφορετική έννοια στην παραοικονομία. Δεν υπάρχει ένας γενικός αποδεκτός ορισμός της παραοικονομίας, έτσι ώστε οι διάφοροι ορισμοί να καλύπτουν τις ίδιες ακριβώς δραστηριότητες (Blades, 1982, McAfee, 1980). Η έλλειψη ακριβώς ορισμού αφενός και η μη ικανοποιητική θεμελίωση από θεωρητικής πλευράς του φαινομένου της παραοικονομίας αφετέρου, αποτελούν σοβαρούς λόγους της απόκλισης των διαφόρων μεθόδων εμπειρικής εκτιμήσεως που βλέπουν το φως της δημοσιότητας ακόμα και στην διεθνή βιβλιογραφία (Feige, 1979, Alessandrini και Dallago, 1987, Wiles, 1987).

Από την αρχή βέβαια θα πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ της παραοικονομίας και της φοροδιαφυγής, κάτι που με μεγάλη σαφήνεια τονίσθηκε από τους Tanzi (1982) και Feige (1985, 1987, 1989), ωστόσο όμως ορισμένοι οικονομολόγοι ταυτίζουν την φοροδιαφυγή με την παραοικονομία (Pyle, 1989), ενώ ο Δερμενάκης (1987) σε σχετική εργασία του με τον όρο παραοικονομία αναφέρεται μόνο στην φοροδιαφυγή, όπου σύμφωνα με τον Feige (1985) με τον όρο φοροδιαφυγή (Tax Evasion) νοείται το "μη δηλούμενο δημοσιονομικό εισόδημα" (unreported fiscal income), και αναφέρεται τόσο στην τρέχουσα οικονομική δραστηριότητα, όσο και στην μη τρέχουσα οικονομική δραστηριότητα. Είναι δυνατόν να έχουμε φοροδιαφυγή χωρίς παραοικονομία όπως συμβαίνει στην αγροτική παραγωγή, όπως επίσης και παραοικονομία χωρίς φοροδιαφυγή (π.χ. φοροδιαφυγή στις μεταβιβαστικές πληρωμές, στην φορολογία κληρονομιών, γονικών παροχών και τελών κυκλοφορίας) (Βλ. Μανεσιώτης, 1990).

Ποιος όμως είναι ο εννοιολογικός προσδιορισμός της παραοικονομίας (hidden (κρυφή), black (μαύρη), unrecorded (μη καταγεγραμμένη), moonlight (οικονομία του λυκόφωτος), parallel (παράλληλη));

Σε αντίθεση με την φοροδιαφυγή η παραοικονομία σχετίζεται αποκλειστικά με την τρέχουσα οικονομική δραστηριότητα. Η παραοικονομία περιλαμβάνει:

- (α) την αδήλωτη νόμιμη παραγωγή,
- (β) την αδήλωτη παραγωγή σε είδος που αναφέρεται σε κλοπές από τους εργαζομένους σε χώρους εργασίας και

(γ) την παράνομη παραγωγική δραστηριότητα που δημιουργεί προστιθεμένη αξία.

Κατά τον Feige (1979, σελ. 6) παραοικονομία είναι οι οικονομικές αυτές δραστηριότητες που δεν δηλώνονται ή δεν μετριοούνται από τις υπάρχουσες τεχνικές μέτρησης της οικονομικής δραστηριότητας της κοινωνίας, ενώ κατά τον Tanzi (1980) παραοικονομία είναι το τμήμα εκείνο του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος (GNP) το οποίο δεν νοείται σε μέτρηση από τις αρμόδιες υπηρεσίες επειδή είτε δεν δηλώνεται καθόλου, είτε δηλώνεται μερικώς.

Παρόμοιος με τον Feige είναι και ο ορισμός του Schneider (1986, σελ. 643), ο οποίος ως παραοικονομία θεωρεί τις οικονομικές δραστηριότητες που δημιουργούν προστιθεμένη αξία και κατά συνέπειαν θα έπρεπε να περιλαμβάνονται στο εθνικό εισόδημα, ωστόσο όμως δεν καταγράφονται από τις αρμόδιες εθνικές υπηρεσίες μέτρησης. Κατά τον Gutmann (1979, σελ. 4) παραοικονομία είναι το σύνολο των αποκρυμμένων εισοδημάτων που δεν φορολογούνται. Κατά τους Βαβούρα και Κούτρη (1991, σελ. 17) παραοικονομία είναι το άθροισμα των αποκρυμμένων εισοδημάτων των συντελεστών παραγωγής που περιλαμβάνονται στους εθνικούς λογαριασμούς, και των αποκρυμμένων εισοδημάτων των συντελεστών παραγωγής που δεν περιλαμβάνονται στους εθνικούς λογαριασμούς.

Κατά τον καθηγητή Παυλόπουλο (1987) ως παραοικονομία θεωρείται το τμήμα εκείνο της παραγωγικής δραστηριότητας, το οποίον αν και θα έπρεπε να περιλαμβάνεται στο εθνικό προϊόν αφού δημιουργεί προστιθεμένη αξία, ωστόσο λόγω διαφόρων λόγων δεν είναι δυνατόν να τύχει καταγραφής από τις αρμόδιες υπηρεσίες μέτρησης.

Επομένως κατά τον ορισμό αυτό για να υπάρχει παραοικονομία θα πρέπει η παραγωγική δραστηριότητα να δημιουργεί προστιθεμένη αξία, η οποία όμως είναι αναγκαία συνθήκη όχι όμως και ικανή συνθήκη, διότι υπάρχουν δραστηριότητες που δεν καταγράφονται στους εθνικούς λογαριασμούς (unrecorded economic income), όπως είναι οι δραστηριότητες της άτυπης οικονομίας (informal economy) δηλαδή οι δραστηριότητες που είναι έξω από το σύστημα της αγοράς (το σύστημα των τιμών) (π.χ. οι δραστηριότητες του νοικοκυριού, η φροντίδα των παιδιών κ.ά.).

Τέλος, κατά τον Blades (1982, σελ. 30), η παραοικονομία περιλαμβάνει τις οικονομικές δραστηριότητες οι οποίες θα έπρεπε να καλύπτονται από το GNP, και οι οποίες στην

πράξη παραλείπονται γιατί αποκρύπτονται από τις δημόσιες αρχές. Γίνεται φανερό από τα προηγούμενα, ότι όπως και η άτυπη οικονομία, έτσι και η επίσημη οικονομία (δηλαδή η νόμιμη δηλωμένη παραγωγική δραστηριότητα) δεν έχει καμία σχέση με την παραοικονομία. Κατά τους Smith και Wied-Nebbeling (1986) η παραοικονομία μαζί με την άτυπη οικονομία συνθέτουν την σκιάδη οικονομία (shadow economy).

Από τα παραπάνω επιβεβαιώνεται πως οι βιβλιογραφικές αναφορές και κατά συνέπεια και οι προσπάθειες ορισμού του φαινομένου της παραοικονομίας είναι πολλές, για το λόγο αυτό και για τους σκοπούς της παρούσας εργασίας υιοθετούμε τον εξής και επικρατέστερο ορισμό:

«Παραοικονομία είναι το τμήμα εκείνο της οικονομικής δραστηριότητας η οποία ασκείται νόμιμα – λαθραία – παράνομα και δεν περιλαμβάνεται στα επίσημα εθνολογικά στοιχεία».

Το τμήμα αυτό της οικονομικής δραστηριότητας, ενώ θα έπρεπε να περιλαμβάνεται στο επίσημο εθνικό προϊόν αφού δημιουργεί προστιθέμενη αξία, δεν είναι δυνατόν να μετρηθεί και να καταγραφεί από τις επίσημες στατιστικές υπηρεσίες, οπότε αποκαλύπτεται όταν οι καταναλωτικές δαπάνες εμφανίζονται υπερβολικά υψηλότερες από τα καταγεγραμμένα επισήμως συνολικά εισοδήματα.

Η παραοικονομία σε πολλές χώρες είναι ένα μεγάλο ποσοστό της συνολικής πραγματικής οικονομικής δραστηριότητας, όπου η τελευταία αποτελείται από την επίσημη (μετρούμενη), την ανεπίσημη (άτυπη) και την παραοικονομία (νόμιμων και παράνομων πράξεων).

Από τον ορισμό γίνεται αντιληπτό πως το μέγεθος της παραοικονομίας δεν είναι εύκολο να εντοπιστεί και να καταγραφεί από τις επίσημες στατιστικές υπηρεσίες.

Ο όρος παραοικονομία αναφέρεται στις οικονομικές δραστηριότητες οι οποίες εξαιτίας της μερικής ή ολικής απόκρυψης τους από τις αρμόδιες υπηρεσίες δεν καταγράφονται στις επίσημες εκτιμήσεις της συνολικής δραστηριότητας όπως είναι το ακαθάριστο εθνικό προϊόν (GNP) και το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (GDP) (Fiege, 1979). Αποτελεί δηλαδή της διαφορά μεταξύ πραγματικού και δηλούμενου.

3.3. Αιτίες ύπαρξης παραοικονομίας

Το φαινόμενο της παραοικονομίας και της φοροδιαφυγής συναντάται σε όλες τις ανθρώπινες κοινωνίες από το παρελθόν μέχρι και σήμερα. Η πρώτη περίπτωση φοροδιαφυγής σημειώθηκε το 300 π. Χ. στα σύνορα Αθηνών – Μεγάρων όταν ένας γεωργός (ο Λεύκων), προκειμένου να αποφύγει το δασμό, που επιβάλλεται τότε στο μέλι, δοκίμασε να φέρει μέλι στην Αθήνα με ασκούς κρυμμένους μέσα σε κοφίνια με κριθάρι. Σκόνταψε όμως το γαϊδουράκι του και σκορπίστηκε το φορτίο, τότε οι τελωνειακοί ανακάλυψαν τον πρώτο δράστη φοροδιαφυγής⁴.

Η συνολική οικονομική δραστηριότητα αποτελείται από την επίσημη ή ορατή οικονομική δραστηριότητα, την παραοικονομία, και από την άτυπη οικονομική δραστηριότητα. Επομένως οι παράγοντες που προσδιορίζουν την συνολική οικονομική δραστηριότητα επηρεάζουν και την παραοικονομία.

Οι κυριότερες αιτίες ύπαρξης ενός φαινομένου όπως η παραοικονομία είναι:

- Η τάση και η ροπή κάθε ανθρώπου να αποφύγει οποιαδήποτε επιβάρυνση και ιδίως φορολογική, και ο βαθμός διαφέρει ανάλογα με το επίπεδο ευσυνειδησίας και κοινωνικοοικονομικών αξιών των μελών μιας κοινωνίας.
- Η διάρθρωση της αγοράς εργασίας και ειδικότερα το ποσοστό των ελεύθερων επαγγελματιών – αυτοαπασχολούμενων στην οικονομία σε σχέση με εκείνων οι οποίοι προσφέρουν εξαρτημένη εργασία (μισθωτοί). Στη χώρα μας το ποσοστό εκείνων που προσφέρουν εξαρτημένη εργασία δεν υπερβαίνει το 40%, ενώ οι ελεύθεροι επαγγελματίες υπερβαίνουν το 60% (π.χ. στην Αγγλία συμβαίνει το αντίστροφο).
- Το μέγεθος του διακινούμενου «βρώμικου χρήματος» που συνδέεται άμεσα ή έμμεσα με τα ναρκωτικά, την πορνεία, την εμπορία όπλων, την δωροδοκία και την κατάχρηση δημόσιου χρήματος.

---

⁴«Άλλα μεν Λεύκωνος όνος φέρει, άλλα δε Λεύκων»

- Η υψηλή φοροδιαφυγή, η επιεικής ή ανύπαρκτη τιμωρία των παρανομούντων – παραοικονομούντων και η μεμπτή συμπεριφορά ορισμένων δημοσίων υπαλλήλων.
- Η δυσπιστία των πολιτών προς την πολιτεία, σχετικά με τη χρηστή διαχείριση του δημοσίου χρήματος – του προϊόντος της φορολογίας και την ποιότητα των προσφερόμενων δημοσίων αγαθών – υπηρεσιών.
- Ο βαθμός του κρατικού παρεμβατισμού και οι επιβαρύνσεις του (περιορισμοί, πανσπερμία και συχνές αλλαγές νόμων και μέγεθος του δημόσιου τομέα).
- Τα πληθυσμιακά χαρακτηριστικά της χώρας: μετανάστες (νόμιμοι και λαθραίοι) και μετακινούμενοι πληθυσμοί από τον αγροτικό στον αστικό τομέα.
- Η οργάνωση και το μέγεθος των επιχειρήσεων (μικρές – μεγάλες - πολυεθνικές)
- Η οργάνωση των φοροτεχνικών - διοικητικών αρχών.
- Ο βαθμός του κρατικού παρεμβατισμού (περιορισμοί, αλλαγές νόμων, μέγεθος δημόσιου τομέα)
- Η κρατική γραφειοκρατία
- Η υψηλή φορολογική επιβάρυνση (φόροι, εισφορές κοινωνικής ασφάλισης)
- Η μη ορθολογική χρησιμοποίηση εκ μέρους του κράτους του προϊόντος των φορολογιών
- Το υψηλό ποσοστό των ελεύθερων επαγγελματιών στην οικονομία, σε σχέση με το ποσοστό εκείνων οι οποίοι προσφέρουν εξαρτημένη εργασία
- Το επίπεδο ευσυνειδησίας και κοινωνικοοικονομικών αξιών των ηγετών και των μελών μιας κοινωνίας
- Η επιεικής τιμωρία των παρανομούντων
- Το επίπεδο φορολογικής επιβάρυνσης. Μεγάλες φορολογικές επιβαρύνσεις και υψηλοί φορολογικοί συντελεστές εξηγούν την ύπαρξη και ανάπτυξη της παραοικονομίας⁵
- Ο βαθμός αποδοχής της κρατικής εξουσίας. Αν τα άτομα θεωρούν ότι η κρατική εξουσία επιδιώκει χωρίς λόγο να μειώσει τους καρπούς των κόπων του τότε είναι πολύ πιθανό να οδηγηθεί στην παραοικονομία⁶.

---

⁵Spicer M.W. and Becker A.

- Το επίπεδο ανεργίας. Θεωρείται ότι επηρεάζει την αναζήτηση εργασίας στην ανεπίσημη αγορά εργασίας.
- Θεσμικοί περιορισμοί ή έλεγχοι. Οι περιορισμοί οι οποίοι επιβάλλονται στις οικονομικές δραστηριότητες (π.χ. απαγόρευση χαρτοπαιξίας, τοκογλυφίας κλπ) μπορούν να ωθήσουν τα άτομα στην παραοικονομία.
- Το καθεστώς κοινωνικής ασφάλισης. Οι εισφορές κοινωνικής ασφάλισης θεωρούνται μεγάλο κόστος για τις επιχειρήσεις με αποτέλεσμα να ωθούν κάποιους στην παραοικονομία.
- Οι δυνατότητα του κράτους για τον εντοπισμό και περιορισμό της παραοικονομίας. Ο παράγοντας αυτός έχει να κάνει με την δυσκολία εντοπισμού των παραοικονομούντων. Όσο μεγαλύτερη είναι η δυσκολία αυτή τόσο τα άτομα μπορούν να οδηγηθούν στην παραοικονομία.
- Το επίπεδο ανάπτυξης. Ο βαθμός ανάπτυξης της οικονομίας θεωρείται ότι έχει θετική σχέση με την παραοικονομία.
- Διαρθρωτικοί παράγοντες. Ανάλογα με την διάρθρωση του κλάδου εμφανίζονται μεγαλύτερες ή μικρότερες τάσεις προς την παραοικονομία. Επιχειρήσεις εντάσεως εργασίας (αλλοδαποί εργάτες κλπ) θεωρείται ότι έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα φοροδιαφυγής.

Η ύπαρξη υψηλού ποσοστού παραοικονομίας καθιστά αναποτελεσματικές τις περισσότερες πολιτικές αφού τα μέτρα οικονομικής πολιτικής επηρεάζουν μόνο εκείνους που δεν παραοικονομούν.

Έτσι εξηγείται γιατί η πολιτική περιορισμού των εισοδημάτων και της ζήτησης τελικά οδηγεί σε μείωση του εισοδήματος και της ζήτησης μόνον εκείνων που προσφέρουν εξαρτημένη εργασία (μισθωτοί). Δεν έχουν άδικο συνεπώς εκείνοι οι οποίοι υποστηρίζουν ότι το κόστος των σταθεροποιητικών προγραμμάτων και των προγραμμάτων σύγκλισης υπέστησαν κυρίως οι μισθωτοί και οι συνταξιούχοι.

Η διατήρηση και λειτουργία επομένως της παράλληλης αυτής οικονομίας (παραοικονομίας) εκτός από τις παραπάνω παρενέργειες συνεπάγεται αύξηση της εισφοροδιαφυγής στον τομέα των άμεσων φόρων, άδικη κατανομή των φορολογικών

---

⁶Gilligan G. and Richardson G., 2003

βαρών, στρεβλώσεις της καταναλωτικής συμπεριφοράς των πολιτών και των όρων ανταγωνισμού των επιχειρήσεων που δρουν νόμιμα και εκείνων που παρανομούν.

Η ύπαρξη της παραοικονομίας εκτός από τις αρνητικές αυτές επιδράσεις, είναι γενικά αποδεκτό ότι ενισχύει τα εισοδήματα, την απασχόληση και πιθανότατα την απόδοση των έμμεσων φόρων.

Πολλές φορές η έννοια της παραοικονομίας ταυτίζεται με εκείνη της φοροδιαφυγής και αυτή είναι λανθασμένη τοποθέτηση. Η φοροδιαφυγή, μπορεί να συμβαίνει και στη νόμιμη οικονομία (άμεση και έμμεση φορολογία) αλλά είναι όμως βέβαιο ότι συμβαίνει πάντοτε στην παραοικονομία ιδίως εκείνη των φόρων εισοδήματος και εισφορών κοινωνικής ασφάλισης.

Η έννοια, συνεπώς, της φοροδιαφυγής είναι ευρύτερη της παραοικονομίας και οπωσδήποτε ενισχύει την την τελευταία. Η φοροδιαφυγή συνδέεται με την «αδήλωτη οικονομία» ενώ η παραοικονομία με τη "μη καταγραφόμενη οικονομία".

Τέλος αξίζει να αναφέρουμε ότι κάποιες άλλες αιτίες που οδηγούν στο φαινόμενο της παραοικονομίας είναι οι ίδιες οι αδυναμίες από της οποίες χαρακτηρίζεται το Α.Ε.Π. μιας χώρας. Αυτές οι αδυναμίες είναι:

- Το Α.Ε.Π. δεν περιλαμβάνει την αξία παραγωγής που αφορά την ιδιοκατανάλωση, γιατί αυτή δεν γίνεται αντικείμενο αγοραπωλησίας. Ένα πολύ καθημερινό παράδειγμα είναι το φαγητό που μαγειρεύει μια νοικοκυρά στο σπίτι το οποίο δεν διαφέρει καθόλου από το φαγητό ενός εστιατορίου κι όμως η προστιθέμενη αξία του φαγητού μιας νοικοκυράς στο σπίτι δεν υπολογίζεται στο Α.Ε.Π.
- Το Α.Ε.Π. είναι ποσοτικός και όχι ποιοτικός δείκτης. Η βελτίωση της ποιότητας όταν δεν εκφράζεται στην τιμή δεν καταγράφεται και στο Α.Ε.Π. Η ποιότητα όμως είναι εξίσου σημαντικός παράγοντα με την ποσότητα.
- Το Α.Ε.Π. αγνοεί την σύνθεση και την κατανομή της παραγωγής. Πιο συγκεκριμένα το Α.Ε.Π. εκφράζει το μέγεθος παραγωγής αλλά όχι την σύνθεση, δηλαδή το είδος των αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται. Η ευημερία όμως μιας οικονομίας επηρεάζεται αν για παράδειγμα το ποσοστό παραγωγής που αντιπροσωπεύει πολεμικά αγαθά μεταβληθεί εις βάρος της σχέσης με τα

καταναλωτικά αγαθά. Ένας άλλος παράγοντας που επηρεάζει την οικονομική ευημερία των πολιτών και δεν εκφράζεται στο Α.Ε.Π. είναι η κατανομή της παραγωγής (εισόδημα) ανάμεσα στα μέλη μιας οικονομίας. Η κατανομή αυτή επηρεάζει την ζωή των πολιτών θετικά ή αρνητικά ανάλογα με το αν βελτιώνεται ή χειροτερεύει αντίστοιχα. Τέλος όσο πιο ίση είναι η κατανομή του Α.Ε.Π. τόσο πιο υψηλό θεωρείται το βιοτικό επίπεδο μιας χώρας γιατί μακραίνει το χάσμα μεταξύ φτωχών και πλούσιων.

- Το Α.Ε.Π. δεν περιλαμβάνει την αξία των αγαθών και υπηρεσιών της παραοικονομίας (ένα φαινόμενο το οποίο αναλύουμε σε όλο αυτό το κεφάλαιο).

Προσδιοριστικός παράγοντας της παραοικονομίας θεωρείται και το επίπεδο της οικονομικής ανάπτυξης καθώς όταν το πραγματικό διαθέσιμο κατά κεφαλή εισόδημα είναι χαμηλό, τα άτομα έχουν ισχυρότερα κίνητρα να αναζητήσουν τρόπους απόκτησης πρόσθετου εισοδήματος (Frey and Weck-Hanneman, 1984). Επίσης είναι περισσότερο διατεθειμένα να εργαστούν αποκλειστικά στην ανεπίσημη οικονομία ώστε να επωφεληθούν είτε μισθολογικά (κατόπιν συμφωνίας με τον εργοδότη), λόγω της μη καταβολής εισφορών κοινωνικής ασφάλισης, είτε από κοινωνικές παροχές όπως το επίδομα ανεργίας. Η χρησιμοποίηση ανασφάλιστης εργασίας αποτελεί συχνά επιδίωξη και των επιχειρήσεων καθώς με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνουν μείωση του κόστους παραγωγής και αύξηση της ανταγωνιστικότητας των προϊόντων τους.

3.4. Εντοπισμός της παραοικονομίας

Είναι γνωστό ότι κάθε χώρα παράγει κάποια ποσότητα προϊόντων η οποία προσδιορίζεται από τις παραγωγικές της δυνατότητες και κάτω από κάποιες προϋποθέσεις καταγράφεται το τελικό προϊόν από τις διάφορες υπηρεσίες.

Επιπλέον, οι πολίτες (εισοδηματίες / καταναλωτές) προσπαθούν, για δικούς τους λόγους (φορολογικούς / νομικούς), να αποκρύψουν προσωπικά στοιχεία τα οποία αναφέρονται στα εισοδήματα ή στην κατανάλωση τους. Αυτό έχει ως κύρια συνέπεια την αδυναμία καταγραφής συνολικού προϊόντος της οικονομίας από τα αρμόδια όργανα.

Συνήθως όμως αυτό δεν συμβαίνει στην πράξη γιατί οι εθνικολογιστικές υπηρεσίες δεν είναι αλάνθαστες και δεν έχουν απεριόριστες δυνατότητες.

Επιπλέον, τα άτομα (εισοδηματίες / καταναλωτές) προσπαθούν, για δικούς τους λόγους (φορολογικούς/ νομικούς), να αποκρύψουν προσωπικά στοιχεία τα οποία αναφέρονται στα εισοδήματα ή στην κατανάλωση τους. Αυτό έχει ως συνέπεια την αδυναμία καταγραφής συνολικού προϊόντος της οικονομίας.

Η παραοικονομία, συνεπώς, αναφέρεται κυρίως: στις αμοιβές από ιδιαίτερα μαθήματα, στα αδήλωτα εισοδήματα από διάφορες νόμιμες επιχειρηματικές δραστηριότητες, στις αμοιβές σε είδος, στις αμοιβές από μη κύρια απασχόληση/ αυτοαπασχόληση / λαθρεργασία και στα εισοδήματα από παράνομες δραστηριότητες.

Είναι φανερό ότι οι εθνικολογιστικές υπηρεσίες αντικειμενικά αδυνατούν να καταγράψουν άμεσα αυτές τις δραστηριότητες και το παραγόμενο απ' αυτές προϊόν.

Βασικές πηγές προσέγγισης των μεγεθών της παραοικονομίας είναι τα εθνικολογιστικά στοιχεία και οι δειγματοληπτικές έρευνες οικογενειακών προϋπολογισμών. Η λογική αυτή βασίζεται στη κλασική λειτουργία του εισοδηματικού κυκλώματος της οικονομίας, σύμφωνα με το οποίο οι δαπάνες των νοικοκυριών ταυτίζονται με το ακαθάριστο εισόδημα των επιχειρήσεων και του κράτους.

Η μη ταύτιση συνεπώς του ύψους της κατανάλωσης των νοικοκυριών (ιδιωτικής κατανάλωσης) με εκείνη των εθνικών λογαριασμών, οδηγεί στον προσδιορισμό του όγκου της παραοικονομίας και στη διαπίστωση ότι το εθνικό προϊόν είναι υποεκτιμημένο.

Από τα παραπάνω προκύπτει πως μια απλή μέθοδος για τον εντοπισμό και την εκτίμηση της ύπαρξης παραοικονομίας, είναι η διαπίστωση ότι στους εθνικούς λογαριασμούς οι καταναλωτικές δαπάνες εμφανίζονται υπερβολικά υψηλότερες σε σχέση με τα επίσημα καταγεγραμμένα συνολικά εισοδήματα. Ο κύριος λόγος για τον οποίο συμβαίνει κάτι τέτοιο είναι το γεγονός ότι στους εθνικούς λογαριασμούς δεν καταγράφονται αμοιβές από:

- Ιδιαίτερα μαθήματα
- Αδήλωτα εισοδήματα διαφόρων νόμιμων επιχειρηματικών- εμπορικών δραστηριοτήτων
- Αμοιβές σε είδος
- Αμοιβές από μη κύρια απασχόληση

- Αυτοαπασχόληση
- Οικιακές εργασίες
- Λαθρεργασία
- Εισοδήματα από διάφορες παράνομες δραστηριότητες.

Είναι φανερό ότι οι διάφορες υπηρεσίες και τα διάφορα αρμόδια όργανα αδυνατούν τις περισσότερες φορές να πραγματοποιήσουν την καταγραφή όλων αυτών των δραστηριοτήτων καθώς και το παραγόμενο προϊόν που προκύπτει από αυτές τις δραστηριότητες.

Βασικές πηγές προσέγγισης των μεγεθών της παραοικονομίας είναι τα εθνικολογιστικά στοιχεία και οι δειγματοληπτικές έρευνες οικογενειακών προϋπολογισμών. Η λογική αυτή βασίζεται στη κλασική λειτουργία του εισοδηματικού κυκλώματος της οικονομίας, σύμφωνα με το οποίο οι δαπάνες των νοικοκυριών ταυτίζονται με το ακαθάριστο εισόδημα των επιχειρήσεων και του κράτους.

3.4.1. Το μέγεθος της παραοικονομίας στον κόσμο

Η παραοικονομία είναι ένα φαινόμενο το οποίο είναι εμφανές σε όλες τις χώρες του πλανήτη. Είναι ένα φαινόμενο το οποίο παίρνει συνέχεια όλο και μεγαλύτερες διαστάσεις. Στον παρακάτω πίνακα εμφανίζονται οι εκτιμήσεις για την χρονική περίοδο 1990-1993 για το φαινόμενο της παραοικονομίας παγκοσμίως. Οι εκτιμήσεις αυτές βασίζονται σε διάφορες μελέτες και έρευνες των ερευνητών Schneider και Enste (2000).

ΧΩΡΕΣ	ΠΑΡΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΩΣ %ΤΟΥ Α.Ε.Π.
Νιγηρία Αίγυπτος	67-68%
Τυνησία Μαρόκο	39-45%
Ταϊλάνδη	70%
Φιλιππίνες Σρι Λάνκα Μαλαισία Ν.Κορέα	38-50%

Χονγκ Κόνγκ Σιγκαπούρη	13%
Γουατεμάλα Μεξικό Περού Παναμάς	40-60%
Χιλή Κ.Ρίκα Βενεζουέλα Βραζιλία Παραγουάη Κολομβία	25-35%
Ουγγαρία Βουλγαρία Πολωνία	20-28%
Ρουμανία Σλοβακία Τσεχία	9-16%
Γεωργία Αζερμπαϊτζάν Ουκρανία Λευκορωσία	28-43%
Ρωσία Λιθουανία Εσθονία	20-27%
Ελλάδα Ιταλία Ισπανία Πορτογαλία Βέλγιο	24-30%
Σουηδία Νορβηγία Δανία Ιρλανδία Γαλλία Ολλανδία Γερμανία Ην.Βασίλειο	13-23%
Ιαπωνία Η.Π.Α. Αυστρία Ελβετία	8-10%

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα οι εκτιμήσεις για το φαινόμενο της παραοικονομίας δείχνουν ότι:στη Νιγηρία ,στην Ταϊλάνδη καθώς και στην Αίγυπτο η οικονομική δραστηριότητα η οποία διαφεύγει αντιστοιχεί στα $\frac{3}{4}$ του καταγραφόμενου Α.Ε.Π. Επίσης σε ορισμένες χώρες της κεντρικής και νότιας Αμερικής (Γουατεμάλα, Μεξικό, Περού, Παναμάς) καθώς και σε μερικές χώρες της Σοβιετικής ένωσης (Γεωργία, Αζερμπαϊτζαν, Ουκρανία, Λευκορωσία) η παραοικονομία κυμαίνεται μεταξύ 40-60% και 28-43% αντίστοιχα του επίσημου Α.Ε.Π. Σε τελείως διαφορετική κατάσταση σύμφωνα με τα ποσοστά παραοικονομίας βρίσκονται οι χώρες:Ελλάδα,Ιταλία,Ισπανία και Πορτογαλία οι οποίες έχουν το μεγαλύτερο ποσοστό το οποίο κυμαίνεται μεταξύ 24-30%.Τέλος οι χώρες στις οποίες παρατηρείται μικρό ποσοστό παραοικονομίας είναι οι:Ιαπωνία,Ελβετία και Η.Π.Α..

3.4.2.Το μέγεθος της παραοικονομίας στην Ελλάδα

Όλες οι εκτιμήσεις που έχουν γίνει στο παρελθόν για το μέγεθος του φαινομένου της παραοικονομίας στην Ελλάδα δείχνουν ότι όλες οι οικονομικές δραστηριότητες οι οποίες δεν καταγράφονται παραμένουν σε ένα αρκετά υψηλό ποσοστό του νόμιμου Α.Ε.Π. χωρίς να παρατηρούνται τάσεις για διαχρονική μείωση του φαινομένου αυτού.

Πολλοί Έλληνες ερευνητές κατά καιρούς έχουν κάνει πολλές μελέτες προκειμένου να προσεγγίσουν το φαινόμενο της παραοικονομίας. Κάποιοι από αυτούς είναι ο Παυλόπουλος (1987), η Νεγροπόντη- Δελιβάνη (1990), Βαβούρας, Καραβίτης και Τσούχλου (1990) και τέλος Κανελλόπουλος, Κουσουλάκος και Ράπανος (1995).

Σύμφωνα με την έρευνα του Παυλόπουλου η μεθοδολογική προσέγγιση που ακολουθήθηκε για την προσέγγιση του φαινομένου της παραοικονομίας συνιστάται στην συστηματική διερεύνηση του τρόπου υπολογισμού της παραγωγής σε όλους τους κλάδους της οικονομίας με σκοπό τον εντοπισμό των περιπτώσεων στις οποίες είναι πιθανή ή σημαντική υποεκτίμηση της προστιθέμενης αξίας με συνέπεια την ύπαρξη της παραοικονομίας. Με βάση τις εκτιμήσεις αυτές το μέγεθος της παραοικονομίας ανέρχονταν στο 30% για το έτος 1984. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις αυτές η παραοικονομία εμφανίζει μεγαλύτερα ποσοστά στο κλάδο των κατασκευών (71,1%),

στον κλάδο των κατοικιών (90,9%), στον κλάδο των διαφόρων υπηρεσιών (64,9%), στον κλάδο της υγείας και της εκπαίδευσης (30,1%) καθώς και στον κλάδο μεταφορών και επικοινωνιών (29,7%).

Σύμφωνα με την έρευνα της Νεγρεπόντη - Δελιβάνη το φαινόμενο της παραοικονομίας στην χώρα μας στηρίζεται στην εκτίμηση ενός μακροοικονομικού υποδείγματος στο οποίο η εξαρτημένη μεταβλητή της παραοικονομίας δίνεται από το ποσό που πρέπει να προστεθεί κάθε χρόνο στα επίσημα εισοδήματα των απασχολούμενων. Με βάση την έρευνα αυτή το φαινόμενο της παραοικονομίας εκτιμάται ως ένα πολύ χαμηλό ποσοστό του Α.Ε.Π. μέχρι το 1976 (από 0-4,5%) ενώ στην πορεία παρατηρείται μεγάλη αύξηση του φαινομένου από 10,9% του Α.Ε.Π. το έτος 1980 σε 24,9% το έτος 1985.

Στη συνέχεια οι ερευνητές Βαβούρας, Καραβίτης και Τσούχλου προκειμένου να προσεγγίσουν το φαινόμενο αυτό εξειδικεύουν ένα υπόδειγμα ζήτησης χρήματος από το οποίο προκύπτει η εκτίμηση της διαχρονικής εξέλιξης του φαινομένου στην Ελλάδα.

Αξίζει να αναφερθούμε στο γεγονός ότι εκτός από τις παραπάνω μελέτες και ερευνητές που αναφέραμε υπάρχουν κι άλλοι πολλοί ερευνητές οι οποίοι κάνανε διάφορες έρευνες κατά καιρούς προκειμένου να προσεγγίσουν το φαινόμενο της παραοικονομίας για την χώρα μας. Τα συμπεράσματα λοιπόν στα οποία καταλήγουμε μετά από όλες αυτές τις έρευνες είναι ότι η χώρα μας παρουσιάζει τα μεγαλύτερα ποσοστά παραοικονομίας από όλες τις υπόλοιπες χώρες με ποσοστό 30,1% του Α.Ε.Π. για την χρονική περίοδο 1996-1997 καθώς και από έρευνες των τελευταίων χρόνων το ποσοστό της παραοικονομίας στη χώρα μας παραμένει ακόμη ως το μεγαλύτερο ποσοστό σε σύγκριση με τις υπόλοιπες χώρες αγγίζοντας το ποσοστό των 28,5% του Α.Ε.Π.

Στις μέρες μας η παραοικονομία στην Ελλάδα υπολογίζεται στα 55 δισ. ευρώ, καθώς αντιστοιχεί σχεδόν στο 29% του ΑΕΠ. Ο τζίρος της ετήσιας μίζας ανέρχεται σε 400 εκατ. ευρώ, ενώ ο κύκλος εργασιών που δεν δηλώνεται από τις επιχειρήσεις σε περίπου 15 δισ. ευρώ το χρόνο. Αυτό τουλάχιστον εκτιμούν διεθνείς οργανισμοί, όπως είναι η Παγκόσμια Τράπεζα.

3.5. Οι μέθοδοι μέτρησης ή εκτίμησης του μεγέθους της παραοικονομίας

Σύμφωνα με διάφορες μελέτες και έρευνες οι οποίες έχουν πραγματοποιηθεί από τους ερευνητές Blades (1982), Frey και Pommerehne (1982) και (1984), Giles (1997) και Enste (2000) μπορούμε να αναφερθούμε στις μεθόδους μέτρησης και εκτίμησης σε σχέση με το φαινόμενο της παραοικονομίας.

Οι μέθοδοι διακρίνονται σε δύο βασικές κατηγορίες. Έτσι έχουμε τις άμεσες μεθόδους και τις έμμεσες μεθόδους. Η διάκριση αυτή γίνεται με βάση το γεγονός αν η συγκεκριμένη μέθοδος προσπαθεί να προσεγγίσει το μέγεθος της παραοικονομίας άμεσα ή έμμεσα.

Βασικό χαρακτηριστικό των άμεσων μεθόδων είναι ότι στηρίζονται σε δειγματοληπτική έρευνα με μεθόδους όπως είναι τα ερωτηματολόγια, οι συνεντεύξεις κ.α. Σε αυτή την περίπτωση η εκτίμηση της παραοικονομίας προσδιορίζεται από τις απαντήσεις που δίνουν τα επιλεγμένα άτομα του δείγματος με βάση το κατά πόσο ανέπτυξαν παραοικονομική δραστηριότητα σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Η μέθοδος των ερωτηματολογίων έχει χρησιμοποιηθεί σε πολλές χώρες όπως: στη Νορβηγία από τους Isachsen, Klovland and Strom (1982), Isachsen and Strom (1985) καθώς και στην Δανία από τους Morgensen, Kvist, Kormendi and Pedersen (1995).

Σε αντίθετη περίπτωση το βασικό χαρακτηριστικό των έμμεσων μεθόδων είναι ότι στηρίζουν την εκτίμηση και ύπαρξη του φαινομένου της παραοικονομίας στα ίχνη που αφήνει το φαινόμενο αυτό στα διάφορα επίπεδα της μετρούμενης οικονομικής πραγματικότητας και στηρίζονται στη χρησιμοποίηση διαφόρων δεικτών όπως είναι η μέθοδος των αποκλίσεων μεταξύ εισοδήματος και δαπάνης, μέθοδος των αποκλίσεων μεταξύ επίσημου και πραγματικού δυναμικού καθώς επίσης και η συναλλακτική μέθοδος. Τέλος η τελευταία κατηγορία στηρίζεται στην χρησιμοποίηση διαφόρων υποδειγμάτων θεωρούμενα και ως αίτια της παραοικονομίας όπως είναι η μέθοδος ζήτησης χρήματος, η μέθοδος της κατανάλωσης του ηλεκτρικού ρεύματος καθώς και η μέθοδος των υποδειγμάτων με πολύ μεταβλητά συστήματα.

Η μέθοδος απόκλισης μεταξύ εισοδήματος και δαπάνης στηρίζεται στο γεγονός ότι με βάση το σύστημα των εθνικών λογαριασμών ,το Α.Ε.Π. που υπολογίζεται από πλευρά της δαπάνης ισούται με το Α.Ε.Π. που υπολογίζεται από την πλευρά των εισοδημάτων. Η πιθανή απόκλιση μεταξύ των δύο αυτών προσεγγίσεων εκτίμησης του Α.Ε.Π. αποτελεί μία ένδειξη αδήλωτων εισοδημάτων των συντελεστών παραγωγής. Η μέθοδος αυτή χρησιμοποιήθηκε στην Αυστρία, Ιταλία, Ισπανία, Ουγγαρία, Κορέα κ.τ.λ.

Όσον αφορά την μέθοδο των αποκλίσεων μεταξύ επίσημου και πραγματικού εργατικού δυναμικού ,εάν υποθέσουμε ότι το συνολικό ποσοστό συμμετοχής του εργατικού δυναμικού στην οικονομία παραμένει σταθερό τότε συμπεραίνουμε ότι, μια μείωση του ποσοστού συμμετοχής του εργατικού δυναμικού στην επίσημη οικονομία αποτελεί μία ένδειξη της αύξησης του ποσοστού συμμετοχής του εργατικού δυναμικού στην παραοικονομία.

Η συναλλαγματική μέθοδος αναπτύχθηκε από τον Feige (1979,1989,1996) και στηρίζεται στην εξίσωση συναλλαγής του Fisher. Η μέθοδος υποθέτει ότι αν δεν υπήρχε παραοικονομία ,ο λόγος μεταξύ της συνολικής αξίας των συναλλαγών και του επίσημου Α.Ε.Π. θα παρέμενε διαχρονικά σταθερός. Έτσι εκτιμάται ότι το συνολικό εισόδημα με βάση το μέγεθος των συναλλαγών που απορρέει από την εξίσωση του Fisher και η απόκλιση του από το Α.Ε.Π. που εκτιμούν οι εθνικοί λογαριασμοί αποτελεί το μέγεθος της παραοικονομίας. Αυτή η μέθοδος χρησιμοποιήθηκε στις Η.Π.Α. καθώς και στην Γερμανία και Ολλανδία.

Τα οικονομικά υποδείγματα που στηρίζονται στη μέθοδο της ζήτησης χρήματος εμφανίζουν μεγάλη ποικιλία. Η βασική αυτή ιδέα στηρίζεται στις διάφορες συναλλαγές που σχετίζονται με την παραοικονομία οι οποίες γίνονται σε μετρητά. Έτσι η αύξηση του λόγου μετρητών/ καταθέσεις η οποία αύξηση δεν οφείλεται σε παράγοντες όπως η μεταβολή των επιτοκίων, η αύξηση του εισοδήματος κ.α. παρά μόνο στην αύξηση της παραοικονομίας. Επειδή τα μεγέθη αυτά μετρούν τη «μεταβολή» της παραοικονομίας και όχι το «απόλυτο» μέγεθος της,κάνουν υποθέσεις για το ύψος της σε κάποιο έτος εντός της περιόδου εκτίμησης .Η συνηθέστερη υπόθεση που γίνεται πάντα και σε όλες τις περιπτώσεις είναι ότι η παραοικονομία ήταν μηδενική στο έτος βάσης.

Ένα άλλο υπόδειγμα που χρησιμοποιείται συχνά είναι αυτό της κατανάλωσης του ηλεκτρικού ρεύματος στην οποία περίπτωση υποτίθεται ότι το πραγματικό Α.Ε.Π. αυξάνεται παράλληλα με την κατανάλωση της ηλεκτρικής ενέργειας.

Τέλος το υπόδειγμα των πολυμεταβλητών συστημάτων εξισώσεων συσχετίζονται με κάποιους συγκεκριμένους προσδιοριστικούς παράγοντες της παραοικονομίας όπως είναι για παράδειγμα η υψηλή φορολογία κ.α. καθώς και μεταβλητές στις οποίες η παραοικονομία ασκεί επιδράσεις (π.χ. παραγωγή, αγορές εργασίας, χρήματος κ.α.). Η εμπειρική εκτίμηση του υποδείματος αυτού στηρίζεται στην θεωρία της μη παρατηρήσιμης μεταβλητής και χρησιμοποιείται η παραγοντική αναλυτική μέθοδος.

Στη συνέχεια απεικονίζεται συνοπτικά το διάγραμμα ταξινόμησης και όλων των μεθόδων που αναφέραμε παραπάνω για την εκτίμηση του φαινομένου της παραοικονομίας:

<u>ΜΕΘΟΔΟΙ ΕΚΤΙΜΗΣΗΣ</u>	
ΑΜΕΣΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ	ΕΜΕΣΣΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ
-Δειγματοληπτικές έρευνες -Αποκλίσεις μεταξύ του δηλωθέντος εισοδήματος και αυτού που προκύπτει από την κυκλοφορία επιταγών	-ΟΙΚΟΝΟΜΕΤΡΙΚΑ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΑ
<u>ΜΕΘΟΔΟΙ ΔΕΙΚΤΩΝ</u>	
-Αποκλίσεις μεταξύ εισοδήματος και δαπάνης	-Ζήτηση χρήματος
-Αποκλίσεις μεταξύ επίσημου και θεωρουμένου ως πραγματικό ποσοστό συμμετοχής του	-Κατανάλωση ηλεκτρικού ρεύματος
-Συναλλακτική μέθοδος	-Υποδείγματα πολυμεταβλητών συστημάτων εξισώσεων

Επειδή ακριβώς η παραοικονομία είναι μια μη μετρήσιμη μεταβλητή, το γεγονός αυτό καθιστά την εμπειρική διερεύνηση της παραοικονομίας πολύ δύσκολη. Οι μέθοδοι μέτρησης του φαινομένου της παραοικονομίας διακρίνονται σε άμεσες μεθόδους, αυτές δηλαδή που έχουν ως βάση την δειγματοληπτική έρευνα (μέσω ερωτηματολογίων και συνεντεύξεων), και σε έμμεσες μεθόδους. Οι τελευταίες στηρίζονται στην χρησιμοποίηση δεικτών και στην χρησιμοποίηση οικονομετρικών υποδειγμάτων (Smith και Wied - Nebbeling, 1986). Θεωρούμε ότι έχει μεγαλύτερο ενδιαφέρον να εστιάσουμε το ενδιαφέρον μας στις έμμεσες μεθόδους εκτίμησης της παραοικονομίας και ειδικότερα στις μεθόδους που έχουν ως βάση την χρησιμοποίηση οικονομετρικών υποδειγμάτων οι οποίες θεωρούνται περισσότερο αξιόπιστες μέθοδοι προσεγγίσεως του φαινομένου της παραοικονομίας. Οι περισσότερο σημαντικές από αυτές είναι οι μέθοδοι της ζήτησης χρήματος (νομισματική μέθοδος) και οι μέθοδοι των προσδιοριστικών παραγόντων-δεικτών.

Στην κατηγορία της μεθόδου ζήτησης χρήματος ανήκουν (α) η μέθοδος Tanzi (1980), (β) η μέθοδος της ερευνητικής ομάδας του Πανεπιστημίου του Leicester (Βαβούρας, Καραβίτης και Τσουόγλου, 1990, σελ. 369-379, Βαβούρας και Κούτρης, 1991, σελ. 105-109, Bhattacharyya, Karavitis and Tsouhlu, 1986 και Bhattacharyya 1990), και η μέθοδος του Πανεπιστημίου της Ζυρίχης (Weck-Hanneman & Frey, 1985). Τελευταία παρουσιάστηκε και ένα άλλο θεωρητικό υπόδειγμα εκτίμησης της παραοικονομίας στην Ν. Ζηλανδία από τον Giles (1999), το οποίο, όπως και το υπόδειγμα της ερευνητικής ομάδας του Leicester, στηρίζεται σε εκτίμηση μιας συνάρτησης ζήτησης χρήματος.

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφέρουμε ότι ο καθηγητής Παυλόπουλος (1987) ήταν ο πρώτος που χρησιμοποιώντας την νομισματική μέθοδο εκτίμησε το μέγεθος της παραοικονομίας για την Ελληνική οικονομία για την χρονική περίοδο 1960-1985. Οι εκτιμήσεις του έδειξαν ότι η παραοικονομία ανέρχεται περίπου σε 28,6 του ΑΕΠ το 1984, δηλαδή περίπου 1 τρις. δραχμές. Επίσης, η καθηγήτρια Νεγρεπόντη- Δελιβάνη (1991) χρησιμοποιώντας την μέθοδο των προσδιοριστικών παραγόντων για την περίοδο 1969-1985, εκτίμησε ότι η παραοικονομία μέχρι το 1976 είναι ένα μικρό ποσοστό του ΑΕΠ, ενώ αντίθετα για την περίοδο 1977-1985 η παραοικονομία ανήλθε από το 13% στο 25% του ΑΕΠ.

Μια άλλη ανάλυση για το μέγεθος της παραοικονομίας στη χώρα μας είναι της ερευνητικής ομάδας του ΚΕΠΕ (Κανελλόπουλος, Κουσουλάκος και Ράπανος, 1995), η οποία εκτιμά ότι η παραοικονομία το 1982 είναι 27,6% του ΑΕΠ, και το 1988 είναι 34,6% του ΑΕΠ, ενώ οι Βαβούρας, Καραβίτης, Τσούγλου (1990) εκτιμούν ότι η παραοικονομία για την περίοδο 1958-1988 ανέρχεται σε 24,64% του ΑΕΠ. Γεγονός πάντως είναι ότι η χώρα μας κατέχει την πρώτη θέση μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσον αφορά το μέγεθος της παραοικονομίας. Για την περίοδο 1994-95 η παραοικονομία στην χώρα μας είναι 29,6% του ΑΕΠ (Schneider F. και Enste D., 1998).

3.6. Παραοικονομία και διαφθορά

Η διαφθορά δεν είναι ένα σύγχρονο φαινόμενο. Ήταν γνωστή και στην αρχαιότητα. Από τα πρώτα μάλιστα στάδια του ανθρώπινου πολιτισμού αναγνωριζόταν ότι όποιος είναι σε θέση που ασκεί δημόσια εξουσία, δελεάζεται να χρησιμοποιήσει τη δημόσια θέση του για προσωπικό όφελος. Αυτό που έχει αυξηθεί πρόσφατα είναι το ενδιαφέρον για το φαινόμενο αυτό και ιδιαίτερα για τη συστηματική ανάλυσή του.

Είναι χαρακτηριστικό ότι πριν από είκοσι περίπου χρόνια, η έρευνα για το θέμα της διαφθοράς και των σχέσεών της με την παραοικονομία και την επίσημη οικονομία ήταν σχεδόν ανύπαρκτη. Όμως σήμερα, το επιστημονικό, πολιτικό και κοινωνικό ενδιαφέρον, καθώς και η έρευνα για το θέμα αυτό παρουσιάζονται αυξανόμενα.

Μεταξύ των παραγόντων που συνέβαλαν σε αυτήν τη στροφή είναι και η σημασία που δόθηκε στο φαινόμενο από πλευράς διεθνών οργανισμών (κυρίως από τα Ηνωμένα Έθνη, τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης, το Συμβούλιο της Ευρώπης, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και την Παγκόσμια Τράπεζα) και μη κυβερνητικών οργανώσεων (όπως ο οργανισμός Διεθνής Διαφάνεια), ειδικά μετά το τέλος της δεκαετίας του '80. Εκτός από το αυξημένο ενδιαφέρον, η στροφή στη διερεύνηση της διαφθοράς που παρατηρείται πρόσφατα, οφείλεται και στην εκτιμώμενη διόγκωση του φαινομένου κατά τις τελευταίες δεκαετίες και ιδιαίτερα κατά τη δεκαετία του '90.

Η διαφθορά παρατηρείται τόσο στον ιδιωτικό, όσο και στο δημόσιο τομέα. Τα τελευταία χρόνια, ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει αποκτήσει η αποκάλυψη «κακών πρακτικών» από μεγάλες ιδιωτικές εταιρίες, που έχει σχέση με τη διαφάνεια των στοιχείων τους, τη δημοσίευση ψευδών λογιστικών καταστάσεων, την εξαπάτηση μικρομετόχων κλπ.

Πριν από δέκα χρόνια περίπου η έρευνα για το θέμα της διαφθοράς και όλων των σχέσεών της με το φαινόμενο της παραοικονομίας ήταν σχεδόν ανύπαρκτη,σε αντίθεση όμως με την σημερινή κατάσταση το πρόβλημα της διαφθοράς έχει δημιουργήσει μεγάλο ενδιαφέρον.

Ως διαφθορά ορίζεται η κατάχρηση δημόσιας εξουσίας για ίδιον όφελος. Η διαφθορά αναφέρεται στην εξασφάλιση διαφόρων ρυθμίσεων στην προνομιακή πρόσβαση σε δημόσια αγαθά και υπηρεσίες,επίσης στη χαριστική εξασφάλιση δημοσίων προμηθειών και συμβάσεων ,καθώς και τις παράνομες προσλήψεις. Σύμφωνα με τον ερευνητή Amundsen(1999) διαφθορά μπορεί να ταξινομηθεί ως εξής:

- Δωροδοκία χρήματος:αναφέρεται σε διευκολύνσεις που κάνουν δημόσιοι λειτουργοί και για τις υπηρεσίες αυτές που παρέχουν πληρώνονται σε χρήμα ή σε είδος από τους ωφελούμενους.
- Κατάχρηση χρημάτων:αναφέρεται στην κλοπή διαφόρων δημοσίων πόρων από άτομα τα οποία διαχειρίζονται τους πόρους αυτούς.
- Απάτη: αναφέρεται στην απόκρυψη πληροφοριών από τους δημόσιους λειτουργούς .
- Εκβιασμός:αναφέρεται στην εκβιαστική απόσπαση χρημάτων από ιδιώτες, επιχειρήσεις κ.τ.λ.
- Ευνοιοκρατία-νεποτισμός:αναφέρεται στη χρησιμοποίηση της δημόσιας εξουσίας προς όφελος της οικογένειας ή φίλων ατόμων που έχουν δημόσια εξουσία.

Ανάλογα με τη θέση του δημόσιου λειτουργού που εμπλέκεται στη διαφθορά αυτή μπορεί να διακριθεί σε πολιτική και σε γραφειοκρατική. Η πολιτική διαφθορά λαμβάνει χώρα στα ανώτατα επίπεδα των πολιτικών αρχών (π.χ. υπουργοί,ανώτατοι κρατικοί λειτουργοί,αρχηγοί κρατών κ.α.). Σε αντίθετη περίπτωση η γραφειοκρατική διαφθορά λαμβάνει χώρα στη δημόσια διοίκηση κατά την καθημερινή παροχή υπηρεσιών (π.χ. νοσοκομεία,εφορία κ.α.).

Τέλος έχει αποδειχθεί και επίσης έχει γίνει αποδεκτό ότι οι κυβερνήσεις των φτωχών χωρών παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη διαφθορά και στην περίπτωση όπου μία χώρα εκσυγχρονίζεται η διαφθορά δεν εξαλείφεται απλά αλλάζει μορφή.

Δεν υπάρχουν άμεσες μέθοδοι μέτρησης της διαφθοράς. Η μέτρηση του φαινομένου γίνεται έμμεσα και κυρίως με έρευνες που χρησιμοποιούν ως βάση ερωτηματολόγια. Με αυτές γίνεται προσπάθεια να εκτιμηθεί ο βαθμός διαφθοράς όπως γίνεται αντιληπτός. Εκτιμήσεις για τη διαφθορά δείχνουν ότι είναι ιδιαίτερα υψηλή παγκοσμίως, με αρκετές χώρες από την Ασία, Αφρική, Λατινική Αμερική και τις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες να εμφανίζουν κακή επίδοση στο σχετικό δείκτη μέτρησης της διαφθοράς.

3.7. Συνέπειες της παραοικονομίας

Το φαινόμενο της παραοικονομίας έχει πολλές συνέπειες από τις οποίες κάποιες θεωρούνται θετικές και κάποιες άλλες αρνητικές για την οικονομία μιας χώρας.

Η παραοικονομία έχει πολλές αρνητικές συνέπειες οι οποίες και κατηγοριοποιούνται παρακάτω:

- **Μείωση της αξιοπιστίας των επίσημων στατιστικών στοιχείων.** Είναι πασιφανές ότι όσο μεγαλύτερο είναι το φαινόμενο της παραοικονομίας, τόσο πιο αναξιόπιστα γίνονται τα επίσημα στοιχεία για το ύψος των οικονομικών μεγεθών.
- **Μείωση αποτελεσματικότητας της δημοσιονομικής πολιτικής.** Το γεγονός αυτό συμβαίνει διότι η παραοικονομία επηρεάζει τα έσοδα των κρατών και επομένως την ικανότητα τους να προβούν σε δημόσιες δαπάνες.
- **Μείωση της αποτελεσματικότητας της νομισματικής πολιτικής.** Αυτό συμβαίνει διότι επειδή στην παραοικονομία όλες οι συναλλαγές πραγματοποιούνται με μετρητά επηρεάζεται η διάθεση χρήματος και η πολιτική των επιτοκίων. Βέβαια πλέον αυτή η δυνατότητα βρίσκεται σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- **Διαστρέβλωση της πολιτικής διανομής του εισοδήματος.** Όταν υπάρχει παραοικονομία τα επίσημα στατιστικά στοιχεία για την κατανομή του εισοδήματος απέχουν πολύ από την πραγματικότητα.

- **Υπερεκτίμηση της ανεργίας.** Το γεγονός αυτό συμβαίνει διότι ένα μεγάλο ποσοστό εργαζομένων στην μαύρη οικονομία επισήμως παρουσιάζεται άνεργο.
- **Διαστρέβλωση κλαδικών πολιτικών.** Λόγω της μη γνώσης για τα εισοδήματα των διαφόρων κλάδων και το πώς αυτά κατανέμονται εντός του κλάδου επηρεάζεται η εκτίμηση για τον όγκο και την διάρθρωση του κλάδου.
- **Αναξιόπιστα στατιστικά στοιχεία.** Το μέγεθος της παραοικονομίας επηρεάζει αρνητικά την αξιοπιστία των στατιστικών στοιχείων με αποτέλεσμα να επηρεάζεται η αποτελεσματικότητα της οικονομικής πολιτικής.
- **Αποτελεσματικότητα της νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής.** Όπως αναφέρθηκε ήδη η ποσότητα των στατιστικών στοιχείων επηρεάζουν την ασκούμενη οικονομική πολιτική (νομισματική και δημοσιονομική). Επιπλέον, το μέγεθος της παραοικονομίας επηρεάζει την αποτελεσματικότητα της νομισματικής πολιτικής, και αυτό επειδή η παραοικονομία συντελεί στην αύξηση ζήτησης ρευστού χρήματος με αποτέλεσμα την μείωση της ελαστικότητας ζήτησης χρήματος ως προς το επιτόκιο. Η μείωση αυτή με την σειρά της οδηγεί σε μείωση της αποτελεσματικότητας της ασκούμενης νομισματικής πολιτικής, επίσης η διόγκωση της παραοικονομίας επηρεάζει αρνητικά το νομισματοπιστωτικό σύστημα, επειδή η παραοικονομία ευνοεί, όπως γίνεται φανερό, την ανάπτυξη παρα-αγοράς χρήματος όπου διενεργούνται παράνομες οικονομικές δραστηριότητες (κυκλοφορία πλαστών νομισμάτων, τοκογλυφία, κ.λπ.). Αυτή η παρα-αγορά χρήματος περιορίζει την αποτελεσματικότητα της νομισματικής πολιτικής. Αλλά και όσον αφορά την ασκούμενη δημοσιονομική πολιτική, επίσης η παραοικονομία περιορίζει την αποτελεσματικότητα, αφού λόγω της παραοικονομίας περιορίζονται τα έσοδα από την φορολογία και κατά συνέπεια οι δυνατότητες του κράτους για την άσκηση αποτελεσματικής δημοσιονομικής πολιτικής. Επιπλέον, η μη αξιοπιστία των στατιστικών στοιχείων λόγω της παραοικονομίας είναι ένας άλλος λόγος που επηρεάζει την αποτελεσματικότητα της δημοσιονομικής πολιτικής.
- **Υπερεκτίμηση της ανεργίας.** Η παραοικονομία έχει ως αποτέλεσμα την υπερεκτίμηση της ανεργίας, και αυτό συμβαίνει διότι ένας μεγάλος αριθμός

ατόμων που καταγράφονται ως άνεργοι, στην πραγματικότητα απασχολούνται στο πλαίσιο της παραοικονομίας. Το ίδιο επίσης αποτέλεσμα παρατηρείται όταν τα άτομα εκτός από την απασχόληση τους στην επίσημη οικονομία, απασχολούνται παράλληλα και στον τομέα της παραοικονομίας. Έτσι έχουμε διόγκωση της ανεργίας με αποτέλεσμα η ασκούμενη οικονομική πολιτική απασχόλησης να μην ανταποκρίνεται στις ανάγκες της πραγματικότητας.

Ενδεικτικά αναφέρουμε, σύμφωνα με τα στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας και το IFC (International Finance Corporation), ότι στα 400 εκατ. ευρώ υπολογίζεται η «βιομηχανία της... μίζας» στην Ελλάδα και το σύνολο της φοροδιαφυγής (παραοικονομία) υπολογίζεται σε 52 δισ. ευρώ! Επίσης, άλλα 15 δισ. ευρώ αφορούν τζίρο ελληνικών επιχειρήσεων που δεν δηλώνονται και συνεπώς φοροδιαφεύγουν. Και αυτό διότι οι ελληνικές επιχειρήσεις δηλώνουν μόνο το 89% των εσόδων τους.

Πέρα όμως από τις αρνητικές συνέπειες η παραοικονομία έχει και θετικές συνέπειες στην οικονομία οι οποίες και απαριθμούνται παρακάτω:

- **Η παραοικονομία δημιουργεί πρόσθετη ευημερία.** Λόγω της παραοικονομίας τα πραγματικά μεγέθη είναι μεγαλύτερα από τα επίσημα.
- **Μείωση της ανεργίας - Απορρόφηση εργατικού δυναμικού.** Η παραοικονομία απορροφά εργατικό δυναμικό αφού δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας (κυρίως μερικής απασχόλησης). Τα άτομα τα οποία βρίσκουν απασχόληση στον τομέα της παραοικονομίας, στην αντίθετη περίπτωση θα ήταν άνεργοι.
- **Δημιουργία ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος των παραοικονομούντων επιχειρήσεων.** Μέσω της παραοικονομίας οι επιχειρήσεις μπορούν να μειώσουν το κόστος τους και επομένως «βγαίνουν» ανταγωνιστικότερα τόσο στην εγχώρια όσο και στην διεθνή αγορά.
- **Αποκέντρωση των οικονομικών δραστηριοτήτων.** Η παραοικονομία συνήθως συντελείται από μικρές επιχειρήσεις οι οποίες δεν μπορούν να αναπτύξουν αυτού του είδους τις δραστηριότητες στα κέντρα.
- **Μείωση του κρατικού παρεμβατισμού.** Έχει ειπωθεί ότι μέσω της παραοικονομίας μειώνεται η διαταραχή που προκαλεί η επέκταση του δημόσιου τομέα.

- **Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας στο επίπεδο της επιχείρησης.** Λόγω της αύξησης του κόστους εργασίας στο πλαίσιο της επίσημης οικονομίας, οι επιχειρήσεις πολλές φορές στέφονται στην παραοικονομία για την απόκτηση κάποιου ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος (π.χ. μέσω της χρησιμοποίησης αδήλωτης εργασίας, φοροδιαφυγής). Έτσι, αυξάνεται η ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων αυτών και κατά συνέπειαν και η εξαγωγική τους δυνατότητα. Όμως, από την άλλη πλευρά η παραοικονομία έχει και αρνητικές συνέπειες στην ανταγωνιστικότητα των υγιών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην επίσημη οικονομία, διότι οι επιχειρήσεις αυτές δεν έχουν την δυνατότητα συμπίεσης του κόστους παραγωγής μέσω της χρησιμοποίησης αδήλωτης εργασίας κ.λπ., με αποτέλεσμα την εκδίωξη των υγιών επιχειρήσεων από τον κλάδο, και συνεπώς την μείωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας.
- **Αύξηση της ευημερίας των ατόμων.** Όσο μεγαλύτερο το επίπεδο της παραοικονομίας, τόσο μεγαλύτερη είναι η διαφορά μεταξύ της επίσημης και της μη επίσημης οικονομίας. Η παραοικονομία συμβάλλει στην αύξηση της ευημερίας η οποία δεν θα υπήρχε στην επίσημη οικονομία και η οποία προκύπτει μόνο στον τομέα της παραοικονομίας. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η παραοικονομία έχει ως αποτέλεσμα την φορολογική απαλλαγή ορισμένων ατόμων, ενώ αντίθετα αυξάνει το φορολογικό βάρος των ατόμων που απασχολούνται στην επίσημη οικονομία. Όμως, στην περίπτωση που τα άτομα που δραστηριοποιούνται στην μη επίσημη οικονομία είναι άτομα χαμηλών εισοδημάτων, τότε θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η παραοικονομία συντελεί στην βελτίωση της κατανομής του διαθέσιμου εισοδήματος, και άρα με αυτήν την έννοια οδηγεί στην αύξηση της ευημερίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο «ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΙ ΕΛΕΓΧΟΙ»

Έννοια στενά συνυφασμένη με την φοροδιαφυγή και την παραοικονομία είναι και αυτή του ελέγχου. Έτσι στις ενότητες που ακολουθούν αναλύεται εκτενώς η έννοια του φορολογικού ελέγχου, ο σκοπός και τα είδη αυτού.

4.1. Η έννοια του φορολογικού ελέγχου

Ο φορολογικός έλεγχος όπως γίνεται αντιληπτό είναι ένα απαραίτητο στοιχείο για την καταπολέμηση και αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής στις σύγχρονες οικονομίες. Πρόκειται για όλες εκείνες τις ελεγκτικές διαδικασίες που ακολουθούνται από τα αρμόδια φορολογικά όργανα ώστε να διαπιστώνεται η φορολογική συμμόρφωση ή μη των επιχειρήσεων. Το πλαίσιο στο οποίο πραγματοποιείται ο έλεγχος έγκειται στην ορθή εφαρμογή των διατάξεων της φορολογικής νομοθεσίας και ότι αυτό συνεπάγεται όπως η τήρηση βιβλίων σύμφωνα με τον κώδικα βιβλίων και στοιχείων, η υποβολή δηλώσεων, έκδοση-λήψη φορολογικών στοιχείων κ.λπ..

Οι ελεγκτικές διαδικασίες που ακολουθούνται από την αρχή του ελέγχου όπως ο σχεδιασμός του ελέγχου, η συλλογή των φορολογικών τεκμηρίων μέχρι και το τέλος της διαδικασίας ελέγχου και η αποτύπωση της φορολογικής εικόνας-υποχρέωσης της επιχείρησης αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της έννοιας του φορολογικού ελέγχου. (Πιερής Μ., 2008)

Οι υπηρεσίες που ασκούν Φορολογικό Έλεγχο έχουν σκοπό τον περιορισμό της φοροδιαφυγής η οποία έχει αυξηθεί σημαντικά με αποτέλεσμα να μειώνονται τα έσοδα του κράτους. Γι' αυτό το λόγο έχουν ληφθεί δραστικά μέτρα μεταξύ των οποίων είναι και ο έλεγχος όλων και περισσότερων επιχειρήσεων ώστε να εξαλειφθεί η φοροδιαφυγή.

Ο φορολογικός έλεγχος έχει διαμορφωθεί σύμφωνα με την Απόφαση 1085068/12.9.2007 του Υπουργείου Οικονομικών. Παρακάτω αναφέρονται οι υπηρεσίες που ασκούν φορολογικό έλεγχο (<http://www.pcci.gr/>):

Οι υπηρεσίες που ασκούν κατά κύριο λόγο φορολογικό έλεγχο είναι οι εξής:

- Αρμόδια Δ.Ο.Υ. η οποία ενεργεί τακτικό έλεγχο σε επιχειρήσεις ή επαγγέλματα με ακαθάριστα έσοδα ή αμοιβές μέχρι και 1.027.145 € (εξαιρούνται οι κοινοπραξίες τεχνικών έργων), επίσης προληπτικό και προσωρινό έλεγχο και τέλος έλεγχο μεταβίβασης εταιρικών μεριδίων ή μετόχων.
- Διαπεριφερειακά Ελεγκτικά Κέντρα (Δ.Ε.Κ.)
  - α. Δ.Ε.Κ. Θεσσαλονίκης με αρμοδιότητα στη Μακεδονία, Θράκη, Θεσσαλία και Λήμνο.
  - β. Δ.Ε.Κ. Αθηνών με αρμοδιότητα στις υπόλοιπες περιοχές της χώρας.
- Περιφερειακά Ελεγκτικά Κέντρα (Π.Ε.Κ.) τα οποία ενεργούν τακτικό φορολογικό έλεγχο σε επιτηδευματίες και φορολογούμενους γενικά με ετήσια ακαθάριστα έσοδα από 1.027.146 € έως 8.804.107 €. Ακόμα έχουν το δικαίωμα να διενεργούν προληπτικό και προσωρινό έλεγχο σε οποιαδήποτε υπόθεση της κατά τόπο αρμοδιότητας παράλληλα και ανεξάρτητα από τις Δ.Ο.Υ. και το ΥΠ.Ε.Ε. και διενεργούν επανέλεγχο των υποθέσεων αρμοδιότητας της Δ.Ο.Υ.

Εκτός όμως από τις προαναφερόμενες υπηρεσίες ο φορολογικός έλεγχος ασκείται και από τις εξής υπηρεσίες:

- Υπηρεσία Ειδικών Ελέγχων (ΥΠ.Ε.Ε.)
- Οικονομικοί Επιθεωρητές
- Ελεγκτικές Α.Ε.
  - α. Ορκωτοί Ελεγκτές.
  - β. Ελεγκτές πτυχιούχοι Ανωτάτων Σχολών.
- Ορκωτοί Εκτιμητές.
- Εσωτερικός Έλεγχος πιστωτικών ιδρυμάτων.
- Λογιστής – Φοροτεχνικός.

4.2. Ο σκοπός του φορολογικού ελέγχου

Η αποτελεσματικότητα του φορολογικού ελέγχου έχει τεράστια οικονομική και κατ'επέκταση κοινωνική σημασία γιατί παρουσιάζει άμεση εξάρτηση με το φορολογικό βάρος και την δικαιότερη κατανομή του στους πολίτες.

Ο σκοπός του φορολογικού ελέγχου είναι να εξακριβώσει την ειλικρίνεια και ακρίβεια των φορολογικών δηλώσεων ώστε να προσδιοριστούν οι φορολογικές υποχρεώσεις που απορρέουν. Στην περίπτωση που παρατηρούνται διαφορές κατά το φορολογικό έλεγχο τότε σύμφωνα με τις διαδικασίες προσδιορίζεται η φορολογητέα ύλη και εκ νέου οι περαιτέρω φορολογικές επιβαρύνσεις που προκύπτουν. Τα στοιχεία που θα πρέπει να χαρακτηρίζουν έναν φορολογικό έλεγχο είναι η διαφάνεια, η αντικειμενικότητα και η δικαιοσύνη. Οι νόμοι που διέπουν το φορολογικό έλεγχο θα πρέπει να τηρούνται αυστηρά και με τυπικότητα έτσι ώστε να διασφαλίζονται τα συμφέροντα του Δημοσίου και κατ'επέκταση του κάθε φορολογούμενου πολίτη.

Με αυτόν τον τρόπο τα φορολογικά βάρη κατανέμονται με τρόπο δίκαιο και οι ανισότητες τείνουν να μειωθούν καθώς επίσης ο φορολογούμενος έχει τη δυνατότητα να γνωρίζει ανά πάσα στιγμή τις υποχρεώσεις που προκύπτουν από τη φορολογία προς το Δημόσιο. Επίσης οι επιχειρήσεις που είναι φορολογικά υγιείς μέσα από τους φορολογικούς ελέγχους προστατεύονται από εκείνες που δεν εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις τους και εντοπίζονται. Με την έννοια αυτή η ύπαρξη αθέμιτου ανταγωνισμού παύει να υφίσταται και η οικονομική δικαιοσύνη αποκαθίσταται. (Πιερής Μ., 2008)

4.3. Είδη φορολογικού ελέγχου

Οι μορφές των φορολογικών ελέγχων διακρίνονται:

- **Προληπτικός έλεγχος**

Μέσα από αυτή τη μορφή ελέγχου διαπιστώνεται η εφαρμογή των διατάξεων του Κ.Β.Σ. καθώς επίσης και η εκπλήρωση των ληξιπρόθεσμων φορολογικών υποχρεώσεων της επιχείρησης. Ένα από τα χαρακτηριστικά του ελέγχου είναι η χωρίς προειδοποίηση παρουσία των ελεγκτών στις επιχειρήσεις και έχουν ως σκοπό πέρα του ελέγχου να αποτρέψουν τυχόν φορολογικές παραβάσεις. Περιλαμβάνεται έλεγχος στα βιβλία που τηρούνται καθώς και σε κάθε άλλο έγγραφο που τηρείται στην επιχείρηση και χαρακτηρίζεται από την συντομία που πραγματοποιείται ο έλεγχος καθώς και από την μεγάλη αποτελεσματικότητα.

Η τρέχουσα οικονομική χρήση βρίσκεται στο επίκεντρο του ελέγχου αλλά εφόσον το αποτέλεσμα του ελέγχου δεν είναι ικανοποιητικό για ασφαλή συμπεράσματα τότε μπορεί να ελεγχθούν και παλιότερες χρήσεις. Επιβάλλεται να είναι ουσιαστικός και αρμόδια όργανα θεωρούνται οι Δημόσιες Οικονομικές Υπηρεσίες και τα Ελεγκτικά κέντρα που έχουν συσταθεί. Οι εγκαταστάσεις της ελεγχόμενης επιχείρησης καθώς και κάθε συναλλασσόμενου με αυτή μπορεί να αποτελεί σημείο ελέγχου περιουσιακών στοιχείων. Η ενημέρωση των βιβλίων, η διακίνηση αγαθών, τα αποθέματα ταμείου και περιουσιακών στοιχείων και η νομιμότητα των φορολογικών ταμειακών μηχανών είναι μερικά από τα βασικά συστατικά στοιχεία στα οποία αναφέρεται ο προληπτικός έλεγχος.

- **Προσωρινός έλεγχος**

Τα στοιχεία του προληπτικού ελέγχου περιλαμβάνονται και σε αυτή τη μορφή ελέγχου που θα μελετήσουμε παρακάτω ,τον προσωρινό έλεγχο. Παρέχεται η δυνατότητα έκδοσης προσωρινού φύλλου ελέγχου χωρίς τη συμβολή του τακτικού ελέγχου για να προσδιοριστούν και καταλογιστούν οι φόροι που οφείλει η επιχείρηση. Από τα φορολογικά στοιχεία και τα βιβλία που τηρούνται προκύπτουν οι οφειλές που υποχρεούνται να διεκπεραιώσουν οι ελεγχόμενες επιχειρήσεις. Η δήλωση εισοδήματος, οι λογιστικές πράξεις και οι δαπάνες παραγωγής και διοίκησης αποτελούν βασικά στοιχεία ελέγχου σε αυτή τη μορφή.

Τα φορολογικά αντικείμενα που βρίσκονται στο επίκεντρο του προσωρινού ελέγχου έχουν ως σκοπό να αποφέρουν άμεση απόδοση φόρων και τελών προς το Δημόσιο. Ο έλεγχος του κώδικα βιβλίων και στοιχείων , ο έλεγχος του φόρου προστιθέμενης αξίας , έλεγχος εσόδων, έλεγχος εισροών, έλεγχος τόκων δανείου, έλεγχος φόρου μισθών μέλη Δ.Σ. είναι μερικά από τα αντικείμενα ελέγχου στις επιχειρήσεις ειδικά σε όσες τηρούν Γ' κατηγορίας βιβλία.

- **Τακτικός Έλεγχος**

Ο τακτικός φορολογικός έλεγχος έχει σαν σκοπό να επαληθεύσει την ακρίβεια των φορολογικών δηλώσεων όλων των φορολογικών αντικειμένων που υποβλήθηκαν από τις επιχειρήσεις. Σε περίπτωση μη υποβολής δήλωσης ή μη ακριβής δήλωσης τότε διερευνάτε η φορολογητέα ύλη και προσδιορίζονται οι φορολογικές τις υποχρεώσεις. Βάση του ελέγχου αποτελούν τα βιβλία που τηρούνται από τις επιχειρήσεις και κάθε

άλλο στοιχείο που τηρείται ή διαπιστώνεται κατά την ελεγκτική διαδικασία. Οι φορολογικές διατάξεις χρήζουν μεγάλης σημασίας κατά τον έλεγχο έτσι ώστε να μην υπάρχουν παραλείψεις που θα οδηγήσουν σε λανθασμένα συμπεράσματα και σε απώλεια εσόδων του Κράτους.

Όπως αντιλαμβανόμαστε ο ελεγκτής θα πρέπει να έχει όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά που θα οδηγήσουν σε έναν αποτελεσματικό και πλήρη έλεγχο. Η σημασία των ικανοτήτων, δεξιοτήτων και γνώσεων του ελεγκτή για το συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στην εκροή του αποτελέσματος διότι μέσα από την αναλυτική ικανότητα και την αντικειμενική αλλά και σφαιρική προσέγγιση θα μπορεί να διακρίνει και να ανακαλύπτει όλα εκείνα τα στοιχεία που οι επιχειρήσεις προσπαθούν να αποκρύψουν ώστε να πληρώσουν μηδενικούς ή χαμηλούς φόρους που όμως δεν αντικατοπτρίζουν την πραγματικότητα. Η έκθεση ελέγχου περιλαμβάνει τα αποτελέσματα και τις διατυπώσεις του τακτικού ελέγχου και στη συνέχεια με βάση αυτό καταλογίζονται οι φορολογικές υποχρεώσεις των επιτηδευματιών.

Όπως γίνεται αντιληπτό ο έλεγχος αυτός γίνεται μετά το πέρας της διαχειριστικής περιόδου ώστε να είναι ο πλέον ουσιαστικός, πλήρης και οριστικός ώστε να καθορίζονται όπως αναφέραμε οι φορολογικές υποχρεώσεις.

Ο κρατικός μηχανισμός εισπράττει σημαντικά φορολογικά έσοδα και η ύπαρξη αυτής της μορφής ελέγχου δημιουργεί ένα εθελούσιο κλίμα φορολογικής συμμόρφωσης των επιχειρήσεων στους φορολογικούς νόμους και διατάξεις. Ο έλεγχος δεν περιορίζεται στα βιβλία που τηρούν οι επιχειρήσεις αλλά περιλαμβάνει κάθε στοιχείο που μπορεί να οδηγήσει την ελεγκτική διαδικασία σε σαφή συμπεράσματα και αποτελέσματα. Αυτά τα στοιχεία μπορεί να προέρχονται από κάποια κρατική οικονομική υπηρεσία είτε από άλλες πηγές έτσι ώστε να διασφαλίζεται η εξακρίβωση των πραγματικών φορολογικών εσόδων της επιχείρησης. Λόγω έλλειψης ανθρώπινων πόρων ο τακτικός έλεγχος περιορίζεται σε συγκεκριμένο και επιλεγμένο αριθμό φορολογουμένων και έχουν καθοριστεί κριτήρια με τα οποία επιλέγονται ποιοι θα ελεγχθούν. Τέτοια κριτήρια είναι για παράδειγμα οι επιχειρήσεις που δεν υπέβαλαν δηλώσεις, όταν υπάρχουν παραβάσεις του Κ.Β.Σ. σε μεγάλο βαθμό κ.λπ. Αντιλαμβανόμαστε ότι σε περιπτώσεις που υπάρχουν

σοβαρές ελλείψεις και υπόνοιες για φορολογική ατασθαλία ο τακτικός έλεγχος αποτελεί αναπόσπαστο μέτρο αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής. (Πιερής Μ., 2008)

4.4. Μορφή φορολογικού ελέγχου στις επιχειρήσεις

Στις παρακάτω υποενότητες περιγράφεται ο φορολογικός έλεγχος, όπως αυτός εφαρμόζεται σε επιχειρήσεις με διάφορες κατηγορίες βιβλίων.

4.4.1. Έλεγχος Επιχειρήσεων Α' Κατηγορίας Βιβλίων

Στα βιβλία Α' κατηγορίας καταχωρείται η αξία των αγορών και ξεχωριστά ο Φ.Π.Α. Το αποτέλεσμα αυτών είναι η αξία των εισροών. Οι εκροές σύμφωνα με το καθεστώς των μικρών επιχειρήσεων, καθορίζονται με τον πολλαπλασιασμό του συνόλου των αγορών κάθε μιας περιόδου με τον Συντελεστή Μικτού Κέρδους (Σ.Μ.Κ.). Ως Σ.Μ.Κ. χρησιμοποιείται ο μεγαλύτερος ανάμεσα στον πραγματικό συντελεστή και στον τεκμαρτό. Ο πραγματικός Σ.Μ.Κ. υπολογίζεται με τη συσχέτιση της τιμής πώλησης και της τιμής κτήσης κάθε είδους, χωρίς το Φ.Π.Α., όπως αυτές απορρέουν από τα δικαιολογητικά αγοράς και πώλησης, δηλαδή των:

- **Τιμολογίων Αγοράς**, μετά την αφαίρεση των μειώσεων και εκπτώσεων, που πραγματοποιήθηκαν.
- **Τιμολογίων Πώλησης**, μετά την αφαίρεση των επιστροφών και εκπτώσεων, που πραγματοποιήθηκαν. Δεδομένου πως αυτές οι επιχειρήσεις δεν εκδίδουν αποδείξεις λιανικής πώλησης. Η τιμή πώλησης λαμβάνεται στις περιπτώσεις αυτές από τα πινακίδια πώλησης που τοποθετούνται σε κάθε εμπόρευμα ή από τα δελτία τιμών αγορανομίας κ.λ.π. κατά περίπτωση. Ο τεκμαρτός Συντελεστής Μικτού Κέρδους προκύπτει από το κλάσμα που έχει αριθμητή το Μοναδικό Συντελεστή Καθαρού Κέρδους επί των αγορών και παρονομαστή το Μοναδικό Συντελεστή Καθαρού Κέρδους επί των εσόδων (Φλιοτύρης, 2007).

Οι επιχειρήσεις που τηρούν βιβλία Α' κατηγορίας και υπόκεινται σε προληπτικό έλεγχο ακολουθούν την εξής διαδικασία (Φλιοτύρης, 2007):

- Θεωρείται το τηρούμενο βιβλίο Αγορών καθώς και ότι πρόσθετα βιβλία υπάρχουν, που υποχρεούται να τηρεί η ελεγχόμενη επιχείρηση σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 10 του Κ.Β.Σ.
- Ο χρόνος ενημέρωσης του βιβλίου όπως έχει προαναφερθεί παραπάνω γίνεται μέχρι τη δέκατη πέμπτη (15^η) ημέρα του επόμενου μήνα, από την έκδοση ή τη λήψη του κατά περίπτωση δικαιολογητικού και επί ταμειακών πράξεων από τη διενέργεια τους σύμφωνα με το άρθρο 17 του Κ.Β.Σ.
- Εφόσον ο ελεγκτής έχει συγκεντρώσει όλα τα στοιχεία που δεν έχουν καταχωρηθεί, ελέγχει αν έχει παρέλθει η προθεσμία καταχώρησης τους. Στην περίπτωση που διαπιστωθεί παράβαση, συγκαταλέγει τα στοιχεία που δεν έχουν καταχωρηθεί για να παρουσιαστούν στην έκθεση του ελέγχου που θα συνταχθεί. Στην έκθεση του ελέγχου πρέπει οπωσδήποτε να αναφέρεται η επωνυμία του αντισυμβαλλόμενου, η ημερομηνία, το είδος, η σειρά, ο αριθμός, και η αξία του στοιχείου.
- Σε περίπτωση που υπάρχουν στην επιχείρηση ανεπίσημα βιβλία και στοιχεία, πρόχειρες σημειώσεις κ.α. τα παραλαμβάνει για να γίνει επιπλέον εκτίμηση. Για να είναι όμως νόμιμη η παραλαβή, πρέπει να συνταχθεί έκθεση κατάσχεσης.
- Έπειτα ελέγχει, αν οι εγγραφές καταχωρήθηκαν στο βιβλίο σύμφωνα με τις διατάξεις του Κ.Β.Σ. όπως καταχώρηση η των παγίων, η χορήγηση ή λήψη δανείων σε ιδιαίτερο χώρο.

4.4.2. Έλεγχος Επιχειρήσεων Β' Κατηγορίας Βιβλίων

Η ενημέρωση της δεύτερης κατηγορίας βιβλίων γίνεται μέχρι τη δέκατη πέμπτη (15^η) ημέρα του επόμενου μήνα, από την έκδοση ή τη λήψη του κατά περίπτωση παραστατικού (Μίχος & Παπαγιάννης, 2007).

Συγκεκριμένα για περιπτώσεις, που κατά τη διάρκεια της χρήσης, λαμβάνονται από τον επιτηδευματία στοιχεία αγοράς πριν από την παραλαβή των αγαθών, τότε η εγγραφή στο βιβλίο Εσόδων - Εξόδων θα γίνεται με την παραλαβή των αγαθών (Σκόρδος, 1992).

Η παρακολούθηση των αγορών και των ακαθαρίστων εσόδων στη συγκεκριμένη κατηγορία γίνεται χωριστά, σε ιδιαίτερες στήλες, κατά συντελεστή Φ.Π.Α. καθώς και των δαπανών με ή χωρίς δικαίωμα έκπτωσης του φόρου. Οι επιχειρήσεις έπειτα που πραγματοποιούν πωλήσεις απαλλαγμένες από το φόρο, με ή χωρίς δικαίωμα έκπτωσης του φόρου εισροών που αντιστοιχεί σ' αυτές, πρέπει να παρακολουθούνται σε ξεχωριστές στήλες του σκέλους των εσόδων του τηρούμενου βιβλίου. Μεγάλη προσοχή χρειάζεται για τις επιχειρήσεις που:

- Πωλούν αγαθά, τα οποία ανήκουν σε διαφορετικό συντελεστή Φ.Π.Α., διότι είναι πιθανόν να αναγράφουν τις αξίες των πωληθέντων από τον υψηλό συντελεστή στο χαμηλό.
- Τηρούν τα βιβλία τους μηχανογραφικά και είναι δυνατό να χρησιμοποιήσουν λάθος συντελεστή Φ.Π.Α., διότι σε πολλά προγράμματα καταχωρείται μόνο η αξία των πωλήσεων και ο Φ.Π.Α. υπολογίζεται αυτόματα.
- Να υπάρχει πιστωτικό υπόλοιπο από την προηγούμενη διαχειριστική περίοδο, το οποίο μεταφέρεται στην επόμενη, ενώ είναι πιθανό να έχει επιστραφεί ή να έχει ζητηθεί η επιστροφή του ή να έχει τροποποιηθεί το ποσό αυτού ή να έχει παραγραφεί. Προέρχονται από μετάταξη, υποχρεωτική ή προαιρετική, από ένα καθεστώς του Φ.Π.Α. σε άλλο (Φλιτούρης, 2007).

Κατά τον προληπτικό έλεγχο στις επιχειρήσεις που τηρούν βιβλία Β' κατηγορίας γίνεται θεώρηση του τηρούμενου βιβλίου Εσόδων - Εξόδων όπως και των πρόσθετων βιβλίων, απογραφών, επενδυτικών νόμων και των στοιχείων που εκδίδει η ελεγχόμενη επιχείρηση.

Το Βιβλίο Εσόδων - Εξόδων μπορεί να τηρηθεί είτε χειρόγραφα, είτε μηχανογραφικά στο λογιστήριο της επιχείρησης είτε μηχανογραφικά σε λογιστικό γραφείο (Φλιτούρης, 2007).

4.4.3. Έλεγχος Επιχειρήσεων Γ' Κατηγορίας Βιβλίων

Είναι σύνηθες φαινόμενο, ο φορολογικός έλεγχος των επιχειρήσεων που τηρούν βιβλία Γ' κατηγορίας κατά το διπλογραφικό σύστημα, να ξεκινάει με την κατάστρωση του

πίνακα που παρουσιάζει την κίνηση του λογαριασμού «Εμπορεύματα» ή «Παραγωγή» σε συνδυασμό με τις απογραφές έναρξης και λήξης, με στόχο των προσδιορισμό των λογιστικών αποτελεσμάτων και τον έλεγχο των αποτελεσματικών λογαριασμών.

Η ανάλυση των ελεγκτικών διαδικασιών πρέπει να ξεκινάει με την έρευνα των μεταβολών που έγιναν στους λογαριασμούς του Ενεργητικού και του Παθητικού και στη συνέχεια με τους αποτελεσματικούς λογαριασμούς (Παπαδόπουλος, 1998).

Η ενημέρωση των τηρούμενων βιβλίων από τους επιτηδευματίες που εντάσσονται στην Γ' κατηγορία πρέπει να διενεργείται ως εξής:

- Των ημερολογίων μέχρι την δέκατη πέμπτη (15^η) ημέρα του επόμενου μήνα από την έκδοση ή λήψη του κατά περίπτωση δικαιολογητικού και επί ταμειακών πράξεων από τη διενέργειά τους.
- Του συγκεντρωτικού ημερολογίου, όταν τηρείται, του γενικού καθολικού, και των αναλυτικών καθολικών, εντός του επόμενου μήνα.
- Του βιβλίου αποθήκης ποσοτικά εντός δέκα (10) ημερών από την παραλαβή ή την παράδοση ή άλλου είδους διακίνηση του αγαθού. Η αξία συμπληρώνεται μέχρι τη δέκατη πέμπτη (15^η) ημέρα του επόμενου μήνα από την έκδοση ή λήψη του στοιχείου αξίας.
- Του μητρώου παγίων περιουσιακών στοιχείων και του ιδιαίτερου φορολογικού μητρώου παγίων περιουσιακών στοιχείων μέχρι την προθεσμία κλεισίματος του ισολογισμού.

Στην περίπτωση που κατά τη διάρκεια της χρήσης λαμβάνονται στοιχεία αγοράς αγαθών πριν την από την παραλαβή τους τότε η ενημέρωση των βιβλίων γίνεται κατά την παραλαβή των αγαθών.

Εφόσον στο τέλος της χρήσης λαμβάνονται στοιχεία αγοράς αγαθών που δεν έχουν ακόμα παραληφθεί, καταχωρούνται σχετικές εγγραφές με μεταβατικούς λογαριασμούς και τακτοποιούνται με την παραλαβή των αγαθών.

Τέλος όταν τα βιβλία του Κ.Β.Σ. εκτός από τα πρόσθετα, όταν δεν ενημερώνονται ή δεν εκτυπώνονται ή δεν εγγράφονται σε ηλεκτρομαγνητικά μέσα κατά περίπτωση μέχρι τέλος της επόμενης διαχειριστικής περιόδου, είναι σαν να μην έχουν τηρηθεί για τη χρήση που αφορούν (Μίχος & Παπαγιάννης, 2007).

4.5. Έλεγχος αποκάλυψης πλαστών και εικονικών φορολογικών στοιχείων

Το φαινόμενο της χρήσης των πλαστών και εικονικών φορολογικών στοιχείων παρατηρείται σε όλους τους χώρους οικονομικής δραστηριότητας, από την παραγωγή και το εμπόριο αγαθών, την παροχή υπηρεσιών, μέχρι το χώρο των κατασκευών και των ελευθέρων επαγγελματιών.

Το μέγεθος της φοροδιαφυγής από την χρήση εικονικών και πλαστών φορολογικών στοιχείων, καθώς και η διαφοροποίηση των μεθόδων έκδοσης και χρήσης τέτοιων φορολογικών στοιχείων καθιστά αναγκαία την συνεχή εγρήγορση και ετοιμότητα των ελεγκτικών οργάνων του Σ.Δ.Ο.Ε.

Ουσιαστικός λόγος χρήσης εικονικών και πλαστών φορολογικών στοιχείων είναι η αποφυγή καταβολής τόσο έμμεσων όσο και άμεσων φόρων και σε ελάχιστες περιπτώσεις η τακτοποίηση λογιστικών – φορολογικών ατασθαλιών που πάντα προέρχονται από την προσπάθεια των επιτηδευματιών και επιχειρήσεων να αποφύγουν την καταβολή φόρων, αφού χρησιμοποίησαν προηγουμένως άλλες μεθόδους φοροδιαφυγής.

Η αποφυγή της καταβολής των έμμεσων φόρων εντοπίζεται κυρίως στον Φ.Π.Α. με την διόγκωση του Φ.Π.Α. των εισροών, ο οποίος συμψηφίζεται με τον Φ.Π.Α. των εκροών, με τιμολόγια για ανύπαρκτες αγορές και δαπάνες.

Η αποφυγή άμεσων φόρων συντελείται με την αύξηση είτε των δαπανών, είτε του κόστους των πωληθέντων προϊόντων ή εμπορευμάτων ή παρασχεθεισών υπηρεσιών, με τιμολόγια για ανύπαρκτες δαπάνες ή αγορές, που έχουν σαν αποτέλεσμα την μείωση των κερδών.

Ειδικότερα, κατά το έτος 2003 σε ελέγχους που διενεργήθηκαν και αφορούσαν κυρίως υποθέσεις παρελθόντων ετών, διαπιστώθηκε η έκδοση 24.170 περίπου πλαστών ή εικονικών φορολογικών στοιχείων και συντάχθηκαν σχετικές εκθέσεις ελέγχου. Η συνολική καθαρή αξία (χωρίς Φ.Π.Α.) των περιπτώσεων αυτών ήταν περίπου 604.290.525 ευρώ και διακινήθηκαν στην αγορά από 608 περίπου υπαρκτές ή εικονικές επιχειρήσεις.

Επισημαίνεται ιδιαίτερα ότι, ο αριθμός των επιχειρήσεων (λήπτριες επιχειρήσεις) που έλαβαν και καταχώρησαν στα φορολογικά τους βιβλία τα στοιχεία αυτά είναι πολλαπλάσιος, του αναφερόμενου αριθμού των 608 επιχειρήσεων. Στις επιχειρήσεις αυτές θα διενεργηθεί άμεσα τακτικός φορολογικός έλεγχος, θα καταλογισθούν υψηλά πρόστιμα του Κ.Β.Σ. σύμφωνα με τις διατάξεις του ν.2523/1997 και θα βεβαιωθούν σημαντικά ποσά στην φορολογία εισοδήματος και στον φόρο προστιθέμενης αξίας (Φ.Π.Α.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο «Η ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΕ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Ε.Ε.»

Πολλή μεγάλη σπουδαιότητα παρουσιάζουν οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ των φορολογικών συστημάτων στις χώρες της Ε.Ε. Οι διαφορές οι οποίες υπάρχουν και παρουσιάζουν πολύ μεγάλο ενδιαφέρον είναι στις φορολογικές πολιτικές των κρατών μελών Στο παρόν κεφάλαιο με το οποίο ολοκληρώνεται κυρίως μέρος της εν λόγω εργασίας παρουσιάζεται η φορολογική πολιτική όπως αυτή παρατηρείται στην Ελλάδα αλλά και στις χώρες της Ε.Ε.

5.1. Φορολογική πολιτική της Ελλάδας

Στην περίοδο της μεταπολίτευσης έγινε μια ουσιαστική προσπάθεια για φορολογική μεταρρύθμιση, με την έκθεση της Επιτροπής Γεωργακόπουλου. Η προσπάθεια όμως εκείνη ακυρώθηκε στην πράξη. Στην ίδια περίοδο έγιναν σημαντικές αλλαγές σε φορολογικούς συντελεστές και τη φορολογική βάση, αλλά συνολική μεταρρύθμιση του συστήματος δεν έχει γίνει. Αλλά και τώρα στην περίοδο της κρίσης που γίνονται σημαντικές αλλαγές, κυρίως λόγω τρόικας, σχέδιο για φορολογική μεταρρύθμιση δεν υπάρχει.

Προκειμένου να κατανοήσει κανείς την πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος της χώρας μας αρκεί να δει πόσες εγκυκλίους εκδίδει το Υπουργείο Οικονομικών κάθε χρόνο:

Εγκύκλιοι Υπουργείου Οικονομικών για φορολογικά και τελωνειακά θέματα	
2009	54
2010	196
2011	251
2012- Απρίλιος	81

Η πολυπλοκότητα είναι πιο ανασχετικός παράγοντας για την επιχειρηματικότητα απ' ότι το ύψος των φορολογικών συντελεστών.

Οι πιο προβληματικοί παράγοντες για άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας στην Ελλάδα		
1.	Αναποτελεσματικότητα κρατικής γραφειοκρατίας	21,0
2	Πρόσβαση στη χρηματοδότηση	19,8
3	Αστάθεια οικονομικής πολιτικής	14,0
4	Φορολογική πολυπλοκότητα	11,9
5	Διαφθορά	11,6
6	Φορολογικοί συντελεστές	7,4
7	Περιοριστική εργατική νομοθεσία	5,7
8	Αστάθεια κυβέρνησης	3,8
9	Ανεπάρκεια υποδομών	1,8
10	Χαμηλή ηθική συμπεριφορά εργαζομένων	1,1
11	Ανεπαρκώς εκπαιδευμένο εργατικό δυναμικό	0,8
12	Ανεπαρκής ικανότητα καινοτομίας	0,7
13	Έγκλημα και κλοπή	0,2
14	Πληθωρισμός	0,2
15	Περιορισμοί στην αγορά συναλλάγματος	0,0
16	Κακό δημόσιο σύστημα υγείας	0,0

Πηγή: World Competitiveness report 2012-2013

Η ελληνική νομοθεσία καθορίζει έξι κατηγορίες εισοδημάτων προς φορολόγηση, οι οποίες είναι:

- Εισόδημα από ακίνητη περιουσία, όπως γη και κτίρια
- Εισόδημα από κινητή περιουσία, όπως εισόδημα από επενδύσεις
- Εισόδημα από επιχειρήσεις
- Γεωργικό εισόδημα
- Εισόδημα μισθωτών υπηρεσιών
- Από ελεύθερους επαγγελματίες και άλλες πηγές.

Στην Ελλάδα το φορολογικό σύστημα και οι μεταβιβάσεις έχουν τη μικρότερη επίπτωση στη μείωση της ανισότητας. Να σημειωθεί πως η Ελλάδα έχει τη δυσμενέστερη φορολογική επιβάρυνση της οικογένειας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Με βάση κάποιους δείκτες η αποτελεσματικότητα στην είσπραξη φόρων στην Ελλάδα είναι από τις χαμηλότερες στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ιδιαίτερα για το ΦΠΑ είναι η χαμηλότερη στην Ευρωπαϊκή Ένωση, φυσικά λόγω φοροδιαφυγής. Το διοικητικό κόστος των επιχειρήσεων για συμμόρφωση τους στη νομοθεσία του ΦΠΑ είναι από τα υψηλότερα στην ΕΕ 27.

Οι αλλαγές στο φορολογικό σύστημα είναι πολύ συχνές και σχεδόν κάθε χρόνο έχουμε κάποιες αλλαγές είτε σε συντελεστές είτε στη βάση. Οι συνεχείς φορολογικές αμνηστίες (ρυθμίσεις) οδηγούν σε ανταμοιβή των ασυνεπών φορολογουμένων. Στα τελευταία 30 χρόνια αντιστοιχεί, κατά μέσο όρο, μια ρύθμιση σε κάθε 2,5 χρόνια. Η ουσιαστική απουσία εξωδικαστικού μηχανισμού επίλυσης φορολογικών διαφορών οδηγεί πολλούς φορολογούμενους στα δικαστήρια, στα οποία οι καθυστερήσεις στην έκδοση αποφάσεων ξεπερνούν πολλές φορές τα πέντε χρόνια. Η απουσία αποτελεσματικού μηχανισμού επιβολής ποινών έχει διαβρώσει στην εμπιστοσύνη στους κρατικούς θεσμούς και τη δικαιοσύνη και εκτρέφει τη διαφθορά.

5.2. Φορολογική πολιτική στην Ε.Ε

Μετά την ολοκλήρωση της νομισματικής και οικονομικής ένωσης και την ύπαρξη της ενιαίας αγοράς, η ευρωπαϊκή κοινότητα επιδιώκει να καλύψει νέους στόχους που αφορούν την φορολογία ανάμεσα στα κράτη μέλη. Οι στόχοι αυτοί αναφέρονται σε γενικά θέματα για την φορολογία, αφού το φορολογικό σύστημα κάθε κράτους αποφασίζεται από τις κυβερνήσεις των κρατών, αν και επιδιώκεται η φορολογική εναρμόνιση των χωρών της κοινότητας. Οι στόχοι αφορούν:

- Την αποτροπή των δυσμενών επιπτώσεων στον ανταγωνισμό από την ύπαρξη διαφορετικών συντελεστών, στα κράτη μέλη, στην έμμεση φορολογία, όπως ΦΠΑ και ειδικών φόρων κατανάλωσης, κλπ.

- Την αποφυγή της φοροδιαφυγής και της διπλής φορολογίας στους πολίτες (φυσικά ή νομικά πρόσωπα) στην κοινότητα, μέσα από την σύναψη διμερών συμφωνιών μεταξύ των κρατών μελών.
- Μέσα από την φορολογική εναρμόνιση επιδιώκεται η αποφυγή του φορολογικού ανταγωνισμού, δηλαδή της μετακίνησης των επιχειρήσεων εντός της κοινότητας για την εξεύρεση ευνοϊκότερων φορολογικών καθεστώτων, αφού μπορεί να στρεβλώσουν τις φορολογικές δομές των κρατών.
- Την επίτευξη ισοσκελισμένων προϋπολογισμών από τα κράτη μέλη, δηλαδή να μην παρουσιάζουν δημοσιονομικό έλλειμμα ανώτερο του 3% του ΑΕΠ για την διατήρηση του πληθωρισμού σε σταθερά επίπεδα.

Στα πλαίσια της ευρωπαϊκής ένωσης η ύπαρξη μειωμένων συντελεστών φορολόγησης του κεφαλαίου από κάποια κράτη μέλη, αυξάνει τον φορολογικό ανταγωνισμό των κρατών μελών, αφού γίνονται πόλοι έλξης των ξένων κεφαλαίων (ΙΣΤΑΜΕ, Δεκέμβριος 2006, Συγκρίνοντας τα Φορολογικά Συστήματα στην Ευρωπαϊκή Ένωση). Από τον φορολογικό ανταγωνισμό τα περισσότερα κράτη της κοινότητας έχουν μειωμένα φορολογικά έσοδα.

Για την αποφυγή των αρνητικών επιπτώσεων του φορολογικού ανταγωνισμού, η ευρωπαϊκή ένωση προσπαθεί να εναρμονίσει τα φορολογικά συστήματα των κρατών. Η πεποίθηση ότι ο χαμηλός φορολογικός συντελεστής έλκει τις ξένες επενδύσεις τείνει να υποχωρεί. Θέτοντας σαν παράδειγμα τις σκανδιναβικές χώρες που έχουν υψηλή φορολογική επιβάρυνση αλλά ταυτόχρονα προσελκύουν μεγάλες παραγωγικές επενδύσεις και έχουν μεγάλη ανταγωνιστικότητα, συμπεραίνουμε η υψηλή φορολογική επιβάρυνση μπορεί παραβλεφθεί αν συνοδεύεται από υψηλό επίπεδο υποδομών και δημόσιων υπηρεσιών και από αποτελεσματικό εκπαιδευτικό σύστημα.

Οι διαφορετικοί φορολογικοί συντελεστές, που εφαρμόζουν τα κράτη μέλη, σε προϊόντα και υπηρεσίες γενικής δαπάνης μπορεί να είναι ο λόγος δημιουργίας προβλημάτων στην επιβολή της γενικής ενιαίας φορολογικής πολιτικής στα σύνορα της κοινότητας. Λόγου χάρη η σημαντική φορολογική επιβάρυνση ειδών βασικών για την διαβίωση, σε σύγκριση με άλλα κράτη μέλη, μπορεί να έχει ως συνέπεια αυξημένους μισθούς και έλλειψη της ανταγωνιστικότητας των προϊόντων της. Η εναρμόνιση των συντελεστών

που εφαρμόζονται στα προϊόντα αυτά ίσως λύσει τα προβλήματα αυτά και αύξηση την ανταγωνιστικότητα.

Στο ενδοκοινοτικό εμπόριο, ίσως θα ήταν προτιμότερο η επιβολή του φόρου να γίνεται από άλλη φορολογική αρχή. Στις ενδοκοινοτικές παραδόσεις η φορολόγηση των προϊόντων γίνεται στην χώρα προορισμού και αυτό τις καθιστά ανελαστικές, αφού αποφορολογούνται οι εξαγωγές και έπειτα φορολογούνται οι εισαγωγές. Στα πλαίσια της οικονομικής ένωσης προτιμότερο θα ήταν είτε η αποφορολόγηση να γίνεται στις εξαγωγικές επιχειρήσεις με εσωτερικούς ελέγχους, και η φορολόγηση από τον εισαγωγέα, είτε οι ενδοκοινοτικές πωλήσεις να μην απαλλάσσονται του φόρου.

Η πολυπλοκότητα των εθνικών φορολογικών συστημάτων οφείλεται σε διαφορετικούς κοινωνικούς, πολιτιστικούς και οικονομικούς λόγους. Η διαφορετικότητα που ισχύει στα εθνικά φορολογικά συστήματα μπορεί να σταθεί τροχοπέδη στην ομαλή διακίνηση των εμπορευμάτων, κεφαλαίων και των προσώπων στα όρια της οικονομικής ένωσης. Τα προβλήματα που προκύπτουν από τη διαφορετικότητα των ειδών φορολόγησης εμπίπτουν στις αρμοδιότητες της ευρωπαϊκής κοινότητας για να εναρμονιστούν και να καταστήσουν την πορεία των κρατών σε κοινή βάση.

Η ευρωπαϊκή ένωση δεν επεμβαίνει στην άμεση φορολογία που επιβάλλουν τα κράτη εντός των συνόρων τους (πέρα από την ελαχιστοποίηση της φοροδιαφυγής και την αποφυγή της διπλής φορολόγησης των εισοδημάτων). Αντίθετα θεσμοθετούν κοινές πολιτικές της εφαρμογής της έμμεσης φορολογίας και της κοινωνικής ασφάλισης.

5.3. Πολιτικές της Ε.Ε. για την ομαλή λειτουργία του φορολογικού συστήματος

Η φορολογική απάτη και η φοροδιαφυγή περιορίζουν τις δυνατότητες των κρατών μελών να αυξήσουν τα έσοδα και να υλοποιήσουν την οικονομική πολιτική τους. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις, δεκάδες δισεκατομμύρια ευρώ παραμένουν σε υπεράκτιες περιοχές, συχνά αδήλωτα και αφορολόγητα, με αποτέλεσμα να μειώνονται τα κρατικά φορολογικά έσοδα. Η αποφασιστική δράση για την ελαχιστοποίηση της φορολογικής απάτης και

φοροδιαφυγής θα μπορούσε να αποφέρει δισεκατομμύρια πρόσθετων εσόδων για τους δημόσιους προϋπολογισμούς σε ολόκληρη την Ευρώπη.

Η φορολογική απάτη και η φοροδιαφυγή αποτελούν επίσης πρόκληση για τη δικαιοσύνη και την ισονομία. Η δικαιοσύνη αποτελεί βασική προϋπόθεση για να γίνουν αποδεκτές από κοινωνικής και πολιτικής πλευράς οι αναγκαίες οικονομικές μεταρρυθμίσεις. Οι φορολογικές επιβαρύνσεις θα πρέπει να κατανέμονται με πιο ισότιμο τρόπο και να διασφαλίζεται ότι όλοι, είτε πρόκειται για εργάτες είτε για πολυεθνικές εταιρείες που επωφελούνται από την ενιαία αγορά είτε για εύπορους ιδιώτες με αποταμιεύσεις στο εξωτερικό, συμβάλλουν στην τόνωση των δημοσίων οικονομικών καταβάλλοντας τον φόρο που τους αναλογεί. Η δικαιοσύνη και η ισονομία συνεπάγονται επίσης τη δημιουργία καλύτερων και δικαιότερων φορολογικών συστημάτων.

Η καταπολέμηση της φορολογικής απάτης και φοροδιαφυγής απαιτείται λήψη μέτρων σε εθνικό, ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο. Η διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης έχει οδηγήσει σε πληρέστερη ολοκλήρωση των οικονομιών όλων των κρατών μελών, με υψηλό όγκο διασυνοριακών συναλλαγών και υποχώρηση του κόστους και των κινδύνων για τις διασυνοριακές συναλλαγές. Η διαδικασία αυτή έχει αποφέρει τεράστια οφέλη για τους πολίτες και τις επιχειρήσεις της Ευρώπης αλλά, με τη σειρά της, δημιούργησε πρόσθετες προκλήσεις για τις εθνικές φορολογικές αρχές σε θέματα συνεργασίας και ανταλλαγής πληροφοριών. Η πείρα κατέδειξε ότι τα κράτη μέλη μπορούν να αντιμετωπίσουν με αποτελεσματικό τρόπο αυτές τις προκλήσεις μόνο εάν συνεργάζονται στο πλαίσιο που έχει συμφωνηθεί στο επίπεδο της ΕΕ. Μονομερείς λύσεις δεν επαρκούν. Σε μια ενιαία αγορά, σε μια παγκοσμιοποιημένη οικονομία, εκείνοι που επιδιώκουν να διαφεύγουν από τη φορολόγηση εκμεταλλεύονται πολύ εύκολα τις εθνικές αναντιστοιχίες και τα «παραθυράκια».

Η ΕΕ έχει μια μακρόπνοη και καθιερωμένη πολιτική σχετικά με τη χρηστή διακυβέρνηση σε φορολογικά θέματα. Οι αρχές που διέπουν το σύστημα της ΕΕ είναι η διαφάνεια, η αυτόματη ανταλλαγή πληροφοριών και ο θεμιτός φορολογικός ανταγωνισμός. Η ΕΕ μπορεί να βασίζεται σε πολυετή πείρα: η αυτόματη ανταλλαγή πληροφοριών αποτελεί πρότυπο της ΕΕ από το 2005 για τα εισοδήματα από αποταμιεύσεις.

Η ΕΕ έχει αναπτύξει ένα ολοκληρωμένο φάσμα εργαλείων για τη βελτίωση της ικανότητας των κρατών μελών στον τομέα της καταπολέμησης της φορολογικής απάτης και της φοροδιαφυγής.

Σ' αυτό το φάσμα εργαλείων περιλαμβάνεται η νομοθεσία της ΕΕ (σχετικά με τη βελτίωση της διαφάνειας, της ανταλλαγής πληροφοριών και της διοικητικής συνεργασίας), η σύσταση συντονισμένων δράσεων προς τα κράτη μέλη (για παράδειγμα σχετικά με τον επιθετικό φορολογικό σχεδιασμό και τους φορολογικούς παραδείσους) και οι ειδικές ανά χώρα συστάσεις σχετικά με την ενίσχυση της καταπολέμησης της φορολογικής απάτης ως μέρος του ευρωπαϊκού εξαμήνου οικονομικής διακυβέρνησης. Επιπλέον, τον περασμένο Δεκέμβριο, η Επιτροπή υπέβαλε ειδικό σχέδιο δράσης στο οποίο παρατίθενται βασικές δράσεις που θα βοηθήσουν τα κράτη μέλη στην καταπολέμηση της φορολογικής απάτης και φοροδιαφυγής στον τομέα της άμεσης και έμμεσης φορολογίας.

Έχουν ήδη ληφθεί ορισμένα σημαντικά μέτρα και τα κράτη μέλη θα πρέπει να κάνουν καλύτερη χρήση των διαθέσιμων εργαλείων. Η προτεραιότητα των κρατών μελών σήμερα είναι να προβούν στις απαιτούμενες βελτιώσεις των εθνικών τους συστημάτων, καθώς και να χρησιμοποιούν πλήρως το ευρωπαϊκό φάσμα εργαλείων και να εφαρμόζουν ό,τι έχει συμφωνηθεί με διεξοδικό και συντονισμένο τρόπο.

Η ΕΕ έχει αναπτύξει ένα ολοκληρωμένο φάσμα εργαλείων για να βελτιωθεί η ικανότητα των κρατών μελών στον τομέα της καταπολέμησης της φορολογικής απάτης και της φοροδιαφυγής.

Στα εργαλεία αυτά περιλαμβάνονται η νομοθεσία της ΕΕ (σχετικά με τη βελτίωση της διαφάνειας, την ανταλλαγή πληροφοριών και τη διοικητική συνεργασία), η σύσταση συντονισμένων δράσεων στα κράτη μέλη (για παράδειγμα σχετικά με τον επιθετικό φορολογικό σχεδιασμό και τους φορολογικούς παραδείσους) και ειδικές ανά χώρα συστάσεις στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού εξαμήνου. Η ΕΕ θα παράσχει επίσης χρηματοδοτική στήριξη για τη συνεργασία μεταξύ των εθνικών φορολογικών αρχών μέσω του προγράμματος Fiscalis 2020.

Το σύστημα της ΕΕ στηρίζεται στην αρχή της αυτόματης ανταλλαγής πληροφοριών. Η Ευρωπαϊκή Ένωση κατέχει το παγκόσμιο προβάδισμα όσον αφορά το θέμα αυτό. Η

αυτόματη ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ κρατών μελών σχεδιάστηκε ήδη από το 2003 και εφαρμόστηκε στην οδηγία για τη φορολόγηση των αποταμιεύσεων το 2005. Χάρη στην οδηγία αυτή, τα κράτη μέλη ανταλλάσσουν πληροφορίες σχετικά με φορολογουμένους κατοίκους αλλοδαπής για αξία μέχρι 20 δισεκατομμύρια ευρώ. Επιπλέον, η οδηγία για τη διοικητική συνεργασία που τέθηκε σε ισχύ τον Ιανουάριο του τρέχοντος έτους προβλέπει την αυτόματη ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με ευρύ φάσμα εσόδων. Πρόσφατα, οι Ηνωμένες Πολιτείες θέσπισαν επίσης την αρχή αυτή στις συμφωνίες τους περί φορολογικής συμμόρφωσης των λογαριασμών της αλλοδαπής (FATCA). Η συνεργασία μέσω του καθιερωμένου συστήματος της ΕΕ επιτρέπει στα κράτη μέλη να ελαχιστοποιούν τις πρόσθετες επιβαρύνσεις για τις φορολογικές διοικήσεις και τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και να εξασφαλίζουν ταχεία και συνεκτική εφαρμογή σε ολόκληρη την ΕΕ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο «ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ ΠΑΡΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ»

Ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα της λειτουργίας του Ελληνικού κράτους είναι η αδυναμία είσπραξης φόρων. Σήμερα, η φοροδιαφυγή αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας σύμφωνα με δηλώσεις του Υπουργείου Οικονομικών. Στόχος της κυβέρνησης αποτελεί η αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής και η άμεση ενίσχυση των δημοσίων εσόδων.

Το πρόβλημα της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί με επί μέρους μέτρα, αλλά απαιτείται πολιτική βούληση και ριζική αναμόρφωση τόσο του πυρήνα του φορολογικού συστήματος όσο και του ελεγκτικού μηχανισμού.

6.1. Αντιμετώπιση του φαινομένου της φοροδιαφυγής

Η φοροδιαφυγή, αποτελεί ένα φαινόμενο που οδηγεί σε σοβαρές κοινωνικές αδικίες. Αποτελεί δε και σοβαρότατο έγκλημα, όταν για παράδειγμα εισπράττεται ο ΦΠΑ από τους καταναλωτές και δεν αποδίδεται στο Κράτος. Αυτό ισοδυναμεί με φοροκλοπή εις βάρος του καταναλωτή και του κοινωνικού κράτους. Για την ελληνική πραγματικότητα, με το Σχέδιο Νόμου για την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής και την ενίσχυση της φορολογικής δικαιοσύνης, η πολιτική φθάνει σε ένα κομβικό σημείο.

Η καταπολέμηση της φοροδιαφυγής μέσα στα σημερινά και προβλεπόμενα δημοσιοοικονομικά δεδομένα προσλαμβάνει ιδιαίτερη σημασία. Το ύψος του δημοσιονομικού ελλείμματος καθιστά επιτακτική την ανάγκη για καταπολέμηση της φοροδιαφυγής.

Τα δημόσια έσοδα και η οικονομία γενικότερα χρειάζονται και το τελευταίο λεπτό που φοροδιαφεύγει. Οι καιροί προδιαγράφονται χαλεποί και το μέλλον της οικονομίας μας δυσοίωνα, αν τώρα - σήμερα, δε ληφθούν έγκαιρα και αποτελεσματικά μέτρα προς κάθε κατεύθυνση για ενίσχυση του υπόβαθρου της οικονομίας.

Στην Ελλάδα λόγω της εκτεταμένης φοροδιαφυγής και παραοικονομίας που επικρατεί, το κράτος αδυνατεί να ανταποκριθεί και να αντεπεξέλθει στις ανάγκες και υποχρεώσεις του, με αποτέλεσμα να βαθύνεται περισσότερο η ύφεση στην οποία βρίσκεται η οικονομία. Σύμφωνα με εκτιμήσεις του Υπουργείου Οικονομικών, τα φορολογικά έσοδα του Ελληνικού κράτους ως ποσοστό του ΑΕΠ είναι τα χαμηλότερα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, περίπου 5 μονάδες κάτω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, παρόλο που οι φορολογικοί συντελεστές είναι κοντά ή υψηλότεροι (στην περίπτωση της έμμεσης φορολογίας) του ευρωπαϊκού μέσου όρου. Συνεπώς χρήζει άμεσης λήψης ορθών αποφάσεων, έτσι ώστε να αντιμετωπιστούν και να περιορισθούν τα φαινόμενα αυτά, που έχουν αποκτήσει πλέον ενδημικό χαρακτήρα, και να καταφέρει να ορθοποδήσει ξανά το φοροεισπρακτικό σύστημα. Παρακάτω θα δούμε κάποια μέτρα που προτείνονται για την επίλυση του προβλήματος από το Υπουργείο Οικονομικών και την Τράπεζα της Ελλάδος.

Σύμφωνα με οικονομολόγους και πολιτικούς προκειμένου να αντιμετωπιστεί η φοροδιαφυγή, πολίτες και πολιτικοί πρέπει να κινηθούν στους εξής τρεις άξονες:

- την αλλαγή νοοτροπίας των πολιτών και των φορολογικών οργάνων απέναντι στη φοροδιαφυγή
- την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας και αντικειμενικότητας των φορολογικών ελέγχων και
- την παροχή κινήτρων στους φορολογούμενους για τη λήψη φορολογικών στοιχείων.

Με το Σχέδιο Νόμου προβλέπεται ότι τα έσοδα από τη φοροδιαφυγή θα προορίζονται για την περαιτέρω ενίσχυση των δαπανών για τη Υγεία, την Παιδεία και την Αντιμετώπιση της Φτώχειας. Τα έσοδα από τη φοροδιαφυγή θα έχουν πλέον συγκεκριμένο κοινωνικό αντίκρισμα μέσα από στοχευμένες πολιτικές.

Με τις διατάξεις του Σχεδίου Νόμου γίνεται ένα ακόμη σημαντικό βήμα για την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής και την ενίσχυση της φορολογικής δικαιοσύνης. Συγκεκριμένα, προβλέπονται τα εξής:

1. Ο ρόλος των φορολογικών ελεγκτών να είναι πρωτίστως συμβουλευτικός στους νέους επιτηδευματίες (π.χ. τα πρώτα δυο χρόνια) με την επιβολή ειδικού χαμηλού

- ποινολογίου. Εξάιρεση θα αποτελούν οι περιπτώσεις όπου είναι σαφές ότι υπάρχει δόλος (π.χ. διπλά βιβλία, πλαστά στοιχεία κλπ).
2. Εκδίδεται φυλλάδιο με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που έχουν οι φορολογούμενοι και οι φορολογικοί ελεγκτές κατά τον έλεγχο, το σκοπό του και τις διαδικασίες που ακολουθούνται κατά τον έλεγχο και αυτές που έπονται, το ύψος των προβλεπόμενων ποινών, κλπ. Επιπλέον, καταχωρούνται στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών απαντήσεις σε συνήθη ερωτήματα των φορολογουμένων για ζητήματα που άπτονται των φορολογικών ελέγχων, των ποινών κλπ.
  3. Καθιερώνεται ειδικό καθεστώς ποινών σε σύγκριση με τις ποινές που θα επιβάλλονταν εάν οι παραβάσεις αυτές αποκαλύπτονταν μετά τον έλεγχο (κίνητρο ειλικρίνειας). Αυτό θα ισχύει στην περίπτωση που οι φορολογούμενοι δηλώσουν οι ίδιοι τις παραβάσεις τους ή τις ενέργειές τους για τις οποίες δεν είναι απόλυτα βέβαιοι ότι είναι σύννομες, εντός συγκεκριμένης προθεσμίας από την ενημέρωσή τους ότι επίκειται έλεγχος.
  4. Παρέχονται επιπλέον κίνητρα στους φορολογούμενους για τη συνεργασία τους στην αποκάλυψη φαινομένων διαφθοράς.
  5. Παρέχονται κίνητρα στους φορολογούμενους για τη λήψη αποδείξεων πληρωμής σε συγκεκριμένες κατηγορίες δαπανών τους.
  6. Καθιερώνεται η υποχρεωτική διοικητική επίλυση της διαφοράς πριν την προσφυγή στα δικαστήρια, με την προϋπόθεση ότι θα μπορεί στο στάδιο αυτό να ζητηθεί συνολικός επανέλεγχος της επιχείρησης και όχι μόνο των σημείων που βρίσκονται στη διαδικασία της διοικητικής επίλυσης της διαφοράς.
  7. Για να μην «λιμνάζουν» οι υποθέσεις στις Δ.Ο.Υ., τα αποτελέσματα από τις διασταυρώσεις των στοιχείων θα αποστέλλονται απευθείας από τη Γ.Γ.Π.Σ. στους φορολογούμενους. Με το ειδοποιητήριο θα καλούνται οι φορολογούμενοι, εάν συμφωνούν με το αποτέλεσμα της διασταύρωσης, να υποβάλλουν τις επόμενες ημέρες συμπληρωματική δήλωση. Παράλληλα, θα ενημερώνονται για τις προσαυξήσεις που θα συνεχίζουν να επιβάλλονται. Εάν διαφωνούν, θα

ενημερώνουν σχετικά με ένα, επισυναπτόμενο στο ειδοποιητήριο έντυπο, την αρμόδια Δ.Ο.Υ.

8. Θα διενεργούνται συχνότεροι έλεγχοι σε όσους έχουν εντοπισθεί ότι φοροδιαφεύγουν. Το μέτρο αυτό είναι κατασταλτικό αλλά πρωτίστως προληπτικό. Επίσης, καταρτίζονται δείκτες για την κατηγοριοποίηση των φορολογουμένων ανάλογα με την πιθανότητα φοροδιαφυγής και θα γίνονται διαφορετικής συχνότητας και ποιότητας φορολογικοί έλεγχοι για κάθε επιμέρους κατηγορία.
9. Η ένταξη των υπαλλήλων στο σώμα των ελεγκτών θα γίνεται μετά από αξιολόγηση. Η θητεία σε αυτό θα είναι συγκεκριμένη χρονικά (π.χ. τριετής) και θα γίνεται επαναξιολόγηση με ανοικτές διαδικασίες (επαναπροκήρυξη θέσεων).
10. Δημιουργείται ομάδα επιστημονικής τεκμηρίωσης (Συμβούλιο Φορολογικής Πολιτικής), που θα υπάγεται απευθείας στον Υπουργό (θεσμικά κατοχυρωμένη, στελέχη αυξημένων προσόντων, επιστημονικό αντικείμενο, εκπροσώπηση σε ομάδες εργασίας του ΟΟΣΑ, της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κλπ).
11. Δημιουργείται ειδικός μηχανισμός στην Κεντρική Υπηρεσία για την παρακολούθηση των χρεών, τη συστηματική ενημέρωση των οφειλετών, την ανάληψη έργου προεργασίας για λογαριασμό των αρμόδιων Δ.Ο.Υ., τον υπολογισμό σχετικών δεικτών ανά Δ.Ο.Υ. κλπ.
12. Οι ελεγκτές παύουν να θεωρούνται ως ένα ενιαίο σύνολο, αλλά θα υπάρχουν διαβαθμίσεις - εξειδικεύσεις με αντίστοιχη πιστοποίηση και διακριτικά τίτλου, που θα προσδίδουν κύρος και θα δημιουργούν συνθήκες άμιλλας ανάμεσα στους εφοριακούς υπαλλήλους. Η Σχολή Επιμόρφωσης Υπαλλήλων Υπουργείου Οικονομικών (ΣΕΥΥΟ) μπορεί να παίξει ιδιαίτερο ρόλο στον τομέα αυτό. Θα είναι υποχρεωτική η εκπαίδευση των νεοπροσληθέντων σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο και οι υπάλληλοι δεν θα αλλάζουν αντικείμενο εάν δεν έχουν κάποιο ελάχιστο χρόνο παραμονής στο αντικείμενο που έχουν εκπαιδευτεί. Καθιερώνεται η εκπαίδευση ως προϋπόθεση για προαγωγή (π.χ. να μην αναλαμβάνει κανείς καθήκοντα προϊσταμένου, αν δεν έχει περάσει προηγουμένως από σεμινάριο διοίκησης).

13. Συστηματοποιείται και διαχέεται σε όλο το φοροελεγκτικό μηχανισμό η εμπειρία από τους ελέγχους.
14. Συγχωνεύονται σε ενιαίο κείμενο οι υπουργικές αποφάσεις με τις εκπιπτόμενες και μη εκπιπτόμενες δαπάνες και θα διανέμεται σχετικό φυλλάδιο. Θα απευθυνθεί πρόσκληση σε κοινωνικούς εταίρους για τον εμπλουτισμό του καταλόγου αυτού.
15. Αλλάζει ο τρόπος ελέγχου των δηλώσεων «πόθεν έσχες» των εργαζόμενων σε «ευαίσθητες» υπηρεσίες του Υπουργείου.
16. Συστήνεται Εθνικό Συμβούλιο για την Αντιμετώπιση της Φοροδιαφυγής, με τη συμμετοχή κοινωνικών εταίρων και εκπροσώπων πολιτικών κομμάτων που εκπροσωπούνται στη Βουλή. Σκοπός θα είναι η υποβολή εισηγήσεων για την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής, την υπόδειξη διατάξεων που δημιουργούν σύγχυση ή είναι επιδεκτικές ερμηνειών, την κατάργηση ή απλοποίηση διαδικασιών, την περιοδική επανεξέταση του συστήματος ποινών κλπ. Θα υποβάλλεται ετήσια έκθεση στη Βουλή με τον απολογισμό του ελεγκτικού έργου, την επαναξιολόγηση των φορολογικών απαλλαγών και λοιπών ειδικών φορολογικών ρυθμίσεων, καθώς και θα παρέχονται συναφών πληροφοριών (στοιχεία για δηλωθέντα εισοδήματα, κατανομή βαρών κλπ).
17. Τίθενται περιορισμοί (κατά τα πρότυπα άλλων χωρών) στην απασχόληση ή συνεργασία συνταξιούχων εφοριακών με φορείς του ιδιωτικού τομέα, εάν δεν παρέλθει ένα χρονικό διάστημα από τη συνταξιοδότησή τους.
18. Περιορίζεται η ευχέρεια των φορολογικών ελεγκτών και επιτόπου φορολογικών αρχών να επιλέγουν τις υποθέσεις που ελέγχουν. Εφαρμόζεται η αρχή «άλλοι αποφασίζουν και άλλοι εκτελούν».
19. Διαφοροποιείται το ύψος των ποινών σε περίπτωση υποτροπής (π.χ. μια μορφή εφαρμογής point system).

Ειδικότερα, στη μείωση της φοροδιαφυγής θα οδηγήσουν και:

- Ο υποχρεωτικός λογιστικός προσδιορισμός του καθαρού εισοδήματος για όλες τις επιχειρήσεις με κατάργηση του ειδικού τρόπου προσδιορισμού και φορολογίας συγκεκριμένων επαγγελματικών ομάδων (ενοικιαζόμενα δωμάτια, αρχιτέκτονες, μηχανικοί, οικοδομικές επιχειρήσεις κ.λπ.).

- Η καθιέρωση και τήρηση αυστηρά του «πόθεν έσχες» και διεύρυνση των «τεκμηρίων απόκτησης περιουσιακών στοιχείων» σε όλα τα φυσικά πρόσωπα με ειδική δήλωση που θα συνυποβάλλεται με την ετήσια δήλωση φορολογίας εισοδήματος και θα περιγράφονται αναλυτικά όλες οι αλλαγές στην περιουσιακή κατάσταση οι οποίες επήλθαν την προηγούμενη χρονιά.

Παρά τα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθούν και οι αδυναμίες του φορολογικού συστήματος προκειμένου να αντιμετωπιστεί η φοροδιαφυγή:

- Παρακολούθηση περιουσιακής εξέλιξης φυσικών προσώπων. Να κληθούν όλοι οι φορολογούμενοι να δηλώνουν κάθε χρόνο όλα τα κινητά περιουσιακά τους στοιχεία.
- Κατάργηση των απαλλαγών από το «πόθεν έσχες» που ισχύουν για μετοχές, έντοκα γραμμάτια, ομόλογα και αμοιβαία κεφάλαια.
- Ποινικές διώξεις και επιβολή ποινών φυλάκισης σε όσους διαπράττουν αδικήματα φοροδιαφυγής με ταυτόχρονη κατάργηση της διαδικασίας διοικητικής επίλυσης των φορολογικών διαφορών και του διοικητικού συμβιβασμού.
- Κατάργηση του Κώδικα Βιβλίων και Στοιχείων.
- Αξιολόγηση των εφοριακών με βάση την εξέλιξη των υποθέσεων που έλεγξαν (αν κατ έπεσαν ή όχι στα δικαστήρια).
- Σύσταση σώματος εσωτερικού ελέγχου και διαφάνειας, στο υπουργείο Οικονομίας.

Συστήνεται μια δύναμη κρούσης ελεγκτών του υπουργείου οικονομικών όπου ο ρόλος της θα είναι η οργανωμένες κρούσεις σε διάφορες υπηρεσίες και εμπόρους ως απλοί πελάτες. Αν μετά τη συναλλαγή και την απομάκρυνση από το σημείο της υπηρεσίας δεν κοπεί απόδειξη θα πρέπει να μπορεί να διατάσσεται βαρύτατο πρόστιμο και επ' αυτοφόρω έλεγχος στα βιβλία της επιχείρησης. Σε περίπτωση που διαπιστωθούν σοβαρές ατασθαλίες θα πρέπει να υπάρχουν αυστηρά πρόστιμα (από 50-100% και περισσότερο επιπλέον του συνόλου της φοροδιαφυγής) και δημοσιοποίηση των στοιχείων της επιχείρησης ή υπηρεσίας σε γνωστό τόπο με ελεύθερη πρόσβαση στον καθένα. Η σκοπός

θα πρέπει να είναι η παραδειγματική τιμωρία και το μήνυμα ότι δε θα πρέπει να υπάρξει χαλαρότητα πουθενά.

Προκειμένου να δοθούν κίνητρα στους υπαλλήλους αυτής της δύναμης κρούσης να μη χρηματίζονται αλλά και να κάνουν όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερα τη δουλειά τους, θα πρέπει ένα μεγάλο μέρος της συνολικής αμοιβής τους να είναι μεταβλητό και να εξαρτάται από το συνολικό ποσό προστίμων και εσόδων που κατάφεραν να εντοπίσουν για λογαριασμό του κράτους. Ένα μόνον δηλαδή ως ποσοστό επί των εισπράξεων φόρων και προστίμων. Έτσι θα έχουν κίνητρο να ερευνούν πιθανούς μεγάλο-φοροφυγάδες. Επίσης θα πρέπει να συσταθεί ατελής τηλεφωνική γραμμή και ηλεκτρονική υπηρεσία για καταγγελίες πολιτών για τον ίδιο σκοπό. Θα πρέπει να εγγυάται η διαφύλαξη και προστασία των στοιχείων των πολιτών που καταγγέλλουν εμπόρους και επιχειρηματίες για μη κοπή απόδειξης. Έπειτα από καταγγελία, θα πρέπει να προγραμματίζεται απόπειρα ελέγχου της υπηρεσίας/εμπόρου με τον ίδιο τρόπο όπως περιγράφεται παραπάνω. Undercover επιχείρηση και κατόπιν επανειλημμένοι έλεγχοι αν διαπιστωθεί παράβαση. Οι πολίτες που συνδράμουν με επιτυχία στην ανακάλυψη φοροφυγάδων θα πρέπει επίσης να έχουν κίνητρα ανταμοιβής τα οποία θα πρέπει να είναι ανάλογα του ποσού που το κράτος θα καταφέρει να εισπράξει ως αποτέλεσμα του επιτυχούς ελέγχου και πληρωμή προστίμων. Αυτό θα μπορούσε να δίνεται είτε απ' ευθείας ως αμοιβή είτε ως έκπτωση φορολογητέου εισοδήματος.

Μια επαναστατική αλλά και αμφιλεγόμενη πρόταση θα μπορούσε να είναι και η ανάθεση της εισπράξης των φόρων σε ιδιωτικές επιχειρήσεις, κατόπιν διαγωνισμών, οι οποίες εν συνεχεία θα τους αποδίδουν στο Δημόσιο. Σύστημα παλιό και γνωστό και στην Ελλάδα. Στα υπέρ του είναι η αντιμετώπιση όλων των προβλημάτων αποτελεσματικότητας, έλλειψης κινήτρων και διαφθοράς, που παρουσιάζει ο δημόσιος τομέας.

Η Διεθνής Συνεργασία είναι επίσης απαραίτητη στον καιρό της παγκοσμιοποίησης που ζούμε, για την περιστολή της φοροδιαφυγής, αλλά και της φοροαποφυγής.

Όμως πρώτα απ' όλα χρειαζόμαστε νέες σχέσεις εμπιστοσύνης Κράτους-πολίτη. Ο πολίτης πρέπει να αισθάνεται ότι μετέχει στις αποφάσεις και ότι το κράτος δεν είναι κάτι μακρινό και εχθρικό. Καλύτερες υπηρεσίες του κράτους προς τον πολίτη μπορούν να βοηθήσουν. Ο φορολογούμενος μπορεί να αποκομίσει χρησιμότητα [utility] και από την

πληρωμή του φόρου, όταν το κράτος επιστρέφει τα χρήματα αυτά στον φορολογούμενο με την μορφή υπηρεσιών και κοινωνικών παροχών, όταν ο φορολογούμενος γνωρίζει που ακριβώς διατίθενται τα χρήματά του [θα μπορούσε π.χ. να γίνονται ορισμένοι φορολογούμενοι υπεύθυνοι για ένα σχολείο, νοσοκομείο, πολεμικό πλοίο κλπ, να γνωρίζουν δηλαδή ότι με τα χρήματά τους συμβάλουν σε κάτι το συγκεκριμένο, κάτι που θα τους έδινε και ψυχική ικανοποίηση [είδος και αυτή χρησιμότητας – utility], αλλά και θα ενίσχυε την Φορολογική τους Ηθική. [Κάτι αντίστοιχο στην Αρχαία Αθήνα ήταν ο θεσμός των τριηραρχιών.] Τέλος και η ηθική επιβράβευση για τον συνεπή φορολογούμενο.

Εν κατακλείδι, για να είναι αποτελεσματικές όλες οι προαναφερθείσες ρυθμίσεις και μέτρα, θα πρέπει να εφαρμόζονται μεθοδικά, ακατάπαυστα και απαρέγκλιτα.

Μια προσέγγιση που επιχειρεί ο Κορομηλάς Γ. σ'ένα άρθρο του είναι η ουσιαστική απλοποίηση του φορολογικού συστήματος, με το κλείσιμο όλων των παραθύρων που δίνουν τη δυνατότητα φοροαποφυγής (ειδικά από τους οικονομικά ισχυρότερους δημιουργώντας κατ'επέκταση κοινωνική αδικία). Συγκεκριμένα προτείνει να οικοδομηθεί ένα νέο σύστημα «πόθεν έσχες», και με μια σειρά άλλων μέτρων που θα στοχεύουν στη σταθεροποίηση του φορολογικού συστήματος, το οποίο θα αντικαταστήσει τα υφιστάμενα τεκμήρια απόκτησης περιουσιακών στοιχείων και διαβίωσης. (<http://www.imerisia.gr/> του Κορομηλά Γ., 2009)

6.2. Αντιμετώπιση του φαινομένου της παραοικονομίας

Η αντιμετώπιση της παραοικονομίας στη χώρα μας είναι πολύ δύσκολη υπόθεση και μοιάζει με το κυνήγι φαντασμάτων γιατί η ροπή του Έλληνα προς την παραοικονομία είναι ριζωμένη από την εποχή της τουρκοκρατίας (χαράτσι). Ο περιορισμός όμως της έκτασης της παραοικονομίας μπορεί να επιτευχθεί με μια συστηματική προσπάθεια και συνεχή διαχρονικά πολιτική, η οποία πρέπει να επικεντρωθεί στα εξής:

- Ορθολογική λειτουργία της Δημόσιας Διοίκησης, άμεμπτη συμπεριφορά των πολιτικών, δημοκρατική λειτουργία των θεσμών και της αξιοκρατίας.
- Χρηστή διαχείριση του δημοσίου χρήματος και του προϊόντος της φορολογίας ώστε τα προσφερόμενα δημόσια αγαθά (παιδεία, υγεία, πρόνοια, ασφάλεια) να

είναι ανεκτού ποιοτικού επιπέδου, γιατί διαφορετικά πρέπει ο πολίτης να προσφύγει στον ιδιωτικό τομέα, τη στιγμή που η Πολιτεία του επιβάλλει υψηλή φορολογία.

- Ορθολογικό, δίκαιο, απλό και σταθερό φορολογικό σύστημα, όχι μόνο στους νόμους αλλά και στην πράξη.
- Μείωση του βαθμού του κρατικού παρεμβατισμού και των επιβαρύνσεων του στους πολίτες και τις επιχειρήσεις.
- Ενίσχυση της εμπιστοσύνης του πολίτη προς τους διοικούντες ώστε αλόγιστα να τους διαθέτει να διαχειριστούν μέρος του εισοδήματός του.
- Δικαιότερη κατανομή του πλούτου η οποία πρέπει να βασίζεται στη δίκαιη αμοιβή των εργαζομένων και τη δίκαιη κατανομή των φορολογικών βαρών.
- Ενίσχυση της απασχόλησης (μείωση ανεργίας) και αποφυγή εισοδηματικών πολιτικών λιτότητας, ώστε οι πολίτες να μην αναγκάζονται να καταφεύγουν σε ανεπιθύμητες επιλογές εργασίας για την επιβίωσή τους.
- Ουσιαστική εφαρμογή του «πόθεν έσχες» κι αυστηρές κυρώσεις και παραδειγματική τιμωρία για παράνομες οικονομικές δραστηριότητες και φοροκλοπή.

Συμπερασματικά, η παραοικονομία θα περιοριστεί μόνο με χρηστή διοίκηση – διακυβέρνηση, με αποκατάσταση της εμπιστοσύνης του πολίτη προς το κράτος, με δικαιότερη κατανομή των φορολογικών βαρών, με βελτίωση των ελεγκτικών μηχανισμών, παραδειγματική τιμωρία των παρανομούντων και βελτίωση των προσφερόμενων δημόσιων αγαθών. Μόνο τότε μπορεί να περιοριστεί το όφελος των πολιτών από την απόκρυψη συναλλαγών - εισοδημάτων, και η ροπή για φοροδιαφυγή και παραοικονομία.

6.3. Το πρόβλημα στην Ελλάδα σε σύγκριση με άλλες χώρες

Στην Ελλάδα το πρόβλημα της μη καταβολής φόρων έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις και στις τρεις μορφές που συναντάται στην παγκόσμια οικονομία, τη φοροδιαφυγή, τη φοροαποφυγή και την παραοικονομία. Σύμφωνα με Έρευνα του Ο.Ε.Ε. και του

Τμήματος Στατιστικής του Οικ. Παν. Αθηνών του 2010 με θέμα «Μέτρηση της Φορολογικής Συνείδησης» διαπιστώθηκε ότι:

- 8 στους 10 ερωτηθέντες εκτιμούν ότι οι φορολογούμενοι που φοροδιαφεύγουν το πραγματοποιούν επειδή «υπάρχει μικρή πιθανότητα εντοπισμού τους» από τις φοροελεγκτικές αρχές που είναι αρμόδιες για την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής.
- 1 στους 5 είναι διατεθειμένος να πάρει το ρίσκο της απόκρυψης των εισοδημάτων του, έστω και αν γνωρίζει ότι είναι πολύ πιθανό να εντοπισθεί από τις φορολογικές αρχές
- Σχεδόν 1 στους 2 των ερωτηθέντων πιστεύει ότι «αν θελήσει να αποκρύψει τα εισοδήματά του από την εφορία, μπορεί να το πραγματοποιήσει».
- 1 στους 10 παραδέχεται ότι έχει επιχειρήσει να εξαπατήσει την εφορία αναφορικά με τα πραγματικά του εισοδήματα
- 8 στους 10 θεωρούν ότι είναι ηθική τους υποχρέωση να δηλώνουν τα πραγματικά τους εισοδήματα
- 1 στους 2 πολίτες θεωρούν ότι σε ένα διεφθαρμένο κράτος η φοροδιαφυγή αποτελεί μια λογική αντίδραση.

Συμπερασματικά προκύπτει ότι η αδυναμία σύλληψης των φοροφυγάδων και η έκταση της διαφθοράς αποτελούν κρίσιμους παράγοντες για τον καθορισμό της φορολογικής συμπεριφοράς των πολιτών.

Για τη χώρα μας οι εργασίες μέτρησης της φοροδιαφυγής, καθώς και των αιτίων που την προκαλούν, είναι είτε αποσπασματικές, είτε υιοθετούν αμφίβολης καταλληλότητας για την ελληνική περίπτωση μεθοδολογίες και το όλο θέμα παραμένει εν πολλοίς αδιερεύνητο. Το μέγεθος της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα έχει καταγραφεί από διάφορους διεθνείς οργανισμούς.

Η συνοπτική αναφορά στο πρόβλημα της φοροαποφυγής, φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας στην Ελλάδα δείχνει ξεκάθαρα ότι η φορολογική διοίκηση αδυνατούσε στοιχειωδώς να εισπράξει τους φόρους. Ένας φορολογικός ελεγκτικός μηχανισμός εξαρτώμενος από έναν απαρχαιωμένο Κώδικα Βιβλίων και Στοιχείων και προσηλωμένος

σε ένα αυστηρό σύστημα επιβολής προστίμων με πολύ χαμηλή εισπραξιμότητα, ο οποίος αντικειμενικά δεν μπορούσε να επιτελέσει το έργο του ενώ ταυτόχρονα το πλαίσιο αυτό ήταν η γενεσιουργός αιτία της διαφθοράς και της αδιαφάνειας.

Το σύστημα ουσιαστικά του ελέγχου βασιζόταν στον κατ' εκτίμηση υπολογισμό των «λογιστικών διαφορών» με την απειλή της απόρριψης των βιβλίων και τον εξωλογιστικό προσδιορισμό. Το αποτέλεσμα στην πράξη ήταν ένα πλήρες «θέατρο του παραλόγου» αφού οι επιχειρήσεις δεν έκαναν τις νόμιμες και επιβεβλημένες φορολογικές αναμορφώσεις προκειμένου να τις αφήσουν σαν «δήθεν» ανακάλυψη για τον έλεγχο.

Ιδιαίτερα προβληματική εμφανίζεται επίσης η εξέλιξη των φορολογικών υποθέσεων στα δικαστήρια. Πολύ μεγάλες καθυστερήσεις (που συχνά ξεπερνούν την 5ετία), συχνές αναστολές καταβολής των προβλεπόμενων προκαταβολών και απορριπτικές για το δημόσιο αποφάσεις που στηρίζονται σε τυπικές ατέλειες διοικητικών πράξεων είναι αιτίες που ακυρώνουν την είσπραξη βεβαιωμένων φόρων και δημιουργούν κίνητρα για φοροδιαφυγή εφόσον στη χαμηλή πιθανότητα αποκάλυψης της φοροδιαφυγής προστίθεται η χαμηλή πιθανότητα έγκαιρης και αποτελεσματικής τιμωρίας.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σήμερα η Ελλάδα ταλανίζεται από μία έντονη οικονομική κρίση και η εσωτερική αναδιάρθρωση του δημοσίου τομέα μαζί με την εξεύρεση πόρων, αποτελούν βασικό στόχο της εφαρμόζουσας κυβερνητικής πολιτικής. Η εφαρμογή εντατικών φορολογικών ελέγχων με στόχο την πάταξη της φοροδιαφυγής αποτελούν ένα μέτρο που αν δεν συνδυαστεί με την αλλαγή νοοτροπίας των Ελλήνων, δεν πρόκειται να στεφθεί με επιτυχία.

Η ελληνική κυβέρνηση με σταθερά βήματα προχωρά στη λήψη πολλών μέτρων, όπως στην αντικατάσταση Προϊσταμένων Δ.Ο.Υ. (Δημοσίων Οικονομικών Υπηρεσιών), όπου σημειώθηκαν καθυστερήσεις στην απόδοση εσόδων και σημαντικές αποκλίσεις στην επίτευξη των στόχων τους. Επιπλέον, αν και εντείνει τους εξονυχιστικούς ελέγχους και τις διασταυρώσεις στοιχείων, σύμφωνα με έρευνες, ένας στους δύο νέους Έλληνες δηλώνει πρόθυμος να φοροδιαφύγει αν του δοθεί η ευκαιρία. Αυτό σημαίνει ότι, πρώτα απ' όλα πρέπει να δοθεί έμφαση στην Παιδεία και στην Εκπαίδευση των νέων για να αλλάξει η νοοτροπία των Ελλήνων.

Επιπλέον, είναι απαραίτητο να ληφθούν μέτρα που θα περιορίσουν τη διαφθορά στις συναλλαγές των Ελλήνων με το Δημόσιο. Επιβάλλεται η στρατηγική που θα εφαρμοστεί να διακρίνεται από αναπτυξιακή προοπτική. Ο συνεχής εντοπισμός οικονομικών πράξεων που δεν καταγράφονται και βοηθούν να καταγράφεται σημαντική φοροδιαφυγή σε πολλά επαγγέλματα (π.χ. ιατρών, δικηγόρων) είναι ένα απαραίτητο μέτρο, όπως και η λήξη της ομηρίας των επιχειρήσεων με την τήρηση βιβλίων πέρα της δεκαπενταετίας.

Προτείνεται, επίσης, ο έλεγχος του «πόθεν έσχες» κρίσιμων επαγγελματιών της Δημόσιας Διοίκησης (Πολεοδομίες, Τελωνεία, Εφορίες, Ιατρών κ.λπ) και η ανάρτηση ισολογισμών Α.Ε στο site του Υπουργείου Οικονομικών ή στο site των Επιμελητηρίων.

Κατά την αξιολόγηση της υπάρχουσας κατάστασης και της πρότασης μέτρων για αναστροφή του κλίματος, πρέπει να ληφθεί υπόψη η ανεπάρκεια της δημόσιας διοίκησης που πολλές φορές επέχει θέση κινήτρου για την ανάπτυξη παραοικονομικών δραστηριοτήτων. Σύμφωνα με τον Καλυβιανάκη (1993), η έλλειψη κατάλληλου

θεσμικού πλαισίου, οι ατέρμονες γραφειοκρατικές διατυπώσεις και οι αργοπορίες που παρατηρούνται, είναι ασυμβίβαστες με την ταχύτητα και την πολυπλοκότητα της σύγχρονης οικονομικής δραστηριότητας και οδηγούν πολύ συχνά σε παρατυπίες.

Μία άλλη πρόταση, είναι η αξιολόγηση της ποιότητας και της ποσότητας της εργασίας των δημοσίων υπαλλήλων και ταυτόχρονα η λήψη άμεσων μέτρων για την καταπολέμηση της μάλιστα του παραεμπορίου που πλήττει ιδιαίτερα την ελληνική βιοτεχνία.

Προτείνεται, επίσης, η ενίσχυση των τεκμηρίων καθώς και ο περιορισμός των συναλλαγών με μετρητά. Έτσι, δεν θα μπορεί να κυκλοφορεί το «μαύρο χρήμα» καθώς οι συναλλαγές θα παρακολουθούνται, θα καταγράφονται και θα συσχετίζονται με τις εισοδηματικές δηλώσεις των φορολογουμένων.

Μέσα σε αυτό το πνεύμα, προτείνεται να επιτραπεί στις Υπηρεσίες του Υπουργείου Οικονομικών να έχουν πρόσβαση στα τραπεζικά στοιχεία των φορολογουμένων. Έτσι, δεν θα μπορούν οι φορολογούμενοι να αποκρύπτουν στοιχεία και κυρίως να πιστεύουν ότι υπάρχουν τρόποι να αποκρύπτουν επιτυχώς το εισόδημά τους.

Ένα σημαντικό βήμα για την πάταξη της φοροδιαφυγής είναι και ο έλεγχος των συναλλαγών μεταξύ εταιριών offshore. Πρόσφατα ήρθαν στην επιφάνεια πολλές περιπτώσεις εταιριών που φοροδιαφεύγουν και χρησιμοποιούν εταιρίες offshore. Προκειμένου η νέα φορολογική πολιτική να είναι αποτελεσματική θα πρέπει να βρει τρόπους να ελέγξει και να φορολογήσει τις εν λόγω εταιρίες.

Ολοκληρώνοντας, πρέπει να υπογραμμίσουμε το γεγονός ότι ακρογωνιαίος λίθος όλων των μέτρων, είναι ο περιορισμός της σπατάλης του δημοσίου χρήματος το οποίο αφενός επιδεινώνει την ήδη δυσμενή οικονομική θέση της χώρας και αφετέρου, διακυβεύει την εμπιστοσύνη των πολιτών στην ισχύ των μέτρων και στο κατά πόσο καλείται το σύνολο των Ελλήνων πολιτών να προχωρήσει στις ίδιες θυσίες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βαβούρα Ι., Καραβίτη Ν., (1997), "Το πρόβλημα της παραοικονομίας στην Ελλάδα: Έκταση, Επιπτώσεις, Πολιτική Αντιμετώπισης", Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Το Παρόν και το Μέλλον της Ελληνικής Οικονομίας, Τόμος Β, Αθήνα, Επιμέλεια Α. Κιντής.

Γκουμπανιτσάς Γιώργος, Οικονομική ανάλυση του φαινομένου της φοροδιαφυγής.
Δαλαμάγκα Α. (1985) "Φορολογικός έλεγχος των επιχειρήσεων" 9, 136, 137,138,144,145 και 147 τεύχη του Δελτίου Φορολογικής Νομοθεσίας.

Καούνης, Δ. (2006). Φορολογική Λογιστική ΙΙ, συνοπτική ερμηνεία της φορολογίας εισοδήματος φυσικών και νομικών προσώπων. Αθήνα: Εκπαιδευτικό Βοήθημα. Εκδόσεις Καούνη Δικαίου.

Κανελλόπουλος Κ., (2002), «Φοροδιαφυγή στις Ανώνυμες Εταιρίες: Εκτιμήσεις από τις Εισαχθείσες στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών», Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.

Μανεσιώτης, Β., (1990). Παραοικονομία και Φοροδιαφυγή: Μια Πρώτη Διερεύνηση της Μεταξύ τους Σχέσης, στο Παραοικονομία, Ι. Βαβούρας (επιμ.), Εκδόσεις Κριτική.

Νάστας Ε., (2006), «Το Θεωρητικό Πλαίσιο Διάκρισης Ανάμεσα Στην Φοροδιαφυγή και την Παραοικονομία», e-Περιοδικό Επιστήμης και Τεχνολογίας.

Πιερής Μ., Κουτσούκος Χ., Χαλβατσιώτης Δ., Μανουσάκης Ι., Τρυποσκούφης Θ., (2008). «Οδηγός Φορολογικού Ελέγχου», Αθήνα.

Σταματόπουλος, Δ., Καραβοκύρης, Α. (2010). Φορολογία Εισοδήματος φυσικών και νομικών προσώπων, πρακτικό βοήθημα. Αθήνα: Εκδόσεις Elforin

Σταματόπουλος, Δ., Καραβοκύρης, Α. (2007). Φορολογία Εισοδήματος φυσικών και νομικών προσώπων, διατάξεις και ερμηνεία. Αθήνα: Εκδόσεις Elforin

- Τάτσος Ν., (1987), «Παραοικονομία και Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα
- Φλώρος, Α. (2010). Φορολογική Λογιστική, Φορολογία Εισοδήματος φυσικών και νομικών προσώπων, λογιστική και πρακτική αντιμετώπιση (Εκδ 4η). Αθήνα: Εκδόσεις Σύγχρονη εκδοτική

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Artavanis, N., Morse, A. & Tsoutsoura, M., (2012). Tax Evasion Across Industries: Soft Credit Evidence from Greece. Chicago Booth (12-25), σσ. 1-53
- Danopoulos, C.P. and Znidaric, B. (2007), «Informal economy, tax evasion and poverty in democratic setting: Greece. Mediterranean quarterly», 18
- Drogalas, G., Karagiorgos, Th., Christodoulou, P., Euaggelidou, A. (2006) “Theoretical approach in an Internal Control System: A conceptual framework and usability of internal audit in (hotel) business”, 1st International Conference on Accounting and Finance, Conference Proceedings.
- Gutmann, Peter, M. (1977), “The Subterranean Economy”, Financial Analysts Journal, 34/1, pp. 24-27.
- Stiglitz, J. (1992). Οικονομική του Δημόσιου Τομέα . Εκδόσεις Κριτική Α.Ε.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- Άρθρο με θέμα: «Η παραεργασία ανθεί, έστω και αν δεν το... ομολογούμε», Η ευελιξία στην πρόσληψη και την απόλυση των εργαζομένων, Σύνοδος Κορυφής του Δεκεμβρίου 2007, το οποίο ανακτήθηκε από την ιστοσελίδα <http://news.pathfinder.gr/culture/cinema/437544.html>
- Στεργίου Λ., (2008), Άρθρο με θέμα: «Φοροδιαφυγή: Μία ιστορία 3.000 ετών» που ανακτήθηκε από την ιστοσελίδα http://portal.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_kathextra_1_02/02/2007_180523
- Άρθρο με θέμα: «Στα 400 εκατομμύρια ευρώ υπολογίζεται στην Ελλάδα η "βιομηχανία της... μίζας"» που ανακτήθηκε από την ιστοσελίδα http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_economy_100010_30/11/2006_207075

Περιοδικό e-Περιοδικό Επιστήμης & Τεχνολογίας (Danopoulos G.P. and Znidaric B.).

Άρθρο 30 του Κ.Β.Σ. (ΠΔ 186/1992) που ανακτήθηκε από την ιστοσελίδα
<http://www.fle.gr/forologika/snomoi/-2002/kbs.htm>

Προεδρικό Διάταγμα υπ' αριθ. 85 που ανακτήθηκε από την ιστοσελίδα
<http://www.taxheaven.gr/laws/law/index/law/124>

Κανονισμός 1074/1999 του Συμβουλίου της 25ης Μαΐου 1999, ο οποίος ανακτήθηκε από την ιστοσελίδα
http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=el&numdoc=31999R1074&model=guichett

<http://news.ert.gr/el/oikonomia/eidiseis/36844-entatikoi-elegxoi-gia-forodiafygi>

www.voria.gr/details.php?id=12696

<http://anamorfosis.net/blog/?p=869>

<http://www.statistics.gr>

<http://www.pavlosnet.gr/>

<http://www.epixeirisi.gr/>

<http://www.pcci.gr/>

<http://www.taxad.gr/>

<http://www.ypee.gr/>

<http://portal.kathimerini.gr/>

<http://www.voria.gr>

<http://www.oc-e.gr>

<http://www.euro2day.gr>

<http://www.imerisia.gr>